

4 år efter grundskolen
19-årige om valg og veje i ungdomsuddannelserne

af

Dines Andersen

akf forlaget
maj 2005

Forord

»Unge i dag kan og ved meget mere end unge for en generation siden.« – »Unge i dag tænker alt for meget på at more sig. De lærer ikke noget i skolen.« – Det skorter ikke på meninger om de unge, deres færdigheder, deres opdragelse, deres attituder, deres fremtidsmuligheder. Men er det noget, vi ved, eller er det bare noget, vi siger (fordi det passer godt med vores forudfattede meninger)? Kan man for eksempel få en uddannelse og et godt liv, selv om man er rigtig dårlig til at læse? Har børn, der vokser op i dårligt stillede familier, også en chance for at blive til noget på samfundets solside?

Som grundlag for (politisk) handling er viden bedre end tro. PISA-Longitudinal er navnet på en ny forløbsdatabase, som med udgangspunkt i den gruppe unge (født i hhv 1983 og -84), der deltog i den første internationale PISA-undersøgelse i år 2000, samler data fra forskellige kilder om disse unges færd gennem livet – fra ung til voksen. Med denne database og de analyser, den med tiden vil give anledning til, får samfundet ny viden om, hvordan det er at vokse op i en verden præget af en globaliseret verdensøkonomi.

Første trin i databasens opbygning bestod i et opfølgende interview i foråret 2004, hvor de unge var 19-20 år gamle. De fleste havde netop afsluttet en ungdomsuddannelse eller var i færd med at gøre det. Herad vejen vil databasen blive udbygget yderligere med data om de unge fra diverse offentlige registre. Det er også tanken med års mellemrum at vende tilbage til de unge selv for at søge svar på spørgsmål, det ikke vil være muligt at skaffe via de eksisterende registre.

Med denne rapport offentliggøres de første resultater fra Forløbsdatabasen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal). Emnet er de unges valg af ungdomsuddannelse. Hvorfor valgte de, som de gjorde? Hvor står de nu? Og hvad vil de gerne beskæftige sig med i fremtiden?

Rapporten er skrevet af seniorforsker Dines Andersen, Socialforskningsinstituttet, med råd og vejledning undervejs fra forskningsleder Torben Pilegaard Jensen, akf, amternes og kommunernes forskningsinstitut. De statistiske analyser er gennemført af stud. scient.soc. Ole Højlund (SFI), som desuden har ydet konstruktive bidrag til rapportens udformning. Endvidere har stud. scient.soc. Malene Marie Buch Andersen (SFI) bidraget med edb-arbejde.

Initiativet til etablering af forløbsdatabasen (PISA-Longitudinal) er taget af

akf, amternes og kommunernes forskningsinstitut og
Socialforskningsinstituttet (SFI), i samarbejde med:
Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU)
Københavns Universitet (Sociologisk Institut)
Handelshøjskolen i Århus (Økonomisk Institut)
Aalborg Universitet (Institut for Læring)

Interviewningen i 2004 og databasens opstart er finansieret af Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd (SSF). Databasen er tilgængelig for alle interesserede forskere. Undervisningsministeriet har ydet støtte til udarbejdelsen af denne rapport.

Torben Pilegaard Jensen
Maj 2005

Indhold

1 Sammenfatning og konklusioner	7
2 Databasen fra PISA-Longitudinal	16
2.1 Bortfald og repræsentativitet	17
2.2 Konklusion	22
3 Uddannelse og beskæftigelse i 19-års-alderen	24
3.1 Status i 19-års-alderen	25
3.2 Læsefærdigheder i 9. klasse	29
3.3 Selvrapporterede indikatorer	32
3.4 Unge, der fortsat er i gang med en ungdomsuddannelse	35
3.5 Unge i (videregående) uddannelse	38
3.6 Unge uden for uddannelsessystemet (efter gennemført ungdomsuddannelse)	39
3.7 Unge i restgruppen	41
3.8 Hvilke forhold har størst betydning for status i 19-års-alderen?	42
4 Erfaringer fra årene efter grundskolen	51
4.1 Direkte eller via 10. klasse?	52
4.2 Fra grundskole til arbejde eller fortsat uddannelse	54
4.3 Overblik over valgmuligheder efter grundskolen	58
4.4 Begrundelser for valget	60
4.4.1 Argumenter for valget af uddannelse	62
4.4.2 Hvad ligger bag de enkelte begrundelser?	66

5 De 19-åriges orientering mod arbejdsområder	71
5.1 Arbejds- eller interesseområder.....	71
5.2 Interesseprofil på ungdomsuddannelser.....	74
5.3 Hvad ligger bag de enkelte interesser?.....	77
5.4 Nogle overordnede motiver.....	81
5.5 Samlet analyse af baggrund og motiver til valg af visse uddannelser .	84

Bilag

1 Niveauopdeling af læsekompetence	88
2 Indikatorer brugt i rapporten.....	91
3 Analyse af sammenhæng mellem uddannelsesmæssig status i 19-års-alderen og en række indikatorer målt i 15-års-alderen (9. klasse)	97
4 Faktoranalyse af begrundelser for valg af aktivitet efter grundskolen og foretrukne arbejdsområder i et arbejdsliv	103
5 Analyse af sammenhæng mellem visse uddannelsesretninger og en række indikatorer målt i 15-års-alderen (9. klasse)	106
6 Bilagstabeller.....	114

Litteraturliste	142
------------------------------	-----

English Summary	143
------------------------------	-----

Noter	153
--------------------	-----

1 Sammenfatning og konklusioner

Rapportens tema: hvorfor gik de den vej?

Unge uddannelse er et tema for den løbende statistikføring. Herfra ved vi ganske meget om, *hvor mange* i de enkelte årgange der tager hvilke uddannelser. Spørger vi derimod, *hvorfor* de unge valgte at gå den vej, er vor viden straks mere begrænset. Med data fra en ny ungdomsforløbsdatabase kan vi nu begynde at kaste nyt lys over *hvorfor*-spørgsmålene.

Denne rapport beskæftiger sig med unge *4 år efter grundskolen*. Hvor langt er de kommet i deres uddannelsesforløb? Og hvordan kan vi forklare deres placering på dette tidspunkt? Nogle er tilsyneladende ingen veje kommet. De tilhører den uddannelsesmæssige restgruppe, som på grund af deres manglende uddannelse regnes for særligt marginaliseringstruede i et globaliseret videnssamfund. Rapporten har et særligt fokus på denne gruppe. Kan vi allerede i grundskolen udpege de unge, som vil gå den svære tid som en del af restgruppen i møde?

Et andet tema er retningen. Efter grundskolen møder de unge et broget udbud af ungdomsuddannelser. Der burde være noget for enhver smag, og uanset evner og forudsætninger burde alle unge kunne finde veje for deres fortsatte opkvalificering. Hvad karakteriserer de unge, som valgte forskellige hovedspor på ungdomsuddannelserne? Hvilke forhold lægger de selv mest vægt på, når valget af uddannelse skal begrundes?

En forløbsdatabase om unge i det globaliserede videnssamfund

Analyserne i denne rapport bygger på data fra en ny forløbsdatabase, som er under opbygning. Alle de unge, der deltog i den første PISA-under-

søgelse i år 2000, er forsøgt geninterviewet fire år efter (i 2004), og databasen består herefter af de indsamlede oplysninger fra begge år. Det er planen løbende at udbygge databasen med relevante oplysninger fra offentlige registre samt via nye interviewrunder, hvor der især vil være fokus på emner, som ikke kan belyses gennem registrene, fx værdier og holdninger. Men lige nu rummer databasen altså kun de oprindelige data fra PISA-2000 samt data fra geninterviewningen i 2004.

Status efter fire år

Lige før sommerferien fire år efter deres afgang fra 9. klasse var de fleste unge (ca. 55%) stadig i gang med en ungdomsuddannelse. En hel del ville i løbet af få måneder få sat studentehuen på hovedet eller stå med deres svendebrev i hånden. Men på interviewtidspunktet var de altså fortsat *i gang* med ungdomsuddannelsen. De unges status på netop dette tidspunkt hænger i nogen grad sammen med, hvilket af de to uddannelsesmæssige hovedspor de valgte. Det gymnasiale spor kan afsluttes tre år efter 9. klasse, mens de erhvervsrettede uddannelser som hovedregel strækker sig over 3-4 år efter 10. klasse. En tredjedel havde allerede *afsluttet* deres ungdomsuddannelse og var straks fortsat over i en ny (videregående) uddannelse eller var trådt ud af uddannelsessystemet, måske blot midlertidigt for at tænke sig om (sabbat), måske mere varigt som »færdiguddannet« (med en erhvervsrettet uddannelse fra handels- eller teknisk skole). En tredje vigtig gruppe er de unge, som ikke (længere) er i gang med og heller ikke har gennemført en ungdomsuddannelse. Denne uddannelsesmæssige *restgruppe* udgør blot 9% af de unge i undersøgelsen. Dens virkelige størrelse er givetvis større, jf. afsnittet nedenfor om undersøgelsens bortfald.

Flere forhold bestemmer den enkeltes placering?

Der er stor interesse for at få de unge hurtigere igennem uddannelsessystemet, så de kan få flere år på arbejdsmarkedet og derved modvirke den demografisk bestemte forskydning mellem grupperne af forsørgede og forsørgende i samfundet. Er der forskel på »hurtigløberne« (de unge, som allerede har afsluttet en ungdomsuddannelse) og de unge, der ikke har så meget fart på? Er der blandt de hurtige forskel på dem, der efter ung-

domsuddannelsen er gået videre i et nyt (videregående) uddannelsesforløb og dem, der er trådt ud af uddannelsessystemet? Sidstnævnte gruppe består hovedsagelig af studenter, hvoraf de fleste efter en tænkepause må forventes at genindtræde i uddannelsessystemet. Hvad bestemmer, om man tilhører den ene eller anden gruppe?

Spørgsmålene besvares gennem en statistisk analyse af de unges uddannelsesmæssige status i 19-års-alderen. En lang række forhold, som beskriver de unges familiemæssige baggrund, den kulturelle overførsel i familien, deres interesser, forholdet til lærere og kammerater i 9. klasse samt deres faglige niveau, har indgået i analysen, der viser, at en række af disse forhold har betydning – også efter at der er korrigeret for social baggrund. Stærkest i billedet står to indikatorer, som vedrører den unges faglige niveau. Det er *testresultatet for læsefærdigheder* og den unges *faglige selv-vurdering* i 9. klasse (oplevelsen af sig selv som dygtig i de fleste fag). Jo bedre læsefærdigheder, jo større er chancen for, at den unge har gennemført sin uddannelse, og jo lavere score i læsetesten, jo større sandsynlighed er der for, at den unge tilhører restgruppen. Variationen med hensyn til faglig selvurdering følger nogenlunde samme mønster. Vi kan dog ikke påvise, at unge i restgruppen har en lavere faglig selvurdering end unge, der fortsat er i gang med deres uddannelse. Der er uden tvivl en stærk sammenhæng mellem testresultatet og den faglige selvurdering. Unge, der objektivt set klarer sig godt, vil også oparbejde den selvforståelse, at de er dygtige. Men selvforståelsen har altså også en selvstændig værdi som forklarende faktor.

Kønnet spiller endvidere en rolle. Det hænger sammen med, at piger i højere grad end drenge vælger en gymnasial uddannelse, og derfor har flere piger end drenge haft mulighed for allerede nu at have afsluttet ungdomsuddannelsen frem for stadig at være i gang.

Den familiære baggrund gør sig gældende dels indirekte gennem sin betydning for de unges læsefærdigheder og selvopfattelse, dels direkte ved sin fortsatte betydning i de unges hverdag. Således kan vi afdække effekten af nogle indikatorer på den familiære baggrund: fars og mors *erhvervsuddannelse* samt mors (men ikke fars) *socioøkonomiske placering*, der spiller ind på visse områder, idet en lav socioøkonomisk placering for moderen øger risikoen for, at den unge ender i restgruppen. En høj socioøko-

nomisk placering for faderen giver til gengæld en forøget chance for, at den unge allerede har gennemført sin ungdomsuddannelse og nu (evt. midlertidigt) står uden for uddannelsessystemet. Hvis faderen selv tilhører restgruppen (uden erhvervsuddannelse), er der en forøget risiko for, at den unge også ender i restgruppen. – Vi finder endvidere, at der er en forøget sandsynlighed for at være placeret i restgruppen, hvis den unge tilhører en familie, hvor forsørgeren er *enlig*.

Unge med høj score på indikatoren *egne finkulturelle interesser* (går i teatret, på kunstmuseum, til opera, ballet eller klassisk koncert) vil alt andet lige have større chance for at have gennemført en ungdomsuddannelse uden straks at være gået i gang med en ny (videregående) uddannelse. Omvendt vil unge, der scorer lavt på dette mål, have en forøget risiko for at tilhøre restgruppen.

Endelig finder vi, at det forøger sandsynligheden for at havne i restgruppen, hvis den unge i 9. klasse *kedede sig i skolen*. Derimod viser analysen, at en række skolefaktorer som gode relationer til lærere og kammerater, hjælp fra lærere, når der var brug for det, og arbejdesro i timerne, er uden selvstændig betydning for, hvilken uddannelsesmæssig status de unge har fire år efter grundskolen.

Sammenfattende kan analysens resultat udlægges på den måde, at spørgsmålet om, hvordan det sidenhen gik de unge i uddannelsessystemet, først og fremmest afhænger af de unges faglige niveau samt af deres selvopfattelse i så henseende. Begge dele er i høj grad et resultat af det sociale læringsmiljø, skolen har kunnet tilbyde. Det er blevet en del af den personlige bagage, de bærer med sig og kan trække på i det videre forløb. En anden del af den personlige udrustning kommer fra hjemmet. Det er den kulturelt-økonomiske prægning, forældrene har kunnet give deres børn, og som de videre frem i ungdomsårene kan øse af. – Familien er fortsat en del af de unges netværk og vil derfor også i de sene teenageår kunne gøre sig gældende i forhold til vejledning, praktisk hjælp og personlig udvikling. Grundskolen er derimod et afsluttet kapitel, og derfor har skolefaktorerne kun en meget begrænset betydning i det videre forløb. Et godt forhold til lærere og kammerater, et arbejdsklima præget af ro i timerne etc. er forhold af betydning for læringssituationen. Jo bedre, jo mere vil eleverne suge til sig af lærdom, og jo bedre vil deres personlige udvikling forløbe, men »den

gode skole« skal altså måles på elevernes faglige kvalifikationer og selvforståelse. Når de unge har forladt skolen, har de også lagt grundskolens læringsmiljø bag sig. Til gengæld fortsætter de fleste i et nyt læringsmiljø på deres ungdomsuddannelse. Nu er det her, »den gode skole« skal gøre sig gældende i forhold til de unge.

10. klasse

Det 10. skoleår er tænkt som en hjælp til de unge, som *ikke er tilstrækkelig afklarede* (modne) med hensyn til, hvilken ungdomsuddannelse der er den rette for netop dem, deres lyst og evner taget i betragtning. Det er også en mulighed for at få *forbedret de faglige forudsætninger*, inden det går løs på en ungdomsuddannelse, som måske ellers ville være for stor en mundfuld for den fagligt lidt svagt funderede elev. Spørgsmålet er, om 10. klasse benyttes efter hensigten, eller tilbuddet har udviklet sig til et oplevelsesår for de i forvejen kvalificerede, sådan som det af og til påstås.

Der er en tydelig sammenhæng mellem de unges læsefærdigheder og deres brug af det ekstra 10. år i grundskolen. Flertallet af de *unge med rigtig gode færdigheder valgte 10. klasse fra* og gik direkte ind på en ungdomsuddannelse. Jo lavere færdighedsniveau, jo flere valgte 10. klasse til. Blandt unge på næstlaveste niveau startede tre ud af fire i 10. klasse. Hovedindtrykket er derfor, at tilbudet om et ekstra 10. år i grundskolen primært bruges af de unge, som dette tilbud retter sig imod.

Restgruppen: de ressourcetsvage

Danmarks vigtigste råstof i videnssamfundet er en veluddannet befolkning. Ni eller ti års skolegang er ikke nok. Der skal mere til, og derfor er der gennem en årrække blevet satset på at nedbringe restgruppens størrelse, som er den del af en årgang, der ikke får nogen uddannelse ud over grundskolen. 90% af de unge i undersøgelsen gik straks efter grundskolen i gang med en ungdomsuddannelse. Og blandt de sidste 10% gik de fleste på et lidt senere tidspunkt ind i et uddannelsesforløb. Kun 1½% af de unge har slet ikke forsøgt sig på en ungdomsuddannelse. Til gengæld får restgruppen over årene tilgang af de unge, som ikke har lyst til eller magter at gøre deres uddannelse færdig. Men den kan også reduceres ved, at

personer uden uddannelse på et senere tidspunkt kommer i gang og gennemfører en uddannelse. Restgruppen er således en variabel størrelse.

Det er ikke tilfældigt, om man vælger straks efter grundskolen at gå i gang med en ungdomsuddannelse, eller man tøver. Gennemsnitligt set adskiller de unge, som ikke straks går i gang, sig markant fra dem, der gjorde det. På næsten alle indikatorer ligger deres gennemsnitsscore lavere. Som gruppe betragtet er det således *ressourcesvage unge*, der ikke straks følger med i marchen mod mere uddannelse. – Her skal det indskydes, at der inden for begge grupper er en betydelig variation omkring de gennemsnitsværdier, vi har sammenlignet. Der vil således være enkelte unge blandt dem, der ikke gik i gang, som ligger over gennemsnittet for unge i fortsat uddannelse, men der vil være langt flere, som ligger under gennemsnittet.

Begrundelser for valget

Ved interviewet i 19-års-alderen angav de unge, hvor stor vægt de lagde på hver enkelt af en række begrundelser for valg af aktivitet efter grundskolen. Nogle af begrundelserne gik på lysten til at lave noget andet end uddannelse. Som ventet var det især unge fra restgruppen, der lagde stor vægt på, at de var skoletrætte, ønskede at tjene penge eller havde gode erfaringer fra erhvervspraktik. For alle andre spillede argumenter af denne type en meget lille rolle.

De unge, som gik ind i et uddannelsesforløb, betonedede i varierende grad forskellige motiver til at vælge en (bestemt) uddannelse. Stærkest stod begrundelser, der indebar en længere planlægningshorisont, fx hensynet til de *fremtidige beskæftigelsesmuligheder*, de unges *faglige interesser* og deres forventninger om, at valget ville føre til *et godt arbejdsmiljø*. Der blev også lagt en del, om end mindre vægt på udsigten til at få et arbejde med *høj status* og *høj indkomst*. Dette gennemsnitsbillede for alle er også billedet for de mange unge i alment gymnasium. – Hf-eleverne synes knap så overbeviste i deres begrundelser som gymnasiasterne. For det første lagde de større vægt på begrundelserne for ikke at uddanne sig (men lave noget andet). For det andet vægtede de motiverne for valget af uddannelse lavere.

Overordnet set prioriterede de unge, der valgte *handelsgymnasiet*, på samme måde som deres kammerater i det almene gymnasium. Dog synes de at have lagt større vægt på at komme væk fra det vante skolemiljø, og

på udsigten til status og indkomst. De unge i *teknisk gymnasium* skilte sig mest ud fra de andre gymnasiale retninger ved at vægte de faglige interesser højt.

Det andet hovedspor på ungdomsuddannelserne er *de erhvervsrettede uddannelser* på handels- og tekniske skoler samt social- og sundhedsskolerne. Unge på disse uddannelser lagde lidt anderledes vægt på begrundelserne. Gennemgående betonedede de skoletræthed og positive erfaringer fra erhvervspraktik højere, mens udsigten til høj status og indkomst spillede en klart mindre rolle.

De unges motiver og interesser kommer naturligvis ikke dumpende ned fra himlen. De må ses som en følge af påvirkninger i hjemmet, blandt kammerater og i skolen. Navnlig må den faglige ballast og selvforståelse, de unge har taget til sig, tillægges en betydning for deres personlige udvikling. De unge, der lagde stor vægt på deres *fremtidige beskæftigelsesmuligheder*, på at få *et arbejde med høj status*, og på deres *faglige interesser*, viser sig da også at score klart højere på de fleste indikatorer end unge, der ikke tillagde disse forhold nogen betydning. Det er fagligt dygtige unge med en stærk selvopfattelse, positive erfaringer fra skolen, en stærk familiemæssig baggrund og en høj grad af kulturel overføring fra forældrene, der lagde størst vægt på de nævnte hensyn, unge, man forventer vil klare sig godt i tilværelsen. – Modsat gælder for begrundelser, der går på *skoletræthed* og ønsket om at *tjene penge*. Forskellene er også her signifikante over en bred bank, men denne gang er det de unge, som lagde stor vægt på disse begrundelser, der scorede lavt på indikatorerne.

Nogle begrundelser ser ud til at være sekundære i den forstand, at de kommer på banen, når andre (og vigtigere) argumenter savnes. Det gælder fx *erfaringer fra erhvervspraktik*, som ser ud til især at have spillet en rolle i forhold til unge med relativt svage forudsætninger. Netop i mangel af andre styrkepositioner ser et vellykket praktikophold ud til at have kunnet yde et positivt bidrag i den unges valgsituation. Når unge tillægger deres *fritidsinteresser* stor betydning for valget af uddannelse, ser det også ud til at blive anvendt som et kompenserende argument.

De unge tilkendegav endvidere, hvor stor vægt de lagde på i deres fremtidige arbejdsliv at arbejde inden for bestemte områder. Disse ønsker er sammen med begrundelserne for uddannelsesvalget undersøgt nærmere

med henblik på at afsløre, hvor der er så meget sammenfald i besvarelsen, at denne formentlig skyldes et bagvedliggende forhold, som har sat sig igennem i flere af spørgsmålene. En sådan faktoranalyse førte frem til tre overordnede motiver. Det ene er en orientering mod *praktisk arbejde*, det andet en *karriereorientering* og det tredje handler om afhængighed af *støtte eller bekræftelse fra omgivelserne* af det, man gør.

Hvorfor valgte de unge, som de gjorde?

Efter at have udviklet de tre overordnede motiver til valg af uddannelse er disse taget med i en samlet analyse af baggrund og motiver til de unges valg af tre meget forskellige uddannelsesretninger: Teknisk skole, handelsgymnasiet og det almene gymnasium. Når der er taget højde for betydningen af social baggrund viser analysen, at valget mellem de tre hovedretninger er bestemt af ganske mange forhold.

Sammenfattende adskiller de unge på teknisk skole sig fra sammenligningsgruppen (unge i det almene gymnasium) primært ved en dramatisk stærkere orientering mod praktisk arbejde og et lavere fagligt niveau. Karriereorienteringen og afhængigheden af omgivelsernes accept/støtte er også lavere. Det samme gælder faderens uddannelsesniveau (flere i restgruppen). Alt andet lige spiller den kulturelle overføring i familien og skoleerfaringerne derimod ingen rolle. Da der formentlig er en sammenhæng mellem orienteringen mod praktisk arbejde og svage faglige forudsætninger (som i nogen grad afskærer de unge fra at vælge en bolig, gymnasial uddannelse), kan konklusionen skærpes til, at det, der adskiller de unge på en teknisk erhvervsrettet uddannelse fra unge på et alment gymnasium, er de faglige forudsætninger for at gennemføre den pågældende uddannelse.

For de unge, som valgte handelsgymnasiet, stiller det sig lidt anderledes (i sammenligningen med unge i det almene gymnasium). Først og fremmest skilte de sig ikke voldsomt ud (men dog lidt), hvad angår orientering mod praktisk arbejde. Deres faglige niveau var lavere, og de havde dårligere skoleerfaringer end de unge, der valgte det almene gymnasium. Til gengæld havde de en stærkere karriereorientering. Forældrenes erhvervs- og uddannelsesmæssige niveau var det samme, men den kulturelle overførsel var svagere.

Analysen tyder således på, at det almene gymnasium i en vis forstand opleves som en videreførsel af grundskolen og således appellerer til de unge, som har fundet sig godt tilpas i dette miljø. Det almene gymnasium er også den af de gymnasiale uddannelser, der står for fastholdelse af, hvad man kunne kalde: den gamle overklassens kulturelle univers. Derfor appellerer det til unge fra hjem med en stærk kulturel overføring. Omvent synes handelsgymnasiet at have mere appel til de unge, som har evnerne til en gymnasial uddannelse, men som måske var løbet lidt sur i det med kammerater og lærere i grundskolen, altså unge, som trængte til lidt luftforandring. De var også mere fokuseret på at gøre karriere og ikke »belastet« af et stærk finkulturel overføring i familien. Med uddannelser på samme faglige niveau er det forståeligt, at det ikke er de faglige faktorer, men andre mere kulturelt betonede faktorer, der spiller den afgørende rolle i uddannelsesvalget.

Databasens repræsentativitet (bortfaldet)

Via deres deltagelse i PISA-2000 havde vi på forhånd en ret god viden om alle de unge, vi søgte kontakt med. Derfor kan vi få et bedre billede af, hvem det ikke lykkedes os at få geninterviewet i 2004, end man sædvanligvis har mulighed for. Chancen for at finde parametre, hvor bortfaldet er skævt fordelt, er væsentligt forøget. Vi kan da også fastslå, at læsefærdigheder, etnisk baggrund, køn og familietype er forhold, der hver især har betydning for bortfaldets sammensætning. Det datamateriale, vi har haft til rådighed, er således underrepræsenteret med hensyn til unge med svage læsefærdigheder, unge med anden etnisk baggrund end dansk, unge mænd og unge, der ikke tilhørte en traditionel kernefamilie. – Det skæve bortfald har først og fremmest betydning for de resultater, der angiver *størrelsen* af en gruppe. Problemerne, som påpeges i denne rapport, har i virkeligheden et større omfang, end vi er i stand til at vise.

2 Databasen fra PISA-Longitudinal

PISA-Longitudinal er en forløbsdatabase under opbygning. Den tager udgangspunkt i det danske bidrag til OECD's internationale undersøgelse i 2000 af 15-åriges læsefærdigheder. Det var unge fra fødselsårgang 1984, der deltog i undersøgelsen, som vi kalder OECD-PISA. Samtidig gennemførtes en rent dansk undersøgelse blandt unge født i 1983. Den benævnes Dansk-PISA. Bortset fra fødselsårgangen, og at Dansk-PISA ikke indgik i de internationale sammenligninger, er der ingen principiel forskel på de to undersøgelser. De kan derfor også i princippet lægges sammen til én undersøgelse.

Fra første færd så konsortiet, der stod for den danske del af PISA, perspektivet i en mulig opfølgning på undersøgelsen, dels via databasens opkobling på registre i Danmarks Statistik, dels via geninterviewning. Danmark er et af de få deltagerlande i PISA-2000, som har haft denne mulighed for at udvide og opgradere det oprindelige datasæt. Canada og Schweiz er i gang med at etablere lignende datasæt. Det giver PISA-Longitudinal en central placering i international sammenhæng.

Geninterviewning forudsatte et præcist kendskab til de medvirkende unges identitet, hvilket ikke var indbygget i PISA-konceptet. Derfor blev skolerne, som udvalgte til undersøgelsen, bedt om at oplyse elevernes CPR-nummer. Dette ønskede nogle skoler imidlertid *ikke* at gøre. Blandt de indrapporterede personnumre var der endvidere en del, som i 2004 viste sig at være ugyldige (skrivefejl, glemt ciffer etc.). Ud af 6.900 unge fra de to årgange, som havde været udvalgt til undersøgelsen i 2000, var det således muligt at opsøge hovedparten, nemlig knap 5.800. Tabel 2.1 viser antallet af unge fra de to årgange, der var med i den første dataindsamling i 2000

og blev geninterviewet i 2004. Denne rapport bygger imidlertid kun på data vedrørende unge fra 1984-generationen. Ud af 3.954 unge fra 1984-generationen med gyldigt cpr-nr. blev 3.073 geninterviewet i 2004. Det svarer til en geninterviewingsprocent på 77,7. Bortfaldet var på 868 personer. Det er således disse *3.073 geninterviewede unge fra årgang 1984*, som udgør datagrundlaget for denne publikation. Der er endnu ikke foretaget opkobling på registre i Danmarks Statistik, hvorfor data af denne type ikke har været til rådighed for rapportens analyser.

Tabel Resultat af dataindsamlingen i 2000 og 2004

2.1	84 – både 00 og 04 (årgang '84 – deltog i både 2000 og 2004)	3.073
	84 – kun 2000	868
	84 – kun 2004	11
	84 – hverken 2000 eller 2004 (årgang '84 – deltog ikke i noget af årene)	2
	Årgang '84 i alt med gyldigt CPR-nummer	3.954
	83 – både 00 og 04 (årgang '83 – deltog i både 2000 og 2004)	1.055
	83 – kun 2000	397
	83 – kun 2004	312
	83 – hverken 2000 eller 2004 (årgang '83 – deltog ikke i noget af årene)	72
	Årgang '83 i alt med gyldigt CPR-nummer	1.836
	De to årgange samlet – med gyldigt CPR-nummer	5.790
	Årgang '84 uden gyldigt CPR-nummer (deltog i 2000, men tilhører ikke stikprøven i 2004)	294
	Årgang '83 uden gyldigt CPR-nummer (deltog i 2000, men tilhører ikke stikprøven i 2004)	817
	Hele datasættet (inkl. personer uden gyldigt CPR)	6.901

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1983 eller 1984 (PISA-Longitudinal)

2.1 Bortfald og repræsentativitet

Da PISA-Longitudinal (eller bare: PISA-L) er en forløbsdatabase kan svaret på spørgsmålet om dens repræsentativitet opdeles i flere delsvare. For det første: Var den gruppe af unge fra hhv. 1983 og 1984, som medvirkede i PISA 2000, repræsentative for alle danske unge i de to årgange? Dette spørgsmål vil ikke blive undersøgt nærmere her. Der henvises i stedet til rapporten fra den første PISA-undersøgelse (Andersen et al., 2001), som bl.a. på baggrund af en samlet svarprocent på 87,0 konkluderede, at »de danske OECD-PISA data er meget pålidelige, meget repræ-

sentative og rimeligt valide« (p. 206). Det skal noteres, at undersøgelsespopulationen var afgrænset til *unge under uddannelse*. Den meget lille andel af årgangen, som ikke (længere) var under uddannelse, tilhørte ikke populationen. Endvidere var elever med begrænsede kompetencer i dansk, elever med fysisk eller psykisk handicap eller elever med en adfærd, der ikke var forenelig med en testsituation, udelukket fra at deltage i testen. Alt i alt var der således en lille gruppe unge, der forventeligt vil høre til blandt de dårligst stillede, som mangler i databasen fra 2000. Størrelsen af denne gruppe kan ikke præciseres nærmere. – For det andet: *Er de unge, som har ladet sig geninterviewe i 2004, repræsentative i forhold til de medvirkende i 2000?* Det er dette spørgsmål, vi vil se nærmere på.

Analysen af bortfaldet i stikprøvebaserede interviewundersøgelser vil ofte være relativt sparsomme, fordi man ikke ved så meget om de personer, der ikke er opnået interview med. Her er vi gunstigere stillet end flertallet af surveys. Vi ved fra første dataindsamling i 2000 ganske meget om de unge. I det følgende redegøres for bortfaldets beskaffenhed i forhold til nogle for denne rapport centrale målområder. Det er således ikke en omfattende og tilbunds gående undersøgelse af databasens repræsentativitet, der præsenteres, men en til lejligheden nødvendig analyse.

Tabel 2.2 Gennemførelse og bortfald i 2004 blandt unge, opdelt efter køn, etnicitet (sproglig baggrund) og familieforhold i 9. klasse

	Deltog i 2000	Deltog i 2004	Bortfald i 2004	Bortfaldsprocent
Køn:				
Drenge	1983	1504	479	24,2
Piger	1958	1569	389	19,9
Sprog talt i hjemmet:				
Dansk	3661	2902	759	20,7
Andet sprog	254	154	100	39,4
Familietype:				
Kernefamilie	2669	2160	509	19,1
Enlig far/mor	643	454	189	29,4
Stedfamilie	396	292	104	26,3
Anden familietype	170	125	45	26,5
I alt	3941	3073	868	22,0

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Det viste sig, som det fremgår af tabel 2.2, lidt vanskeligere at få de unge mænd til at medvirke i 2004-interviewet end at få kvinderne til at stille op. Bortfaldet blandt drenge (24%) var således signifikant højere end blandt pigerne, hvor det udgjorde 20%.

Unge, som i 9. klasse angav, at de hørte til en traditionel kernefamilie (dvs. de boede sammen med deres far og mor), havde et klart mindre bortfald i 2004 (19%) end unge, der tilhørte andre familietyper (26-29%).

Unge med en anden etnisk baggrund end dansk (målt på, hvilket sprog den unge taler mest hjemme) skilte sig meget markant ud ved at have et langt større bortfald (39%) end unge med dansk baggrund (21%).

Tabel 2.3 Gennemførelse og bortfald i 2004 blandt unge, opdelt efter læseniveau i 9. klasse

Læseniveau i 9. klasse	Deltog i 2000	Deltog i 2004	Bortfald i 2004	Bortfaldsprocent
Under niveau 1	208	134	74	35,6
Niveau 1	443	308	135	30,5
Niveau 2	968	733	235	24,3
Niveau 3	1190	944	246	20,7
Niveau 4	809	671	138	17,0
Niveau 5	320	281	39	12,2
I alt ¹	3941	3073	868	22,0

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

1 Inkl. unge med uoplyst læseniveau.

De unges læsefærdigheder blev testet i år 2000, og på grundlag heraf kan den enkelte indplaceres på et færdighedsniveau, hvor 5 er det højeste og 1 det laveste. Ja, så er der altså også nogle unge, hvis læsefærdigheder var så mangelfulde, at de end ikke kunne nå op på niveau 1. De er placeret »under niveau 1«. Tabel 2.3 viser i absolutte tal, hvor mange unge (med korrekt oplyst cpr-nr.) fra de forskellige færdighedsniveauer der var med i OECD-PISA 2000, og hvor mange af disse der blev geninterviewet i 2004. Endvidere vises bortfaldsprocenten, som følger et meget præcist mønster: *jo højere færdighedsniveau, jo lavere bortfaldsprocent*. Således var det blot 12% af de unge fra gruppen med de bedste læsefærdigheder, der ikke blev geninterviewet i 2004. Omvendt var det 30% af de unge på færdighedsniveau 1 og hele 36% af de unge under niveau 1, som det ikke

er lykkedes at geninterviewe. Forskellene er så store, at vi må konkludere en signifikant skævhed i bortfaldet med hensyn til læsefærdigheder. Unge med ringe læsefærdigheder er underrepræsenteret i 2004-undersøgelsen. Det kan illustreres på denne måde: hvor unge fra de to laveste niveauer (1 og herunder) i 2000 udgjorde 16,6% af de unge med oplyst cpr-nr., var deres andel i 2004 faldet til 14,4%. – Videre frem i rapporten vil det fremgå, at unge, der udpeges som »problemgruppe«, netop vil være karakteriseret ved at have dårlige skolefærdigheder. Da disse unge viser sig at være underrepræsenteret i rapportens datagrundlag, kan vi allerede nu sige, at omfanget af problemerne i virkeligheden må antages at være større end rapporten vil angive.

PISA-undersøgelserne omfatter test af færdigheder i såvel læsning, matematik og naturfag. I 2000 var der sat fokus på læsning, hvilket indebærer, at alle elever blev læsetestet. Inden for matematik og naturfag var det derimod kun et udsnit af eleverne, som gennemgik en test; nok til, at et landsgennemsnit kunne beregnes, men ikke nok til, at en score kunne angives for den enkelte elev. Derfor har det heller ikke været muligt at undersøge bortfaldet med hensyn til de unges færdigheder inden for matematik og naturfag.

Ud over deres deltagelse i færdighedstestene besvarede de unge også i 2000 et spørgeskema om egne forhold. Disse selvrapporterede oplysninger er samlet i en række indikatorer, som søger at indkredse forskellige aspekter af de unges skoleforhold, familiære baggrund og interesser. For hver indikator kan beregnes en gennemsnitsværdi for de unge fra OECD-Pisa 2000, som blev geninterviewet i 2004, og for de unge, som ikke blev det (bortfaldet). I tabel 2.4 er for hver indikator angivet gennemsnitsværdien i gruppen af geninterviewede unge og i bortfaldsgruppen. Tabellen viser også resultatet af et T-test af forskellen mellem de to gennemsnit.

Tabel 2.4 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer. Opdelt efter medvirken i interviewrunden 2004

Indikator	Variabel	Geninterviewet i 2000	Ikke geninterviewet i 2004 (bortfald)	Signifikans-test af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	49,97	49,04	0,1464
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	44,92	44,41	0,4745
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	43,21	43,29	0,9087
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,58	4,43	0,0225
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,87	4,63	< .0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	- 0,17	- 0,38	< .0001
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	- 0,09	- 0,23	0,0002
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,30	0,21	0,0060
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,14	0,00	0,0004
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,22	0,15	0,0281
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,33	0,26	0,0310
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,13	0,15	0,5815
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,31	0,21	0,0096
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,18	0,12	0,0606
Uro i timerne	Disclima	0,21	0,23	0,5237
Læselyst	Joyread	0,04	- 0,18	< .0001
Læser i fritiden	Intrea	0,22	0,05	< .0001
Læsescore (testresultat)	Wleread	504,44	471,30	< .0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	- 0,02	- 0,09	0,0412
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,11	0,02	0,0133
Generel faglig selv vurdering	Scacad	0,44	0,31	0,0009
Specifik selv vurdering i dansk	Scverb	0,29	0,29	0,9643
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,19	0,10	0,0272
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,52	0,44	0,0162
Maksimalt antal i kategorien		3073	868	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal)

Det ses, at bortfaldet på visse områder er skævt. Det gælder for det første en stribe af indikatorer, som belyser de unges faglige *udbytte af og erfaringer med skolen* samt deres *selvopfattelse*. Vi ser således en meget klar

forskel med hensyn til det opnåede resultat i læsetesten: De unge i bortfaldet havde som gennemsnit signifikant dårligere læsefærdigheder end de unge, som blev geninterviewet i 2004. Læselysten og indikatoren for fritidslæsning viste også et lavere niveau blandt de unge, som tilhører bortfaldsgruppen. Disse unge havde endvidere en ringere generel opfattelse af deres eget faglige niveau i skolen, deres selvtillid og forventninger til eget potentiale var lavere, og deres skoleerfaringer (forhold til lærerne) var ikke så positive, som de måltes til at være blandt de geninterviewede. De i bortfaldsgruppen scorede også lavere end de geninterviewede med hensyn til såvel konkurrence- som samarbejdsorientering i skolen.

For det andet er bortfaldet skævt sammensat på indikatorer, som belyser de unges *familiemæssige baggrund* og den *kulturelle overførsel* i familien. Således er fars og mors uddannelsesniveau lavere blandt unge i bortfaldsgruppen, familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål er gennemsnitligt set signifikant dårligere blandt unge i bortfaldsgruppen, ligesom familiens besiddelse af finkulturelle goder er det. Unge i bortfaldsgruppen har et lavere finkulturelt aktivitetsniveau end de unge, som blev geninterviewet i 2004, og de har talt mindre med deres forældre om kultur og politiske emner samt om deres skole og dagligdag.

2.2 Konklusion

Alt i alt tegner der sig et meget tydeligt billede af et bortfald, som er skævt på flere vigtige dimensioner. Og skævhederne går overalt i den samme retning. Unge fra andre familietyper end den traditionelle kernefamilie og unge med en anden etnisk baggrund end dansk er overrepræsenterede i bortfaldet. De vanskeligt stillede unge (hvad enten det måles på skolefærdigheder, selvopfattelse, social baggrund eller den kulturelle overførsel i familien) er ligeledes overrepræsenterede i bortfaldet og derfor underrepræsenteret i forløbsdatabasen. *De analyser, som fremlægges i denne rapport, og som i høj grad vil fokusere på unge, der på en eller anden måde er underprivilegerede eller har problemer, vil derfor have en tendens til at undervurdere det virkelige omfang af problemerne, snarere end at overvurdere dem.*

Enhver med kendskab til et rimeligt antal rapporter fra undersøgelser baseret på data fra interviewundersøgelser blandt en stikprøve af en given population vil vide, at bortfaldsanalysens konklusion som oftest er skåret over læsten: »med en gennemførelsesprocent på X, hvilket må siges at være tilfredsstillende for en undersøgelse af denne type, og med et bortfald, der ikke ses at være præget af åbenlyse skævheder, kan datamaterialet siges at være repræsentativt« – underforstået: læseren kan trygt stole på rapportens konklusioner.

Med de systematiske skævheder, vi har kunnet påvise i databasen fra Pisa-Longitudinal, må det være på sin plads at spørge, om denne database er ringere end andre databaser. Det er i hvert fald en fristende konklusion. Men måske skulle man overveje, om man derved blot tilslutter sig det gamle mundheld: »den der lever skjult, lever godt«. Sagen er nemlig, at vi her har haft nogle unikke data til rådighed for vor undersøgelse af bortfaldets beskaffenhed, data, som normalt ikke vil være til rådighed. Spørgsmålet er derfor, om det ikke helt generelt vil gælde for interviewundersøgelser, at det er den succesrige del af befolkningen, som har klaret sig godt i livet, der vil være mest villig til at stille op til den slags undersøgelser, hvorimod de mindre succesfulde, som føler ulyst ved udsigten til endnu en gang at skulle se deres fiasko oprullet, vil være mere tilbøjelige til at takke nej, når interviewereren står i døren eller melder sig i telefonen? – I så fald vil man kunne sige, at vi kender skævheden i vores database, hvorimod skævheden i andre databaser ikke er kendt, og derfor mere uforudsigelig.

Det skal tilføjes, at grunddatabasen fra Pisa-2000, med cpr-nummer på det enkelte individ, fortsat vil kunne danne udgangspunkt for den løbende opsupplering med nye data, fx fra diverse administrative registre. Ved kommende interviewrunder vil det også være muligt at søge kontakt med alle grunddatabasens unge, ikke kun dem, der deltog i 2004. Der er således på sigt muligheder for at kompensere for nogle af de skævheder i datamaterialet, som bortfaldsanalysen i 2004 har afsløret.

3 Uddannelse og beskæftigelse i 19-års-alderen

I dette kapitel skal vi se nærmere på de unges placering i 19-års-alderen i forhold til et livsforløb, som i denne alder er i rivende udvikling. Alt efter deres aktuelle uddannelsesmæssige status vil de unge blive indplaceret i fire grupper, som vil blive »portrætteret« ved hjælp af karakteristika indsamlet ved PISA-undersøgelsen i år 2000. De såkaldte portrætter er statistiske beskrivelser, som ikke skal forveksles med årsagsforklaringer. For at nå frem til en dybere forståelse af, hvilke af de mange indikatorer der kan forklare de unges positioner fire år senere, må vi foretage en multivariat analyse (logistisk regression). Det sker til sidst i kapitlet.

Den første PISA-rapport (Andersen et al., 2001) viste, at »de danske elever placerer sig i området omkring det internationale gennemsnit med hensyn til læsekompetence. I lighed med tidligere læseundersøgelser placerer vi os her dårligere end Finland, Sverige og Island, mens de norske resultater statistisk ikke er sikkert forskellige fra de danske.« Ikke mindst den dårligere placering i forhold til lande, vi normalt gerne vil sammenlignes med, bidrog i offentlighedens øjne til at tegne billedet af et uacceptabelt, jævnt resultat. Det fremgik imidlertid også af undersøgelsen, at »danske elever generelt er meget positivt indstillet over for skolen og over for det at læse. Deres læseinteresse ligger klart i den øverste del af de deltagende lande. Det er således lykkedes at bevare og fremme en positiv indstilling til læsning hos en stor del af de danske elever«. Selv om de negative resultater fik mest omtale, var der altså også elementer i den danske skolemodel, som fik positive ord med på vejen. Dette blev også understreget i OECD's evalueringsrapport fra 2004 om grundskolen i Danmark (Ekholm et al. 2004). I bestræbelserne for at rette op på det negative (det relativt lave faglige ni-

veau) skal man således passe på ikke at ofre de positive resultater (elevernes relativt høje skoleglæde og tro på sig selv). Vi vil derfor i forbindelse med den multivariate analyse have særlig opmærksomhed på den betydning, en række skolefaktorer (fx forholdet til hhv. kammerater og lærere) har.

Sommeren 2004 kom for mange fra 1984-generationen til at markere et skæringspunkt. Det var præcis fire år siden, de sluttede i 9. klasse og dermed et forventeligt tidspunkt for afslutning af deres ungdomsuddannelse. Da interviewet med de unge fandt sted i forårs månederne *op til* sommerferien, betød det, at uddannelsen fortsat var i gang. Erfaringerne fra ungdomsuddannelsesstiden kunne altså dårligt være mere friske, og de var i hvert fald endnu ikke blevet farvet af det, de unge måtte komme ud for i tiden efter ungdomsuddannelsen. – Denne udlægning er en generalisering af forholdene. Den gælder for de fleste, men ikke for alle. De hurtigste blandt de unge, der fra 9. klasse gik direkte til gymnasiet, blev studenter allerede i 2003 og havde således mulighed for at være i fuld gang med en videregående uddannelse. Det forhold, at de unge efter grundskolen ikke længere bevæger sig fremad i samme takt, men tværtimod splittes op i »hurtigløbere« (de kompetente og målrettede, som i raskt trav går den lige vej gennem uddannelsessystemet) og »efternølere« (de ubeslutsomt søgende, der gennem omvalg og tænkepauser først senere når frem til målet) er et komplicerende vilkår for analyserne, som må tages til efterretning. Et andet element, der ligeledes komplicerer analyserne, er uddannelsernes varighed. Hvor hovedparten af de gymnasiale uddannelser (bortset fra den to-årige hf) er af tre års varighed, er varigheden af de erhvervsrettede uddannelser mere blandet. Rent undersøgelsesmæssigt kan vi ikke gøre noget ved det. Jo ældre de unge bliver, jo mindre bevæger en hel årgang sig fremad i samme takt med hensyn til uddannelse, erhverv og familiedannelse.

3.1 Status i 19-års-alderen

Hvor står de unge nu, fire år efter de gik i 9. klasse, med hensyn til uddannelse og beskæftigelse? Ved at kombinere en række af de oplysninger, de unge gav os i spørgeskemaundersøgelsen 2004, om de på noget tidspunkt er *startet* på en uddannelse, har *afbrudt* og /eller *færdiggjort* en ud-

dannelse samt om deres *aktuelle placering* i uddannelse, beskæftigelse eller ledighed (sabbat/fri), kan vi i overskriftsform give et signalement af deres uddannelsesmæssige færden de sidste fire år.

Tabel 3.1 Status i 19-års-alderen i forhold til uddannelse og beskæftigelse

	Antal	Procent
a. Ikke påbeg. udd. efter gr.skole - nu: arbejde	33	1,07
b. Ikke påbeg. udd. efter gr.skole - nu: ledig	13	0,42
c. Udd. afbrudt før afslut - nu: arbejde	166	5,40
d. Udd. afbrudt før afslut - nu: ledig	70	2,28
e. Udd. afbrudt før afslut - nu: i udd.	310	10,09
f. Afbrudt, men gennemført udd. - nu: i udd.	39	1,27
g. Afbrudt, men gennemført udd. - nu: arbejde	59	1,92
h. Afbrudt, men gennemført udd. - nu: ledig	18	0,59
i. Udd. gennemført uden afbrud - nu: i udd.	322	10,48
j. Udd. gennemført uden afbrud - nu: arbejde	404	13,15
k. Udd. gennemført uden afbrud - nu: ledig	138	4,49
l. Udd. pågår uden afbrud - nu: i udd.	1422	46,27
m. Udd. påbeg., men ej afbrudt el. gennemf. - nu: arbejde	56	1,82
n. Udd. påbeg., men ej afbrudt el. gennemf. - nu: ledig	23	0,75
I alt	3073	100,00

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel 3.1 opdeler de godt 3.000 unge i 14 kategorier. Det er den eneste tabel i denne rapport, hvor en så detaljeret inddeling kan ses. De fire første (a-d) vedrører unge, som enten slet ikke er gået i gang med en uddannelse efter grundskolen eller er droppet ud igen uden at gøre uddannelsen færdig. De har ikke erhvervet nogen form for kompetencegivende uddannelse ud over grundskoleniveauet, og da de aktuelt ikke er i gang med at uddanne sig, har de heller ikke udsigt til at få nogen formel uddannelse. De tilhører med andre ord *den uddannelsesmæssige restgruppe* (eller blot: restgruppen). Gruppens størrelse er her opgjort til godt 9% af de unge. Dette er en lavere andel end de ca. 13%¹, Undervisningsministeriet officielt regner med (Limkilde-Kjær 2003). En væsentlig forklaring på forskellen finder vi i den skæve sammensætning af bortfaldet i denne interviewrunde. Som det er fremgået af kapitel 2, var det især unge, der klarede sig dårligt i PISA-læsetesten i 2000, som ikke er med i 2004-interview-

runden. Blandt de allerdårligste læsere (under læseniveau 1) var bortfaldet således ca. 35%, mens det blandt de bedste læsere på niveau 5 blot var 12%. En anden mulig forklaring kan tænkes at gemme sig i tabellens to nederste kategorier (m-l). Deres reelle position er uklar. De er på den ene side startet på en uddannelse, men angiver, at de hverken har afbrudt eller gennemført en uddannelse. De burde logisk set fortsat være under uddannelse, men deres aktuelle position angives at være i beskæftigelse eller ledighed. Det er ikke muligt at afgøre, hvilken af de afgivne informationer der er forkert (registreret). Det drejer sig om ca 2½% af de unge.

En meget stor andel af årgangen er *fortsat i gang med en ungdomsuddannelse*. De fleste (kategori l) er gået den lige vej uden afbrud, men der er også nogle (kategori e), som har foretaget et omvalg undervejs. Tilsammen udgør de to kategorier 56% af de unge i undersøgelsen². Som nævnt ovenfor går nogle unge hurtigere igennem deres uddannelse end andre. Måske fordi den ikke tager så lang tid at gennemføre; måske fordi de er mere målrettede og har mere fart på end andre. De, der allerede har *færdiggjort én uddannelse, og nu er startet på en ny* (videregående) uddannelse, er samlet i kategorierne f og i. De udgør 12% af samtlige unge i undersøgelsen. Vi kan således sige, at to ud af tre unge (68%) i undersøgelsen er under en eller anden form for uddannelse.

Den sidste større gruppe af unge (kategorierne: g, h, j og k) har *afsluttet deres uddannelse uden at være begyndt på en ny*. De har – i hvert fald midlertidigt – forladt uddannelsessystemet og er nu enten i arbejde eller ledige (evt. sabbatår eller anden form for selvvalgt frihed). Gruppen udgør ca 20% af samtlige unge i undersøgelsen. Spørgsmålet er, om vi her står med en gruppe »færdiguddannede« unge, der fx efter endt erhvervsuddannelse nu er kommet i beskæftigelse, eller vi tværtimod har at gøre med en gruppe, der blot tager en tænkepause. Som det fremgår af tabel 3.2, er det i helt overvejende grad unge med en gymnasial uddannelse, der befolker denne gruppe, og derfor må vi forvente, at en pæn del på et tidspunkt vil vende tilbage til uddannelsessystemet.

Tabel 3.2 Unge, opdelt efter uddannelsesmæssig status i 19-års-alderen, og fordelt efter valgt uddannelse. Procent

	Uddannelsesstatus i 19-års-alderen					Alle
	Uddannelse ikke påbegyndt eller afbrudt før afslutning	Uddannelse i gang	Uddannelse gennemført, ny (videreg.) uddannelse i gang	Uddannelse gennemført, nu i arbejde eller ledighed	Uklar position	
Gymnasial uddannelse	0	63	60	78	0	58
Erhvervsrettet uddannelse	0	34	40	17	0	27
Ingen uddannelse/uoplyst	100	2	0	5	100	14
I alt	100	99	100	100	100	99
Procentgrundlag	282	1.732	361	619	79	3073

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Ifølge Undervisningsministeriets beregninger for året 2000 af de unges vej gennem uddannelsessystemet efter grundskolen ville 54% påbegynde en gymnasial – og 42% en erhvervsfaglig uddannelse (Limkilde-Kjær 2003). Vores undersøgelse viser (tabel 3.2), at 58% af de unge har valgt en gymnasial uddannelse (dvs. alment gymnasium, hf, hhx eller htx) og 27% en erhvervsfaglig (handelsskole, teknisk skole, SOSU mv). Forskellene kan i et vist omfang tilskrives det skæve bortfald, som giver en overrepræsentation af unge med gode læsefærdigheder (og det er netop dem, der hyppigst kommer i en gymnasial uddannelse).

Drenge og piger vælger ikke i samme omfang de samme typer af uddannelse. Efter grundskolen skilles deres veje i nogen udtrækning. Gymnasierne har efterhånden fået en overvægt af piger, mens håndværksuddannelserne på de tekniske skoler har en overvægt af drenge. Netop i 19-årsalderen giver de forskellige uddannelsesforløb sig til kende i de to køns aktuelle uddannelsesmæssige status. Tabel 3.3 viser, at drengene i større omfang end pigerne er i gang med deres (første) uddannelse, hvorimod pigerne i større omfang end drengene har afsluttet uddannelsen og nu er trådt ind på arbejdsmarkedet eller holder fri (sabbat).

Tabel 3.3 Uddannelsesmæssig status i 19-års-alderen. Opdelt efter køn og sprog i hjemmet. Procent

	Mænd	Kvinder	Dansk	Andet sprog	Alle
Uddannelse ikke påbegyndt eller afbrudt før afslutning	9	9	9	12	9
Uddannelse i gang	62	51	57	52	56
Uddannelse gennemført og ny uddannelse i gang	11	13	12	13	12
Uddannelse gennemført, nu i arbejde eller ledig/fri	15	25	20	18	20
Uklar position	3	2	2	5	3
I alt	100	100	100	100	100
Procentgrundlag	1.504	1.569	2.902	154	3.073

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Antallet af tosprogede unge er i denne undersøgelse forholdsvis begrænset. De udgør blot 5% af hele datamaterialet. Gruppens beskedne størrelse betyder, at vi ikke kan påvise nogen statistisk signifikant forskel mellem de tosprogedes og de danske unges fordeling med hensyn til uddannelsesmæssig status i 19-års-alderen.

3.2 Læsefærdigheder i 9. klasse

Et af de stærke argumenter for at benytte den første PISA-undersøgelse som udgangspunkt for etablering af en ungdomsforløbsundersøgelse var, at vi derved ville få foræret resultatet af en læsetest i 9. klasse. Læsefærdigheder på et vist niveau er en afgørende forudsætning for at kunne klare en uddannelse. På baggrund af testresultaterne i PISA-2000 fandt man, at »mindst 18% af eleverne i Danmark må forudsiges at have vanskeligheder ved at kunne anvende læsning til at tilegne sig ny viden« (Andersen et al. 2001). Det er denne gruppe, man har kaldt »funktionelle analfabeter«, og som umiddelbart må ventes at have en særlig stor risiko for at ende i restgruppen uden uddannelse. Tabel 3.4 viser, for det første at forventningerne ser ud til at blive indfriet. De bedste læsere er på niveau 5, mens de dårligste ligger på niveau 1 – eller endog under niveau 1³. Hvor blot 4% af de rigtig gode læsere på nuværende tidspunkt tilhører restgruppen, er

dennes andel af de unge med rigtig dårlige læsefærdigheder 17% (og hele 24% for dem under niveau 1). Restgruppen består (jf. tabel 3.1) dels af unge, der slet ikke er startet på en uddannelse, dels af unge, som er startet, men faldet fra igen. Det er vigtigt at gøre sig klart, at restgruppen ikke er nogen statistisk størrelse. Den vil øges i takt med, at flere unge falder fra på ungdomsuddannelserne, men kan også formindskes ved, at unge kommer i gang med og gennemfører en uddannelse. På det tidspunkt, hvor data blev indsamlet, er det ikke sikkert, at vi havde set det sidste frafald. Hvem står i givet fald med størst risiko for at falde fra? Et godt bud vil være unge med svage læsefærdigheder. Vi kan i hvert fald se, at læsefærdighederne blandt de unge, som forsøgte sig på en ungdomsuddannelse, men faldt fra undervejs, er signifikant dårligere end blandt de unge, som endnu hænger på.

Tabel 3.4 Uddannelsesmæssig status i 19-års-alderen blandt unge med forskelligt læsefærdighedsniveau

	Læsefærdigheder						Alle
	Under niveau 1	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Niveau 5	
Uddannelse ikke påbegyndt eller afbrudt før afslutning	24	17	11	8	5	4	9
Uddannelse i gang	56	60	61	59	53	41	56
Uddannelse gennemført, ny (videreg.) uddannelse i gang	4	8	10	13	13	18	12
Uddannelse gennemført, nu i arbejde eller ledighed	8	11	15	19	28	37	20
Uklar position	8	5	3	2	1	1	3
I alt	100	101	100	101	100	101	100
Procentgrundlag	134	308	733	944	671	281	3071

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Det andet markante resultat, som kan læses ud af tabel 3.4, er, at flertallet af de meget svage læsere fortsat er i gang med en uddannelse, og at hver femte på færdighedsniveau 1 samt hver ottende under dette niveau faktisk allerede har gennemført en uddannelse. Det peger meget klart på, at sam-

menhængen mellem læsefærdigheder og den videre færd gennem uddannelsessystemet skal forstås på den måde, at *sandsynligheden* for at opnå en formel uddannelse øges, jo bedre ens læsefærdigheder er. Men det er *ingen naturlov*, at mennesker med ringe læsefærdigheder ikke kan gennemføre en uddannelse, lige så lidt som det er en given sag, at personer med fremragende læsefærdigheder også vil få en formel kompetencegivende uddannelse. Det hele er et spørgsmål om større eller mindre sandsynligheder (chancer) for at kunne gennemføre et uddannelsesforløb.

Er det så klogt at tale om »funktionelle analfabeter«? Man kan mene, at udtrykket er velvalgt, i den forstand at det meget klart giver signal om et alvorligt problem. Alle ved, at analfabetisme er en alvorlig barriere mod videnstilegnelse og dermed et demokratisk og samfundsmæssigt problem af dimensioner. Men det er ikke videre velvalgt, hvis dets primære effekt er stempning (måske oven i købet på et løst grundlag) af en hel gruppe unge mennesker, som faktisk er i stand til at læse og forstå *noget*, om end meget mindre end andre unge.

Tabellen tyder endvidere på, at unge med gode læsefærdigheder går hurtigere gennem uddannelsessystemet end dårlige læsere, og at flere blandt de gode læsere går i gang med en videregående uddannelse. Eller anderledes udtrykt: svage læsefærdigheder synes at forlænge uddannelsesperioden frem til et givet niveau. Langt de fleste svage læsere er enten slet ikke startet på en uddannelse, eller de er fortsat i gang med deres uddannelse. Blandt de stærke læsere har halvdelen allerede afsluttet deres ungdomsuddannelse og er trådt ind på arbejdsmarkedet eller er fortsat i en ny (videregående) uddannelse.

Den seneste evaluering af færdigheder blandt elever i 9. klasse, PISA-2003, inddrog et spørgsmål om de unges forventninger til eget højeste uddannelsesniveau i fremtiden. Det viste sig, at der var en meget klar sammenhæng mellem læsescore og forventet uddannelsesniveau, således at jo højere læsescore, jo højere uddannelsesniveau forventede den unge i 9. klasse at nå op på (Meiding 2004). Man kan spørge, om det er de ringe læsefærdigheder eller de lave forventninger til egne muligheder, der er afgørende for den unges videre skæbne i uddannelsessystemet. Da forventningsspørgsmålet ikke blev stillet i PISA-2000, kan vi ikke afgøre, hvor stærk sammenhængen er mellem forventninger og det faktisk forløb. Er det

de samme unge, som i 9. klasse tror, de ikke vil nå højt på uddannelses-trappen, der, når det kommer til stykket, også falder fra på et tidligt tidspunkt? Det kan vi ikke sige noget om, fordi spørgsmålet om, hvor langt de unge forventer at nå rent uddannelsesmæssigt, ikke blev stillet i 2000.

Når den enkelte unge i samråd med forældre og lærere træffer sit *valg af uddannelse efter grundskolen*, har flere forhold som regel haft betydning. Blandt disse er forskellige vinkler på den unges faglige forudsætninger for at gennemføre en uddannelse. Det skal understreges, at resultaterne af de forskellige test i *PISA ikke har spillet nogen som helst rolle* for det konkrete valg, ganske enkelt fordi disse test ikke er indarbejdet som en integreret del af elevevalueringen, men tværtimod er enkeltstående målinger med et forskningsmæssigt formål. Den enkelte har slet ikke fået at vide, hvilket resultat testene gav.

3.3 **Selvrapporterede indikatorer**

Ved siden af det omfattende testmateriale indeholdt PISA-2000 et elevspørgeskema, hvori den enkelte gennem sine svar gav sin egen subjektive vurdering af sine evner og færdigheder, sine interesser mv. Vi har derfor en række indikatorer, som kan inddrages i bestemmelsen af, hvad der karakteriserer unge, som i 19-års-alderen befinder sig i forskellige positioner med hensyn til uddannelse. Disse indikatorer præsenteres nedenfor. De fleste er udformet som pointskalaer, der for de deltagende OECD-lande under ét er normalfordelt omkring værdien 0. Hvis gennemsnitsværdien for Danmark fx ligger over 0, betyder det, at de danske elever på denne indikator er gunstigere stillet end gennemsnittet af alle elever i OECD-landene. Testresultatet for læsning adskiller sig fra de øvrige ved at være normalfordelt omkring værdien 500 med en standardafvigelse på 100 point. I praksis betyder det, at to ud af tre unge vil have en læsescore i området mellem 400 og 600 point. Endelig afspejler indikatorerne for forældres uddannelsesmæssige og socioøkonomiske (dvs. erhvervmæssige) placering deres indplacering i den internationale ISCED-nomenklatur.

De forhold, der – ud over objektive testresultater – antages at have betydning for de unges opvækst og uddannelse, og som derfor er søgt belyst

via forskellige indikatorer, falder inden for følgende hovedgrupper: den familiemæssige baggrund, skolemæssige forhold samt selvopfattelse⁴.

Indikatorer til belysning af den unges sociale og familiemæssige baggrund er *familietypen* (kernefamilie eller enlig forsørger), forældrenes *erhvervsuddannelse* og *socioøkonomiske placering*, *etnisk baggrund* (er det sprog, som typisk tales i familien, dansk eller ikke-dansk?) samt *familiens besiddelse af kulturelle goder* (bøger mv. inden for den klassiske (fin)kultur). Hertil kommer et mål for den unges deltagelse i *finkulturelle aktiviteter*, samt for den kulturelle overførsel fra forældre til den unge (indikatoren: *Taler med forældre om kultur og politik*). Forældrenes interesse for og engagement i den unges hverdag og skolegang fås med indikatoren: *Taler med forældre om skole og dagligdag*. Endelig belyser indikatoren: *Forældre hjælper med skolearbejdet*, i hvilken grad den unge trækker på forældre støtte til lektier og hjemmearbejdet.

Tabel 3.5 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, der er opdelt efter deres uddannelsesmæssige status i 19-års-alderen

Indikator	Variabel	Gn.snit totalt	Gn.snit kategori 1	Gn.snit kategori 2	Gn.snit kategori 3	Gn.snit kategori 4	Gn.snit kategori 5
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	49.97	43.84	49.874	49.874	53.917	43.658
Faders socioøkonomiske placering	BFMJ	44.92	40.41	44.26	45.34	49.10	39.71
Moders socioøkonomiske placering	BMMJ	43.21	37.78	43.28	43.45	46.13	36.17
Faders erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4.58	4.08	4.61	4.56	4.80	4.13
Moders erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4.87	4.40	4.91	4.90	5.04	4.19
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	- 0.17	- 0.48	- 0.17	- 0.06	- 0.10	- 0.42
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	- 0.09	- 0.275	- 0.122	- 0.054	0.1106	- 0.418
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0.30	0.0166	0.2669	0.3524	0.5173	0.2196

Indikator	Variabel	Gn.snit totalt	Gn.snit kategori 1	Gn.snit kategori 2	Gn.snit kategori 3	Gn.snit kategori 4	Gn.snit kategori 5
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0.14	- 0.227	0.1059	0.2687	0.3488	- 0.176
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0.22	- 0.045	0.2131	0.353	0.31	0.1132
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0.33	0.355	0.3986	0.3025	0.292	0.28
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0.13	0.1509	0.1915	0.1218	0.1434	- 0.007
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0.31	0.1872	0.3607	0.3893	0.3929	0.2688
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0.18	0.06	0.20	0.14	0.19	0.24
Arbejdsdisciplin (uro i timerne)	Disclima	0.21	0.35	0.20	0.15	0.18	0.34
Læselyst	Joyread	0.04	- 0.122	0.0254	0.1832	0.2971	- 0.129
Fritidslæsning (interesse for)	Intrea	0.22	0.1235	0.22	0.2553	0.4636	0.1301
Læsescore (testresultat)	Wleread	504.44	452.63	497.11	530.13	540.99	445.42
Selvtillid (i faglig sammenhæng)	Selfef	- 0.02	- 0.324	- 0.056	0.1266	0.1678	- 0.107
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0.11	- 0.235	0.0662	0.2369	0.3279	0.0064
Faglig selvsvurdering (generelt)	Scacad	0.44	0.0024	0.3846	0.6294	0.6706	0.3036
Faglig selvsvurdering (i faget: dansk)	Scverb	0.29	0.14	0.24	0.41	0.43	0.33
Konkurrenceorientering i skolen	Comlrn	0.19	0.02	0.16	0.30	0.29	0.19
Samarbejdsorientering i skolen	Coplrn	0.52	.041	0.54	0.50	0.53	0.48
Maksimalt antal i kategorien ¹		3073	282	1732	361	619	79

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Anm.: De fem kategorier for uddannelsesmæssig status i 20-års-alderen er: 1. Uddannelse ikke påbegyndt eller afbrudt før afslutning (»Restgruppen«) – 2. Uddannelse i gang – 3. Uddannelse gennemført, ny (videreg.) uddannelse i gang – 4. Uddannelse gennemført, nu i arbejde eller ledighed – 5. Uklar position.

1 Den enkelte beregning kan være baseret på et lavere antal, fordi nogle cases er »uoplyst«.

De skolemæssige forhold, som inddrages i analyserne, søger at opfange de unges skoleglæde eller trivsel i 9. klasse. Hvor godt synes de om at gå i skole? To indikatorer belyser hhv. skolen som lærested (*relationer til lærerne*) og skolen som værested (*relationer til kammeraterne*). Endvidere inddrages oplevelsen af lærernes *hjælp til eleverne*, af *arbejdsdisciplinen* (uro i timerne), spørgsmål om de unge *keder sig* i skolen og om *skoletræthed*.

Et uundgåeligt element i uddannelse er læsning. Selv meget praktisk betonedede uddannelser rummer stof, der skal læses. Motivation for uddannelse er altså også et spørgsmål om *motivation for at læse*. To indikatorer belyser hhv. den unges *læselyst* (bøger og læsning fylder mig med glæde) og *fritidslæsning* (jeg kan lide at læse i min fritid).

De unges selvopfattelse belyses primært ud fra en faglig synsvinkel. En indikator vedrører faglig *selvtillid*, dvs. en tro på sig selv i faglig sammenhæng (populært sagt: Der er ikke noget, som er for svært for mig), en anden indikator måler *forventninger til eget potentiale*, dvs. troen på egne evner eller eget potentiale (populært sagt: Hvis jeg vil, så kan jeg), og en tredje udtrykker en *faglig selvvurdering*, dvs. en generel opfattelse af at klare sig godt i fagene (Jeg er dygtig). Der er også en indikator, som mere specifikt går på oplevelsen af at klare sig godt i faget: dansk.

For alle de nævnte indikatorer samt testresultatet vedr. læsning er beregnet en gennemsnitsværdi for *alle* de unge, som blev geninterviewet i 2004, samt for fem undergrupper afgrænset ved deres uddannelsesmæssige status i 2004. Se tabel 3.5. I det følgende vil vi give en summarisk karakteristik af de unge i disse undergrupper. Det gør vi ved at se på, hvordan den ene gruppe adskiller sig fra de andre. Det betyder, at fremstillingen af de sidste grupper kan opleves som lidt af en gentagelse. Når vi viser, at A adskiller sig fra B, har vi jo også indirekte vist, at B adskiller sig fra A.

3.4 **Unge, der fortsat er i gang med en ungdomsuddannelse**

Dette er *hovedgruppen* af de unge fra 1984-generationen, idet den omfatter lidt over halvdelen (56%). Det typiske er, at det er deres første forsøg

på at tage en ungdomsuddannelse. De er med andre ord gået den slagne vej, er ikke stoppet i et forløb for at skifte til en anden uddannelse. Vi taler her om 46%. De sidste 10% har til gengæld måttet korrigere kursen undervejs. De har foretaget et eller flere omvalg af uddannelse. To ud af tre i denne gruppe er i gang med en af de gymnasiale uddannelser, mens hver tredje er i gang med en erhvervsrettet uddannelse.

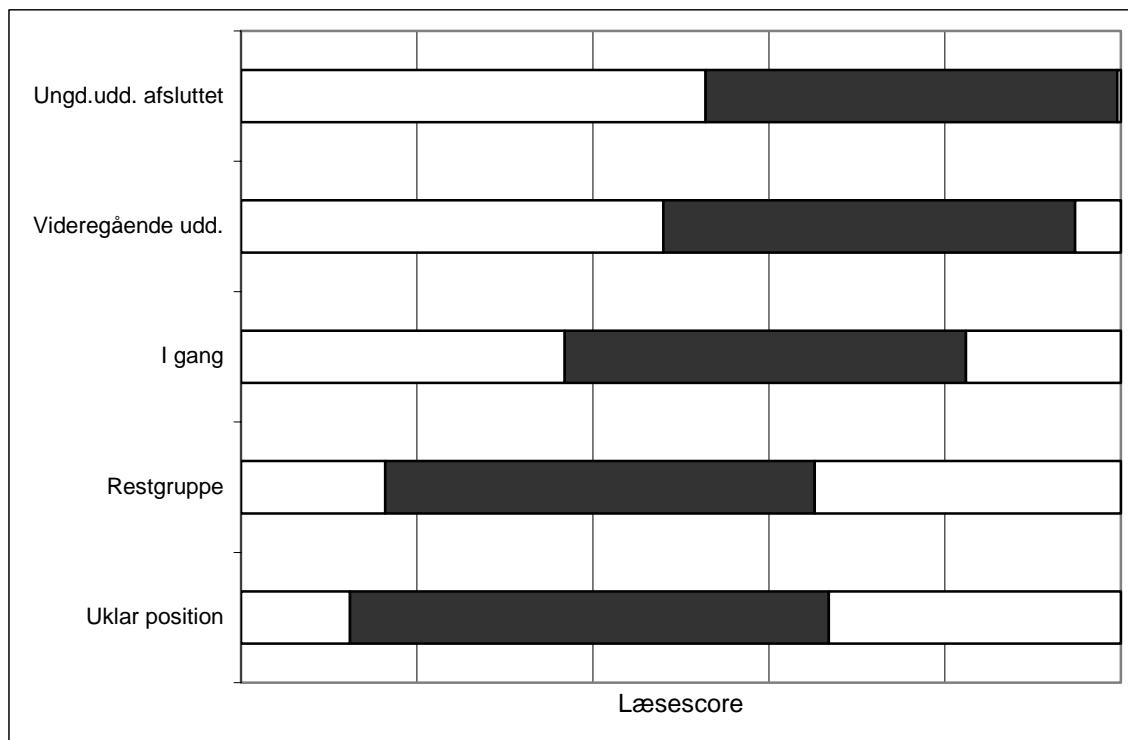
Alene i kraft af gruppens antalsmæssige størrelse må dens gennemsnitsværdier nødvendigvis ligge ret tæt på gennemsnittet for alle de unge, der indgår i undersøgelsen. Hvad *læsefærdigheder* angår, placerer gruppen sig med en gennemsnitsscore på 497 point i underkanten af det danske landsgennemsnit på 504 point. Der er klart over scoren blandt de unge i restgruppen, men på den anden side under scoren blandt de unge, der har afsluttet deres ungdomsuddannelse og nu enten permanent (som færdiguddannede) eller midlertidigt (på sabbat mv.) er gået ud i erhverv (evt ledighed) eller er fortsat i en ny (*videregående*) uddannelse⁵.

Den her beskrevne placering af de unge, som fortsat er i gang med deres ungdomsuddannelse: *over restgruppen, men under de unge, der allerede har gennemført en ungdomsuddannelse*, er ikke noget særsyn. Det er (jf. tabel 3.5) et mønster, som genfindes for flere af de indikatorer, vi har udvalgt. Således rapporterer de selv at have en større læselyst og interesse for læsning i fritiden, de har større faglig selvtilid, de har større forventninger til eget potentiale, de har en stærkere konkurrenceorientering i undervisningsmæssig sammenhæng, og deres generelle faglige selv vurdering er bedre end blandt unge i restgruppen. Samtidig er gruppens gennemsnitlige score på disse områder lavere end blandt unge med afsluttet ungdomsuddannelse. Ser vi på indikatorer, der beskriver den hjemlige baggrund (socioøkonomisk og kulturelt), er der en tendens til, at de unge, hvis ungdomsuddannelse fortsat er i gang, adskiller sig knap så meget fra de unge, som nu er gået videre i uddannelsessystemet. Derimod er der også her klar afstand til restgruppen og de unge, som nu er trådt ind på arbejdsmarkedet. Endelig viser det sig, at de unge, som fortsat er i gang med en ungdomsuddannelse, for fire år siden selv rapporterede et forhold til lærerne, som var bedre end det, restgruppen rapporterede, men ikke signifikant anderledes end det, der fremgik af svarene fra de unge, som nu har afsluttet en ungdomsuddannelse. Det samme gælder oplevelsen af arbejdsdisciplin i skolen

(uro i klassen) og af at kunne få hjælp fra lærerne, når der var behov for det. Når det gælder kammeratskabsrelationerne, rapporterede alle grupper som gennemsnit meget ensartet i 9. klasse.

Figur 3.1 Læsescore og uddannelsesniveau – 25-75 percentiler

3.1

Det, vi her har sammenlignet, er gennemsnitsværdier for grupperne. Imidlertid ligger de fleste ikke *på* gruppens gennemsnit, men i en større eller mindre afstand af (over/under) gennemsnittet. At en gruppes gennemsnit er lavere end gennemsnittet for en anden gruppe, betyder derfor ikke, at alle i den første gruppe har en lavere score end dem, der tilhører den anden gruppe. Der er et ganske betydeligt overlap mellem gruppernes score på en given skala. Det kan vi illustrere ved at se på resultatet af læsetesten. De unge, der fortsat er i gang med en ungdomsuddannelse, scorede som nævnt i gennemsnit 497 point. Halvdelen lå i intervallet mellem 442 og 556 point (illustreret ved den sorte bjælke i figur 3.1). En fjerdedel lå under 442 (til venstre for bjælken) og en fjerdedel over 556 (til højre for bjælken). – Tilsvarende viser de andre sorte bjælker, hvor på skalaen den centrale halvdel (mellem 25%- og 75%-fraktilen) af de unge på det givne

uddannelsesniveau befinder sig. Bjælkerne er ganske vist forskudt i forhold til hinanden, men samtidig overlapper de i betydelig grad.

3.5 Unge i (videregående) uddannelse

De unge »hurtigløbere«, som allerede har gennemført en ungdomsuddannelse og nu er gået videre i uddannelsessystemet (typisk på en videregående uddannelse), udgør 12% af de unge i undersøgelsen. Overordnet set er det ikke her, vi finder de unge, som har måttet korrigere kursen undervejs. Kun lidt over 1% har foretaget et omvalg af uddannelse.

Disse unge placerer sig, hvad *læsefærdigheder* angår, klart over den store gruppe af unge, der fortsat er i gang med en ungdomsuddannelse, samt med endnu større afstand til restgruppen. Sammenlignet med gruppen af unge, som efter afsluttet ungdomsuddannelse (midlertidigt) er trådt ud af uddannelsessystemet og ind på arbejdsmarkedet (eller holder fri/sabbat), er der ingen (statistisk signifikant) forskel. Mønsteret gentager sig, når vi ser på de unges læselyst, deres faglige selvtillid, deres forventninger til eget potentiale, deres konkurrenceorientering i skolen, og deres faglige selvurdering.

Den selvrapporterede skoleglæde i 9. klasse, som blev målt ved relationerne til hhv. kammerater og lærere, var i gennemsnit ikke anderledes for denne gruppe unge end for de øvrige. Der var heller ingen forskel med hensyn til oplevelsen af at få hjælp fra lærerne, hvis der var behov for det, eller af arbejdsklimaet i skolen (uro i timerne).

Ses endelig på gruppens hjemlige baggrund, målt ved forældrenes erhvervsuddannelse og socioøkonomiske placering, var den gennemsnitligt set højere end i restgruppen og lavere end i gruppen, der efter endt ungdomsuddannelse nu er i arbejde eller holder pause (fri/sabbat). I forhold til den brede gruppe af unge, som fortsat er i gang med en ungdomsuddannelse, er der derimod ingen forskel på dette punkt. Dette mønster afspejles også, når vi inddrager indikatorer på den kulturelle baggrund (familiens besiddelse af finkulturelle goder, den unges finkulturelle aktivitet som 15-årig). Hvad angår de unges oplevelse af forældrenes interesse for deres dagligdag og kulturelle dannelse (taler med forældre om skole og dagligdag – taler med forældre om kultur og politik), er denne gruppe genstand

for større interesse end restgruppen og de unge, som fortsat er i gang med en ungdomsuddannelse, men i forhold til de unge, som er trådt ind på arbejdsmarkedet efter endt ungdomsuddannelse, er der ingen forskel.

3.6 **Unge uden for uddannelsessystemet (efter gennemført ungdomsuddannelse)**

Hver femte ung fra 1984-generationen havde i 19-års-alderen gennemført en ungdomsuddannelse og havde derpå forladt uddannelsessystemet, for (måske midlertidigt) at træde ind på arbejdsmarkedet. Langt hovedparten af disse unge har (jf. tabel 3.2) en gymnasial uddannelse med sig. Det må derfor anses for sandsynligt, at ganske mange blot har taget et års pause (sabbat) for at tænke sig om, hvorefter de vil forsøge sig på en ny (videregående) uddannelse. Men der er også en mindre del, som formentlig er færdiguddannede, idet de har afsluttet en faglig uddannelse med erhvervs-kompetence, som nu bliver brugt. Derfor kunne vi med tanke på det hidt-ige forløb lige så godt hæfte betegnelsen »hurtigløbere« på denne gruppe, som vi gjorde det ovenfor med de unge, der nu er i gang med en ny (videregående) uddannelse. Begge grupper har *indtil nu* været målrettede, men herefter skilles de ad. Denne gruppe er (midlertidigt) stoppet op, mens de førnævnte unge er fortsat direkte til en ny (videregående) uddannelse.

En konsekvens af dette ophold i uddannelsesaktiviteten kan være, at pausen bliver permanent, at man med andre ord aldrig kommer i gang med den uddannelse, man så småt havde i tankerne, da beslutningen om at tage et år fri for at lave noget andet blev taget. Unge af denne slags, som nok har en ungdomsuddannelse med *studiekompetence* (fx en studentereksamen), men derefter går i stå rent studiemæssigt og således aldrig gennemfører nogen uddannelse med *erhvervskompetence*, er omfattet af den bredere definition: erhvervsuddannelsernes restgruppe. Problemet med unge, der ikke får brugt deres studentereksamen efter hensigten (dvs. at gennemføre en videregående uddannelse), er ganske betydeligt. Ifølge en opgørelse fra Danmarks Statistik havde ca. 8% af de 30-34-årige i 2004 en gymnasial uddannelse som højeste fuldførte uddannelse (Jacobsen 2004).

Læsefærdighederne er i gennemsnit for de unge, der efter afsluttet ungdomsuddannelse er trådt ud af uddannelse, målt til at ligge signifikant over det gennemsnitlige niveau for de unge, der fortsat er i gang med en ungdomsuddannelse, og de unge i restgruppen, men på niveau med unge i videregående uddannelse. Det samme gør sig gældende for de unges læselyst, deres faglige selvtillid, deres forventninger til eget potentiale, deres faglige selvurdering og deres konkurrenceorientering i skolen. Derimod adskiller gruppen sig – med en enkelt undtagelse – ikke fra de andre, når vi ser på forholdet til kammeraterne i klassen og til lærerne samt på oplevelsen af arbejdsklimaet (uro i klassen) og lærernes hjælp i situationer med behov herfor. Undtagelsen gælder *lærerrelationen*, som i 9. klasse var klart bedre blandt de unge, som nu er færdiguddannede, end blandt de unge, som nu befinder sig i restgruppen.

Tabel 3.6 Unge, opdelt efter uddannelsesmæssig status i 19-års-alderen, og fordelt efter familietype i 9. klasse. Procent

	Uddannelse ikke påbegyndt eller afbrudt før afslutning	Uddannelse i gang	Uddannelse gennemført, ny (videreg.) uddannelse i gang	Uddannelse gennemført, nu i arbejde eller ledighed	Uklar position	Alle
Enlig	23	14	13	15	15	15
Kernefamilie	55	71	73	73	76	70
Sammenbragt (sted)familie	13	10	9	7	6	10
Anden type familie	7	4	3	5	0	4
Uoplyst	3	1	2	0	3	1
I alt	101	100	100	100	100	100
Procentgrundlag	282	1.732	361	619	79	3073

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Forældrebaggrunden (dvs. forældres erhvervsuddannelse og socioøkonomisk placering) for disse unge er klart bedre end i de andre grupper af unge. Familiens besiddelse af finkulturelle goder og den unges egen finkulturelle aktivitet ligger ligeledes på et højere niveau end i de andre grupper. Der er gennemsnitligt set en tættere kontakt med forældrene (taler

hyppigere med dem om kultur og politik samt om den unges dagligdag og skolegang) end blandt unge, der fortsat er i gang med en ungdomsuddannelse, og blandt unge i restgruppen. Ses endelig på de unges familietype, som den tegnede sig i 9. klasse, fordelte disse unge sig stort set som unge i almindelighed. Lidt flere tilhørte en kernefamilie og lidt færre en sammenbragt (sted)familie.

3.7 Unge i restgruppen

Den sidste gruppe, vi på denne måde tegner et portræt af, består af de unge, der enten slet ikke er begyndt på en uddannelse efter grundskolen, eller ikke magtede at gøre den færdig. De befinder sig nu uden for uddannelsessystemet i et arbejde eller i ledighed. Det er samme position som de unge ovenfor, men med den markante forskel, at disse unge ikke har nogen form for kompetencegivende uddannelse i ryggen. De er (den hårde kerne af) *restgruppen*. Det er samfundets smertensbørn, som er genstand for megen opmærksomhed og bekymring, fordi det er i denne gruppe, mange af samfundets dårligdomme ophobes.

Det er karakteristisk for disse unge, at de skiller sig ud fra de øvrige grupper ved over en bred bank at have lavere gennemsnitsværdier end de øvrige. Et par markante undtagelser skal dog nævnes. Unge fra restgruppen skiller sig ikke ud fra de øvrige unge, når vi ser på indikatorerne: relationer til kammerater i skolen samt forældrehjælp til skolearbejdet. Efter eget udsagn trivedes unge, der nu befinder sig i restgruppen, lige så godt med kammeraterne som de andre unge i undersøgelsen. I betragtning af, at unge fra restgruppen fagligt set lå forholdsvis lavt placeret i 9. klasse og derfor kunne have haft udbytte af en hjælpende hånd fra forældrene til skolearbejdet, så fik de altså gennemsnitligt set hverken mere eller mindre hjælp end alle andre.

Unge fra restgruppen har som gennemsnit en lavere score med hensyn til læsefærdigheder end alle andre grupper, de havde i 9. klasse en lavere faglig selvtilid, lavere forventninger til eget potentiale, en ringere faglig selv vurdering, var mindre konkurrenceorienterede i skolen, og deres læselyst samt interesse for læsning i fritiden var mindre end i de andre grupper.

Ligeledes var deres relationer til lærerne dårligere, og de befandt sig gennemsnitligt set i klasser med mere uro (dvs. dårligere arbejdsklima) end unge i de andre grupper gjorde.

Ses på den hjemlige baggrund havde restgruppens forældre med hensyn til erhvervsuddannelse og socioøkonomisk placering rangeret lavere end forældrene til andre unge, familiens besiddelse af finkulturelle goder samt den unges egen deltagelse i finkulturelle aktiviteter lå på et lavere niveau, der var mindre forældrekontakt i form af samtale om kultur og politik samt om den unges dagligdag og skolegang. Endelig gjaldt det, at restgruppens unge i langt ringere grad end andre unge kom fra en kernefamilie (jf. tabel 3.6). Det modsvarede først og fremmest af en overhyppighed af unge fra familier med kun én (enlig) forsørger. Men der var også flere fra sammenbragte (sted)familier og fra »andre familieformer«.

Alt i alt skiller de unge i restgruppen sig markant ud fra de øvrige unge ved at ophobe en række negative karakteristika. Det skal dog understreges, at vi taler om en række af tendenser eller forskelle i hyppigheder. Også unge fra restgruppen kan – bedømt efter de målestokke, vi sædvanligvis bruger til formålet – få succes i tilværelsen. Men deres muligheder for at få det er ikke så gode som andre unges. Derfor er der al mulig grund til at fokusere på restgruppen med henblik på at afsøge de forhold, som vil kunne afhjælpe deres underprivilegerede situation.

Som lidt af et kuriosum skal det nævnes, at mens graden af konkurrenceorientering sætter sig klart igennem som forskelle i de gennemsnitlige værdier inden for de fire grupper, gælder det ikke for graden af samarbejdsorientering i undervisningen. En mulig forklaring kunne være, at de svagere elever via samarbejdsprojekter bliver båret med igennem, hvorimod deres vanskeligheder udstilles i konkurrencen med de dygtigere elever.

3.8 **Hvilke forhold har størst betydning for status i 19-års-alderen?**

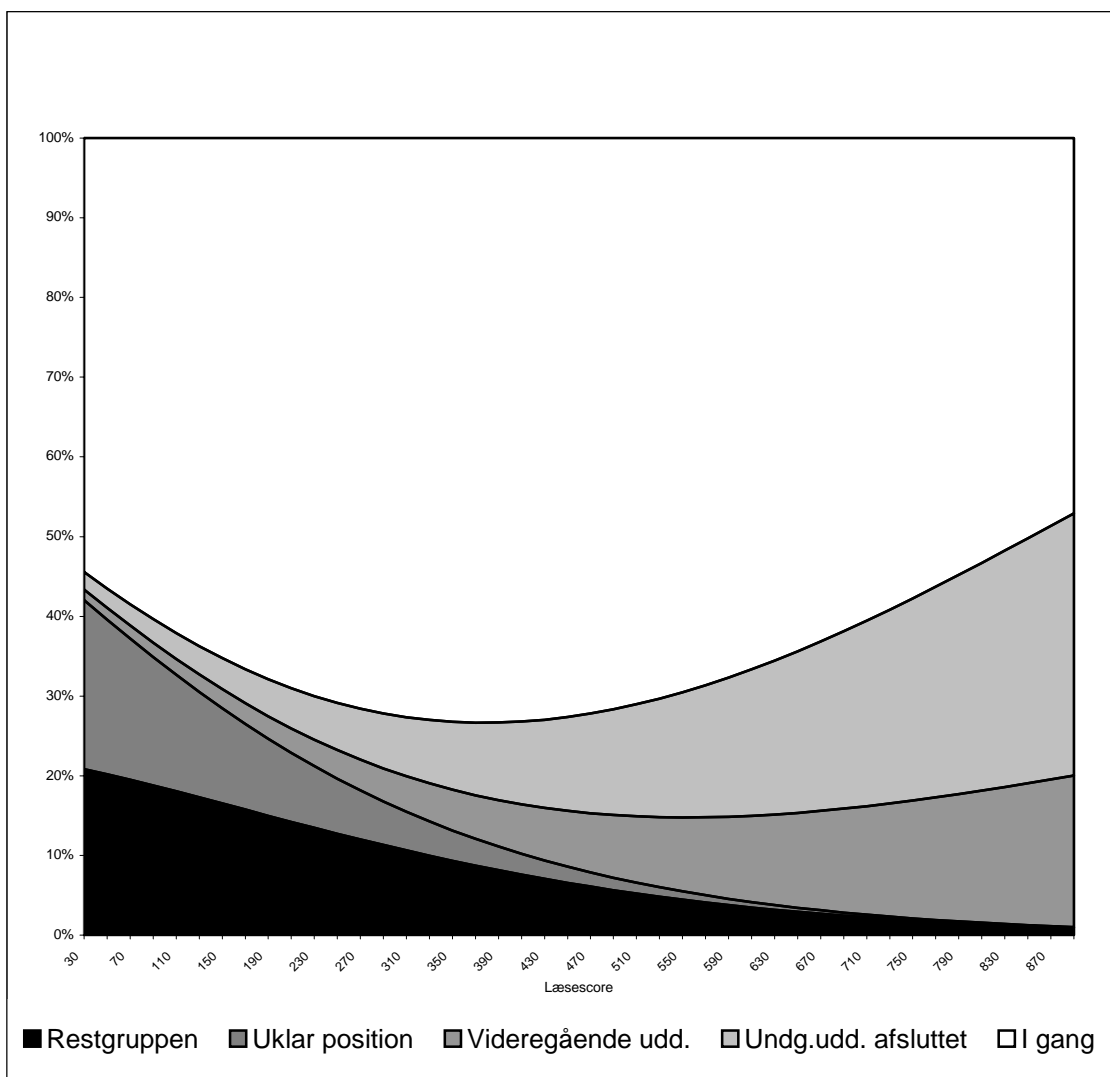
Ovennævnte »portrætter« af fire statusgrupper viser, på hvilke felter de fire kategorier af unge umiddelbart skiller sig ud i forhold til hinanden.

Men de forklarer ikke, hvorfor de unge er placeret, som de nu er. Hertil kræves en multivariat analyse (også kaldet logistisk regression), der på en og samme tid inddrager alle de fremdragne forhold. Flere af de indikatorer, som optræder i analyserne, kan med god grund påstås at udtrykke det samme årsag-virknings-forhold. Fx kunne man formode, at »et godt forhold til lærerne« er udtryk for den samme lærer-elev-relation, som udtrykkes gennem oplevelsen af »lærerhjælp, når der er brug for det«. Ligeledes kunne man spørge, om forældrenes kulturelle og økonomiske indflydelse på den unges forestillinger og adfærd udtrykkes forskelligt alt efter, om det er faderens eller moderens situation, der bruges som indikator. Hvis flere indikatorer giver signal om det samme bagvedliggende forhold, vil analysen vise, hvilken af disse indikatorer der bedst giver besked om forholdet, og hvilke der reelt er uden selvstændig betydning (så længe den mere betydende indikator er med). – Ud over de fire statusgrupper, hvis profiler vi ovenfor har tegnet et billede af, inddrages for fuldstændighedens skyld også den femte gruppe med en uklar position i forhold til uddannelse i analysen.

Overordnet set viser den multivariate analyse, som bygger på en forudsætning om, at den sociale baggrund holdes konstant, at de unges uddannelsesmæssige status i 19-års-alderen er bestemt af en række forhold. Stærkest i billedet står to indikatorer, som vedrører den unges faglige niveau. Det er testresultatet for læsefærdigheder og den unges faglige selv-vurdering i 9. klasse (oplevelsen af sig selv som dygtig i de fleste fag). Når vi som her holder den sociale baggrund konstant, betyder det, at dens effekt i stedet kommer til at optræde »i forklædning« som læsefærdigheder. Det er nemlig tidligere vist, at der er en markant sammenhæng mellem læsefærdigheder og social baggrund. Køn spiller også en afgørende rolle. Hertil kommer med svagere styrke nogle indikatorer på den familiære baggrund: fars og mors erhvervsuddannelsesniveau, mors (men ikke fars) socioøkonomiske placering og familietypen. Den unges egen aktivitet på det finkulturelle område spiller en vis rolle, og endelig finder vi, at det har en selvstændig effekt, om den unge i 9. klasse kedede sig i skolen. Derimod viser analysen, at skolefaktorer som gode relationer til lærere og kammerater, hjælp fra lærere, når der var brug for det, og arbejdesro i timerne, at

være forhold uden selvstændig betydning for, hvilken uddannelsesmæssig status de unge har fire år efter grundskolen.

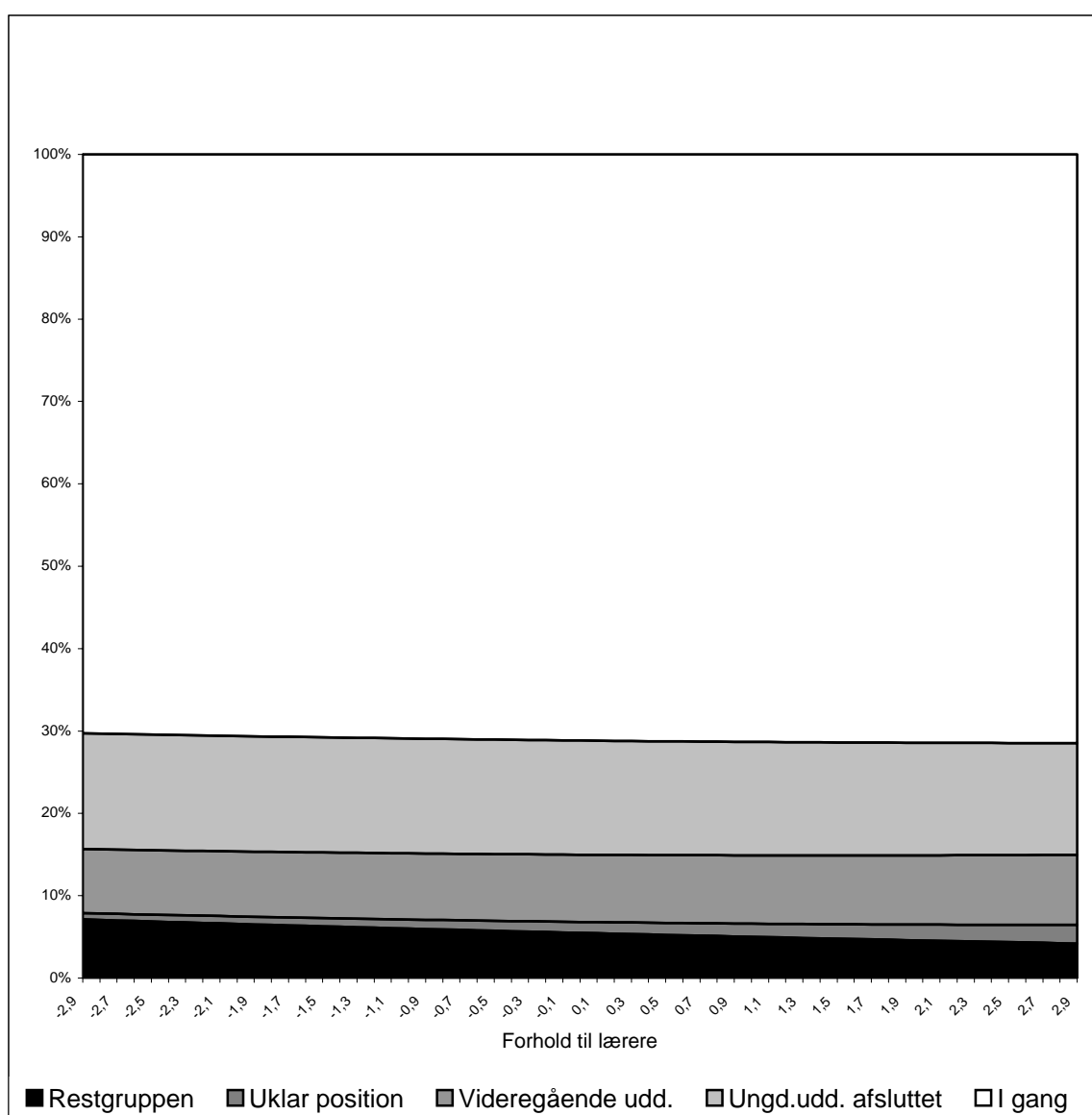
Figur 3.2 Fordeling efter uddannelsesstatus i 19-års-alderen, afhængig af læsescore i 9. klasse

Figur 3.2 illustrerer sammenhængen mellem resultatet af læsetesten i 9. klasse og placering i uddannelsesmæssig sammenhæng fire år efter⁶. De unge med ringe læsefærdigheder (niveau 1 eller derunder) er placeret ude i figurens venstre side; de stærke læsere ude til højre. Ser vi først på de unge med rigtig dårlige læsefærdigheder, viser figuren, at ca. 20% af disse unge tilhører restgruppen; andre 20% er i en (for os) uklar position. Flertallet (ca. 55%) er i gang med en ungdomsuddannelse. Bevæger vi os herefter opad i læsescore (dvs. mod højre i figuren), falder andelen, som

tilhører restgruppen, og ligeså med andelen i en uklar position. Til gengæld øges andelen i de tre andre kategorier («båndet» bliver bredere). For unge, som er i gang med en ungdomsuddannelse, opnår gruppen sin største andel af alle på det pågældende færdighedsniveau ved en læsescore på ca. 400 point. Den varierende båndbredde er det grafiske udtryk for, at der er en tydelig sammenhæng mellem de unges læsefærdigheder og deres uddannelsesmæssige position fire år senere.

Figur 3.3 Fordeling efter uddannelsesstatus i 19-års-alderen, afhængig af forhold til lærerne i 9. klasse

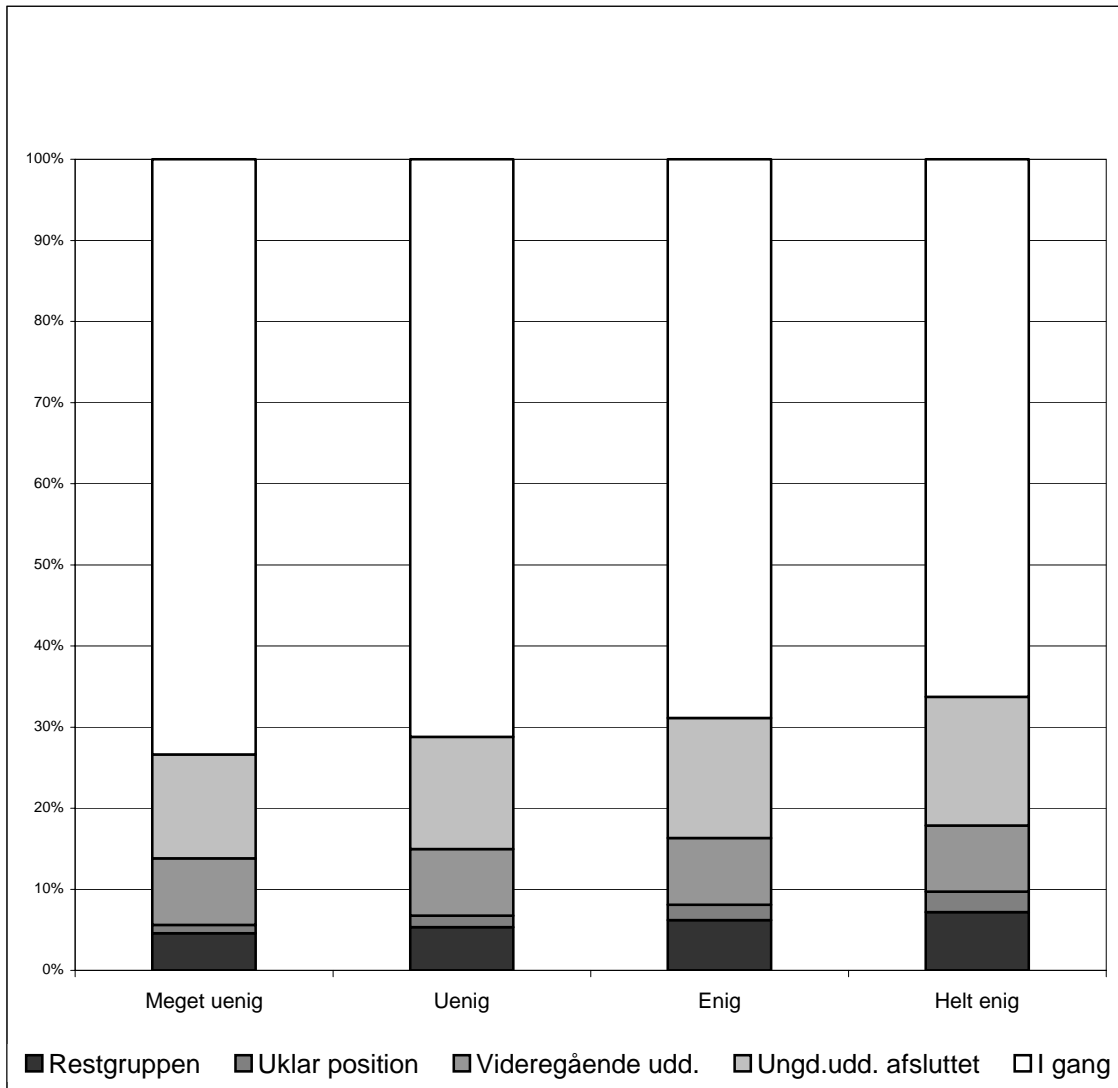

Skiftes læsefærdigheder ud med indikatoren for skoletilfredshed (et godt forhold til lærerne), kan på samme måde tegnes et grafisk billede af sammenhængen mellem denne indikator og den enkeltes placering i uddannelsesmæssig sammenhæng fire år efter grundskolen. Figur 3.3 viser et helt andet billede end vi så ovenfor. Her er båndbredden stort set den samme fra venstre mod højre for alle fem statuskategorier. Det er et udtryk for, at der ikke kan påvises nogen statistisk sikker sammenhæng mellem forholdet til lærerne i 9. klasse og den uddannelsesmæssige status i 19-års-alderen.

Vi kan endelig illustrere sammenhængen mellem uddannelsesstatus og de unges svar på spørgsmålet, om de i 9. klasse kedede sig i skolen. De unge kan i dette tilfælde ikke fordeles over en kontinuert skala, men i en af fire svarkategorier. Det giver figuren et andet udseende. Det fremgår af de fire søjler, at andelen, der nu tilhører restgruppen, er større blandt unge, som var helt enige i, at de kedede sig i skolen. Til gengæld er andelen, som nu er i gang med en ungdomsuddannelse, mindst blandt de unge, som kedede sig i 9. klasse.

Analysen viste som nævnt ovenfor, at der er en statistisk signifikant sammenhæng mellem at kede sig i skolen og status fire år efter grundskolen. Når det tages i betragtning, at ingen af de øvrige indikatorer på skolemiljø i 9. klasse viser sammenhæng med placeringen fire år senere, må man spørge, hvorfor et spørgsmål om at *kede sig* skiller sig ud ved at have en vis forklaringskraft i forhold til unge i restgruppen (samt unge med en uklar placering). Hvad mener de unge med, at de keder sig? Et bud kunne være, at de finder undervisningen og skolemiljøet som sådan *uinspirerende*. Det fanger ikke deres interesse. Dette negative billede kunne så udgøre en hindring mod at give sig i kast med en ungdomsuddannelse (af hvilken som helst art), dvs. en forøget risiko for at ende i restgruppen.

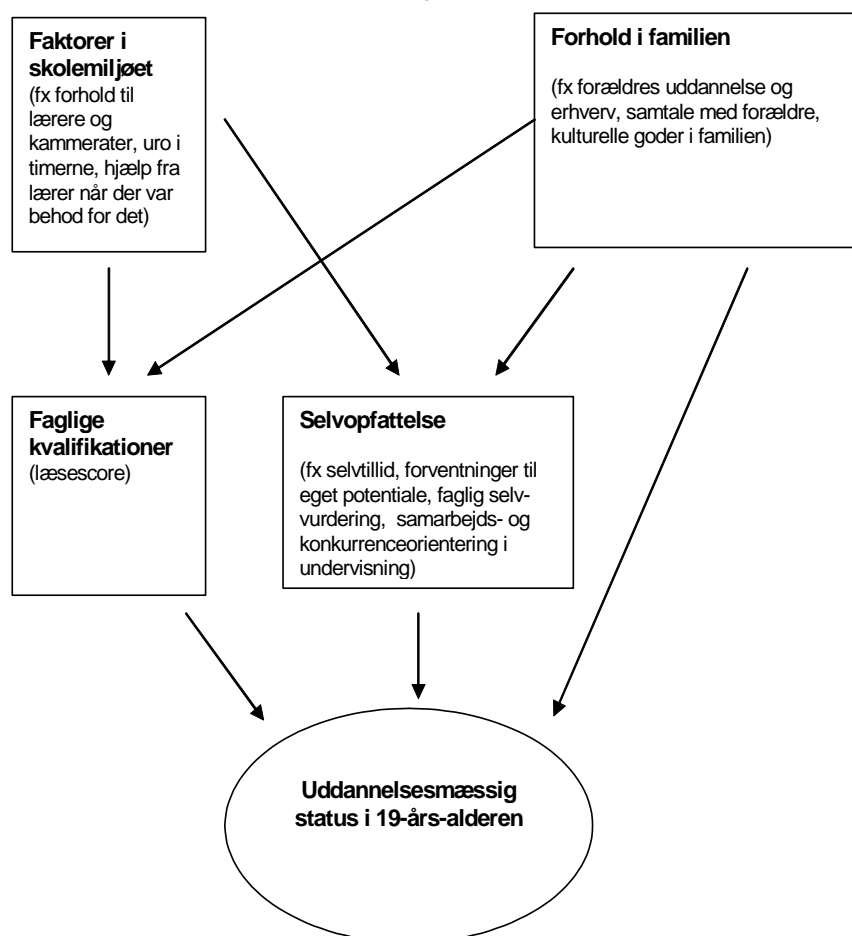
Figur 3.4 Fordeling efter uddannelsesstatus i 19-års-alderen, afhængig af udsagn i 9. klasse om »tit at kede sig i skolen«

Det overordnede resultat, som søges illustreret i figur 3.5, kan udlægges på den måde, at spørgsmålet om, hvordan det sidenhen gik de unge i uddannelsessystemet, når der er korrigeret for den sociale baggrunds indflydelse, først og fremmest afhænger af de unges faglige niveau samt af deres selvopfattelse i så henseende. Begge dele er i høj grad et resultat af det sociale læringsmiljø, skolen har kunnet tilbyde. Det er blevet en del af den personlige bagage, de bærer med sig og kan trække på i det videre forløb. En anden del af den personlige udrustning kommer fra hjemmet. Dels som et vigtigt bidrag til den faglige indlæring, dels i form af den kul-

turelt-økonomiske prægning, forældrene har kunnet give deres børn, og som de videre frem i ungdomsårene kan øse af. – Familien er fortsat en del af de unges netværk og vil derfor også i de sene teenageår kunne gøre sig gældende i forhold til vejledning, praktisk hjælp og personlig udvikling. Grundskolen er derimod et afsluttet kapitel, og derfor har skolefaktorerne kun en meget begrænset betydning i det videre forløb. Et godt forhold til lærere og kammerater, et arbejdsklima præget af ro i timerne etc. er forhold af betydning for læringsituationen. Jo bedre, jo mere vil eleverne suge til sig af lærdom, og jo bedre vil deres personlige udvikling forløbe, men »den gode skole« skal altså måles på elevernes faglige kvalifikationer og selvforståelse. Når de unge har forladt skolen, har de også lagt grundskolens læringsmiljø bag sig. Til gengæld fortsætter de fleste i et nyt læringsmiljø på deres ungdomsuddannelse. Det kan så gøre sig gældende i forhold til de unge.

Figur 3.5 Effekter på uddannelsesmæssig status i 19-års-alderen

Den viste model af virkeligheden er mere simpel i sin opbygning end virkeligheden selv. Den skal tjene et pædagogisk formål ved at fremhæve en pointe. Pointen er her, at de unges faglige færdigheder og selvopfattelse ved grundskolens afslutning er en følge af dels deres hjemlige baggrund og dels det læringsmiljø, skolen har kunnet tilbyde. Resultatet er nu en del af den personlige bagage, de unge tager med sig, når de forlader grundskolen. Hvad der senere sker, bliver så en følge af denne personlige bagage samt af den familiære baggrund. Familien er der stadig og kan fortsat spille en rolle. Skolen har de derimod forladt, og den har derfor udspillet sin rolle. Skolens langsigtede effekt på eleverne skal med andre ord måles på de faglige kvalifikationer og den selvopfattelse (tro på sig selv), eleverne tager med sig, når skolen forlades.

Før vi mere detaljeret gennemgår analysens resultater, skal det nævnes, at den antalmæssigt største gruppe (unge, der fortsat er i gang med en ungdomsuddannelse) er gjort til analysens referencegruppe. Det er denne gruppe, de andre måler sig med.

De unges *faglige færdigheder* (her målt ved scoren i læsetesten) gør sig som den eneste af de betydende faktorer gældende på alle niveauer, dvs. når der er *korrigeret for alle andre forhold*, afviger de fire statusgrupper hver især signifikant fra referencegruppen. De to grupper af unge, som har afsluttet deres ungdomsuddannelse, og enten er gået i gang med en videregående uddannelse eller er trådt (midlertidigt) ind på arbejdsmarkedet, har i gennemsnit en signifikant højere score på læsefærdigheder end de unge, som fortsat er i gang med deres ungdomsuddannelse. Disse har på den anden side en højere score i læsetesten end unge i restgruppen og i gruppen med uklar status.

De unges oplevelse i 9. klasse af, hvor de rent fagligt stod i fagene (altså om de selv havde en *fornemmelse af at klare sig godt i fagene*), har uden tvivl stærk sammenhæng med det objektive mål for faglige færdigheder, som læsetesten giver, men det har også en stærk, selvstændig betydning. Det viser sig ved, at den faglige selvvurdering er højere blandt begge grupper af unge med afsluttet ungdomsuddannelse, set i forhold til de unge, der endnu er i gang med ungdomsuddannelsen. – Forskellene i forhold til de antalmæssigt langt færre i restgruppen og i gruppen med uklar status er derimod ikke signifikant.⁷

De unges *køn* spiller en rolle i forhold til allerede at have gennemført en ungdomsuddannelse. Piger har – alt andet lige – en større sandsynlighed end drenge for allerede at have afsluttet deres ungdomsuddannelse. Drenge omvendt en større sandsynlighed for at være i gang med en ungdomsuddannelse.

Når vi ser på spørgsmålet om at *kede sig* i skolen, er der alt andet lige en mindre, men dog signifikant forskel mellem unge i restgruppen og unge med en for os uklar status i forhold til de unge, der er i gang med en uddannelse. De to førstnævnte grupper gav i højere grad udtryk for kedsomhed i 9. klasse.

Blandt unge fra familier, hvor forsørgeren er *enlig*, er der en forøget sandsynlighed for, at den unge bliver placeret i restgruppen.

Familiebaggrunden spiller i øvrigt ind på udvalgte områder. Det ses således, at en lav socioøkonomisk placering for moderen forøger risikoen for, at den unge ender i restgruppen. En høj socioøkonomisk placering for faderen giver til gengæld en forøget chance for, at den unge allerede er færdiguddannet. Hvis faderen selv tilhører restgruppen (uden erhvervsuddannelse), er der en forøget risiko for, at den unge også ender i restgruppen.

Unge med høj score på indikatoren *egne finkulturelle interesser* (går i teatret, på kunstmuseum, til opera, ballet eller klassisk koncert) vil alt andet lige have større chance for at have gennemført en ungdomsuddannelse uden straks at være gået i gang med en ny (videregående) uddannelse. Omvendt vil unge, der scorer lavt på dette mål, have en forøget risiko for at tilhøre restgruppen.

Det skal i denne forbindelse bemærkes, at indikatoren for hjemmets besiddelse af udvalgte finkulturelle goder i denne analyse ikke viser sammenhæng med de unges uddannelsesmæssige status. Det er altså ikke nok, at hjemmet besidder finkulturelle goder. Kulturen skal formidles til næste generation og give sig til kende i børnenes egen adfærd.

4 Erfaringer fra årene efter grundskolen

I sidste kapitel beskrev vi, hvor langt de unge i 19-20-års-alderen var kommet rent uddannelsesmæssigt. Alle de forklarende forhold, som indgik i analyserne, var hentet fra dataindsamlingen i år 2000. På den måde kom analyserne til at vise, hvilke forventninger der ved grundskolens afslutning kan stilles til et fremtidigt uddannelsesforløb. – Nu vil vi med inddragelse af data fra den seneste interviewrunde se på, hvordan de unge kom frem til deres position fire år senere. Hvem tog 10. klasse med, før de gik i gang med en ungdomsuddannelse? Hvilke af ungdomsuddannelsernes hovedgrene valgte de? Hvad mener de unge selv havde betydning for valget af uddannelse eller beskæftigelse lige efter grundskolen? Og hvad vil den enkelte gerne arbejde med i sit arbejdsliv? Det er nogle af de spørgsmål, som vil blive inddraget i dette kapitels analyser. Det er *retrospektive spørgsmål*, som blev besvaret ved interviewet i 2004. Derfor må det tages i betragtning, at svarene kan være farvet af den enkeltes oplevelser og erfaringer siden det tidspunkt, svaret refererer tilbage til. Det er således muligt, at den unge, hvis han eller hun var blevet spurgt herom, da beslutningen om valg af ungdomsuddannelse skulle tages, ville have svaret anderledes, end vedkommende gjorde tre-fire år senere. Det er der bare ikke så meget at gøre ved. Vi har ikke før nu haft mulighed for at spørge de unge om disse ting. Alternativet til at inddrage den slags retrospektive svar i analyserne ville have været helt at undlade disse.

4.1 Direkte eller via 10. klasse?

Det 10. skoleår er tænkt som en hjælp til de unge, som ikke er tilstrækkelig afklarede (modne) med hensyn til, hvilken ungdomsuddannelse der er den rette for netop dem, deres lyst og evner taget i betragtning. Det er også en mulighed for at få forbedret de faglige forudsætninger, inden det går løs på en ungdomsuddannelse, som måske ellers ville være for stor en mundfuld for den fagligt lidt svagt funderede elev. Disse formål falder fint i tråd med, at 10. klasse principielt ikke føjer nye faglige elementer til uddannelsen i grundskolen (om end undervisningen og eksaminationen ved folkeskolens udvidede afgangsprøve ligger på et højere niveau).

De senere år har der været en del fokus på den samlede tid, unge bruger på at uddanne sig. Fra forskellig side har man mødt mere end et løftet øjenbryn, når emnet har været de unges trang til at tage sig et sabbatår, et fjumreår osv. Holdningen kan beskrives nogenlunde sådan: Skulle de ikke bare se at blive færdige og komme i gang med at bestille noget, der kunne yde et positivt bidrag til samfundskassen? 10. klasse er i denne sammenhæng ikke gået ram forbi. I regeringsgrundlaget fra februar 2005 annonceres således »en grundlæggende reform af undervisningen efter 9. klasse, så den alene målrettes de svageste elever overgang til ungdomsuddannelse – primært erhvervsuddannelse.« (VK-regeringen II, 05). Det kan derfor have interesse at se nærmere på, hvilke unge der gør brug af det nuværende tilbud om et ekstra år i 10. klasse. Er det så at sige de rigtige unge, den egentlige målgruppe, som har taget 10. klasse med, før de gik ind på en ungdomsuddannelse?

Spørger man på det tidspunkt, hvor vi spurgte (lige før skoleårets afslutning i det fjerde år efter 9. klasses afslutning), om de godt 19-årige uddannelsesstatus, spiller det en stor rolle for det svar, vi får, om den enkelte unge har gået i 10. klasse eller ej. De unge, som allerede har *afsluttet* en ungdomsuddannelse (og nu er trådt ind på arbejdsmarkedet eller er gået i gang med en videregående uddannelse), har for hovedpartens vedkommende *ikke* gået i 10. klasse. Man kan sige det på den måde, at det for mange uddannelser ikke har været muligt at gøre denne færdig på interviewtidspunktet, hvis den unge også har gået i 10. klasse. – Omvendt gælder for de unge, som fortsat er i gang med deres ungdomsuddannelse, at hovedparten – fire ud af fem – har gået i 10. klasse.

Tabel 4.1 Unge opdelt efter uddannelsesmæssig status i 20-års-alderen og fordelt efter, om de har fået i 10. klasse. Procent

	Uddannelse ikke påbegyndt eller afbrudt før afslutning	Uddannelse i gang	Uddannelse gennemført, ny (videreg.) uddannelse i gang	Uddannelse gennemført, nu i arbejde eller ledighed	Uklar position	Alle
Fuldført 10. klasse	61	81	32	29	51	62
Afbrød 10. klasse	8	2	2	1	3	2
Ikke gået i 10. klasse	31	17	66	70	47	35
I alt	100	100	100	100	101	99
Procentgrundlag	282	1.732	361	619	79	3.073

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

De unge i restgruppen (dvs. de unge, som fire år efter 9. klasse hverken har færdiggjort eller er i gang med en ungdomsuddannelse) har grundskolen som deres eneste formelle uddannelse. Det kan derfor have betydning, om denne er stoppet efter 9. eller 10. klasse. Restgruppen er heller ikke i dette spørgsmål en homogen gruppe. Et flertal på ca. 60% har gennemført 10. klasse, hvorimod næsten hver tredje (31%) end ikke har forsøgt sig i 10. klasse. Lægges hertil de 8%, som afbrød 10. klasse undervejs, er det ca 40% af restgruppen, som ikke har nogen 10.-klasses-eksamen at falde tilbage på. Som nævnt ovenfor er den tilsvarende andel blandt unge, der fortsat er i gang med en ungdomsuddannelse, kun halvt så stor.

Tabel 4.2 Unge opdelt efter læsefærdighedsniveau i 9. klasse og fordelt efter, om de har gået i 10. klasse. Procent

	Læsefærdigheder						Alle
	Under niveau 1	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Niveau 5	
Fuldført 10. klasse	66	62	74	66	53	40	62
Afbrudt 10. klasse	3	5	3	2	1	0	2
Ikke gået i 10. klasse	31	33	23	31	46	59	35
I alt	100	100	100	99	100	99	99
Procentgrundlag	134	308	733	944	671	281	3073

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Der er en tydelig sammenhæng mellem de unges læsefærdigheder og deres brug af tilbudet om at tage et ekstra 10. år i grundskolen. Unge med de bedste færdigheder (niveau 5) har for flertallets vedkommende afvist det 10. år og er gået direkte ind på en ungdomsuddannelse. Jo lavere færdighedsniveau, jo flere har valgt 10. klasse til. Blandt unge på niveau 2 er det således tre ud af fire, der startede på 10. klasse, mens den sidste fjerdedel valgte 10. klasse fra. – Fortsætter vi nedad til de to laveste niveauer (niveau 1 og under 1), brydes dette mønster tilsyneladende. Andelen, der fravælger 10. klasse, stiger til hver tredje, og modsat falder andelen, der gik i gang med 10. klasse, til knap 70%. – En mulig forklaring kan være, at mange unge med så ringe læsefærdigheder, som de har på niveau 1 eller under niveau 1, anser det for udsigtsløst at forsøge sig mere i uddannelse – nystartet.

Det vil altid kunne diskuteres, hvor stor andelen af en årgang, der har behov for et ekstra år i grundskolen til personlig afklaring og/eller forbedring af det faglige niveau, skal være. Man kan politisk vælge at stramme eller slække lidt på skruen. Om behovet i det konkrete tilfælde er til stede, kan derimod kun den enkelte unge (i samråd med forældre og lærere) afgøre. Og tendensen i de afgørelser, de unge har truffet, efterlader det hovedindtryk, at tilbuddet om et ekstra 10. år i grundskolen primært bruges af de unge, som dette tilbud retter sig imod.

4.2 **Fra grundskole til arbejde eller fortsat uddannelse**

I det moderne samfund er 9-10 års skolegang ikke nok. Forskning viser til overflod, at restgruppen er overrepræsenteret på de nederste trin i samfundspyramiden. Og selv om det formelt set er en frivillig sag at gå i gang med en uddannelse efter grundskolen, hviler der et massivt forventningspres om at fortsætte i en ungdomsuddannelse. Det ved de unge udmærket, og de følger normen over en bred bank. 90% af de unge i undersøgelsen gik straks efter grundskolen i gang med en ungdomsuddannelse. Og blandt de sidste 10% gik de fleste på et lidt senere tidspunkt ind i et uddannelsesforløb. Kun 1½% har slet ikke forsøgt sig på en ungdomsud-

dannelse. – Her skal erindres om den skæve sammensætning af undersøgelsens bortfald. Denne er formentlig årsag til, at andelen, der ikke gik i gang med en uddannelse, er så lav.

Et væsentligt spørgsmål er, hvorfor en (mindre) del af de unge i første omgang fravælger en ungdomsuddannelse, når de har afsluttet grundskolen? Beror det på tilfældigheder? Eller er det unge med bestemte karakteristika (problemer?), som afstår fra straks at fortsætte i en ungdomsuddannelse?

Tabel 4.3 Unge opdelt efter læsefærdighedsniveau i 9. klasse og fordelt efter, hvad de gjorde efter afslutning på grundskolen (9./10. klasse). Procent

	Læsefærdigheder						Alle
	Under niveau 1	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Niveau 5	
Gik i gang med en ungdomsuddannelse	76	80	88	92	94	96	90
Fik et arbejde	18	15	9	6	3	1	7
Gik ledig (fri / sabbat)	5	5	3	2	3	2	3
I alt	99	100	100	100	100	99	100
Procentgrundlag	134	308	733	944	671	281	3073

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Når vi ovenfor kunne se en sammenhæng mellem svage læsefærdigheder og manglende brug af tilbuddet om et 10. skoleår, må vi tilsvarende forvente, at det primært er unge uden tilstrækkelige læsefærdigheder, der afstår fra at gå i gang med en ungdomsuddannelse lige efter grundskolen. Tabel 4.3 viser, at det også er tilfældet. Hvor praktisk talt alle på højeste læsefærdighedsniveau straks efter grundskolen fortsatte i uddannelsessystemet, var det godt 20% af de unge med svage læsefærdigheder, som foretrak at få sig et arbejde eller gik ud i ledighed (sabbatår mv.).

Den berettiget stærke opmærksomhed omkring restgruppen kan føre til, at man overser den anden væsentlige information i tabellen, nemlig at det overvejende flertal (75-80%) af unge med dårlige læsefærdigheder faktisk gik i gang med en ungdomsuddannelse. Men at starte på en uddannelse er ikke nogen garanti for at gennemføre den. Godt 80% af restgruppen (som vi opgør den i 19-års-alderen) er unge, som har forsøgt sig i en ud-

dannelse, men er faldet fra igen. Så længe uddannelsen ikke er gennemført, er der en risiko for, at den bliver afbrudt. Vi vil derfor først på et senere tidspunkt med sikkerhed kunne sige, hvor stor en del af unge med dårlige læsefærdigheder, der faktisk fik en uddannelse ud over grundskolen.

Spørger vi i stedet, hvor stor en del af de unge, som ikke straks gik i gang med en ungdomsuddannelse, der havde svage læsefærdigheder (på læseniveau 1 eller under), er svaret 31%. Der var altså mange andre unge end dem med svage læsefærdigheder, som ikke straks gik i gang med en uddannelse. Det peger frem mod, at andre forhold end de manglende læsefærdigheder kan have spillet ind i de unges overvejelser af egen fremtid.

I kapitel 3 præsenteredes en række indikatorer for de unges subjektive vurdering af egne evner og færdigheder, deres interesser mv. Disse indikatorers eventuelle sammenhæng med valget af aktivitet umiddelbart efter grundskolen er undersøgt, og resultatet fremgår af tabel 4.4. Der ses at være en klar sammenhæng mellem den unges aktivitet og forskellige indikatorer vedrørende den sociale baggrund. Familiens socioøkonomiske placering (målt ved enten faders eller moders beskæftigelseskode) er således højere blandt unge i uddannelse end blandt unge, der gik i arbejde eller holdt fri lige efter grundskolen. Tilsvarende er den gennemsnitlige værdi for familiens besiddelse af kulturelle goder højest blandt unge i uddannelse. Kontakten mellem forældre og den unge syntes i 9. klasse at være stærkest blandt unge i uddannelse, idet disse hyppigst talte med forældre om politik og kultur samt om skole og dagligdag for den unge. Relationen til lærere på skolen oplevedes også at være bedre blandt de unge, som efter grundskolen fortsatte i en ungdomsuddannelse. Derimod var der ingen signifikant forskel i relationen til kammeraterne på skolen de to grupper imellem. Som allerede nævnt scorede de unge i uddannelse højere med hensyn til generelle læsefærdigheder. De udtrykte en større lyst til læsning, og de havde et stærkere selvbillede (i form af selvtillid, tro på egne evner og opfattelsen af at klare sig godt i fagene).

Tabel 4.4 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter deres aktivitet umiddelbart efter grundskolen

Indikator	Variabel	Startede på en ungdomsuddannelse	Fik arbejde eller holdt fri	Signifikans-test af forskel (p =)
Forældres socioøkonomiske placering	Hisei	50,499	45,981	< .0001
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	45,37	40,66	< .0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	43,67	38,89	< .0001
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,61	4,31	.0001
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,91	4,47	< .0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	- 0,15	- 0,41	< .0001
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	- 0,066	- 0,2970	.0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,3172	0,1755	.0108
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,1699	- 0,1730	< .0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,2475	0,0058	< .0001
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,3279	0,3275	.9940
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,1344	0,0455	.1617
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,3337	0,1443	.0019
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,82	0,06	.0121
Arbejdsclima (uro i timerne)	Disclima	0,19	0,33	.0029
Læselyst	Joyread	0,0628	- 0,1750	< .0001
Læser i fritiden	Intrea	0,2387	0,0843	.0171
Læsescore (testresultat)	Wleread	509,95	453,26	< .0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	0,0189	- 0,3340	< .0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,1468	- 0,2190	< .0001
Faglig selv vurdering (generelt)	Scacad	0,4860	- 0,0380	< .0001
Faglig selv vurdering (i faget dansk)	Scverb	0,30	0,22	.1384
Konkurrenceorientering i skolen	Comlrm	0,22	- 0,03	.0002
Samarbejdsorientering i skolen	Coplrm	0,53	0,44	.0916
Maksimalt antal i kategorien ¹		2.767	297	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

1 Den enkelte beregning kan være baseret på et lavere antal, fordi nogle cases er »uoplyst«.

Det, vi her har sammenlignet, er gennemsnitsværdier af en række indikatorer for de to grupper af unge, som efter grundskolen straks gik i gang med en ungdomsuddannelse eller ikke gjorde det. For næsten alle indikatorer gjaldt det, at gruppens gennemsnit var højest blandt de unge, som straks fortsatte i uddannelse. Det skal imidlertid erindres, at der i begge grupper er en betydelig spredning omkring gennemsnitsværdien. Derfor vil der i gruppen af unge, som i første omgang fravalgte yderligere uddannelse efter grundskolen, være en del, som i en individuel rangordning placerer sig over gennemsnittet i den store gruppe af unge i fortsat uddannelse, men der vil være langt flere, som ligger under gennemsnittet.

4.3 **Overblik over valgmuligheder efter grundskolen**

I bestræbelserne for at give så mange som muligt en uddannelse ud over grundskoleniveauet tillægges vejledningen af de unge en stor betydning. Kommer de unge ikke hurtigt ind på deres rette spor, risikerer de at spille tiden, indtil et fornuftigt omvalg kan finde sted, og i værste fald er der risiko for, at de helt mister lysten og modet til en uddannelse. Et hensigtsmæssigt uddannelsesvalg forudsætter en godt kendskab til den del af uddannelsespaletten, som vil være relevant for den enkelte.

Ved interviewet i 2004 (dvs. i 19-års-alderen) blev de unge spurgt om, hvor godt dette kendskab var.

Som det fremgår af tabel 4.5, havde mere end halvdelen af de unge et »meget godt« eller endog »særdeles godt« kendskab til de uddannelser, som i deres tilfælde var relevante. Men der var også en femtedel, som mente, at de dengang havde et »mindre godt« eller ligefrem »ringe« kendskab til de foreliggende uddannelsesmuligheder. Et mangelfuldt kendskab fører ikke nødvendigvis til et dårligt valg. Måske fører det til et »sikkert valg« i den forstand, at der vælges en uddannelse, som nyder almen anerkendelse, fx den traditionelle gymnasieuddannelse. Men et bedre kendskab til fx de nyere, alternative gymnasiale uddannelser (hhx og htx) havde måske kunnet føre til et mere optimalt valg. Langt mere problematisk er det dog, hvis det mangelfulde kendskab fører til handlingslammelse, dvs. til at uddan-

nelse bliver fravalgt. Tabellen viser, at der er en klar sammenhæng mellem fravalg af uddannelse og overblik over de uddannelser, som kunne komme på tale, idet omkring 30% af de unge, som ikke straks valgte at fortsætte på en ungdomsuddannelse, mente, at de havde et »mindre godt« eller »ringe« overblik. Den tilsvarende andel blandt unge, som straks gik i gang med at uddanne sig, var kun 20%. Ses specielt på den antalsmæssigt beskedne gruppe af unge, der ikke på noget tidspunkt er startet på en uddannelse efter grundskolen, er det ca 40% af disse unge, som havde et beskedent overblik over deres muligheder for uddannelse. – Med vores tilgang til problemet føres man let til at drage den slutning, at det manglende kendskab var årsag til fravalget af uddannelse. Det er den måde, vi gerne vil se på problemet på, for det giver os handlemuligheder i forhold til de unge, der ikke kunne beslutte sig for en uddannelse. De må have bedre vejledning. Man kan dog også forestille sig, at nogle unge på forhånd havde droppet tanken om fortsat uddannelse og derfor ikke havde anset det for tjenligt at sætte sig ind i valgmuligheder, der alligevel ikke skulle bruges til noget. Endelig må det tages i betragtning, at det er retrospektive data, vi bygger på. En (måske fragmenteret) viden om forskellige uddannelsesmuligheder, som den unge ikke har gjort brug af, kan efter fire år godt tænkes at stå noget udvisket i erindringen.

Tabel 4.5 Overblik over relevante uddannelser efter grundskolen blandt forskellige grupper af unge. Retrospektive svar i 20-års-alderen. Procent

Spm: »Hvor godt overblik havde du over de uddannelser, som kunne komme på tale?«	Ringe	Mindre godt	Middel godt	Meget godt	Særdelsgodt	Ved ikke / uoplyst	I alt	Pct.-grundl.
Alle i undersøgelsen	7	13	26	38	15	1	100	3.073
Startede på en <i>ungdomsuddannelse</i> lige efter 9.-10. klasse	6	13	26	39	15	1	100	2.767
Fik et <i>arbejde</i> lige efter 9.-10. klasse	14	17	23	32	12	2	100	212
<i>Hold fri/sabbat/ledig</i> lige efter 9.-10. klasse	11	16	33	31	8	1	100	85
Er aldrig startet på en ungdomsuddannelse	18	21	33	19	6	4	101	80

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1983-84 (PISA-Longitudinal).

4.4 **Begrundelser for valget**

Ved interviewet i 2004 blev de unge præsenteret for en række af forhold, der hver især kunne have haft betydning for beslutningen om, hvad den unge skulle lave lige efter grundskolen. Betydningen kunne så gradueres over en fempunktsskala fra »ingen betydning« over »lille«, »middel« og »stor« til »særdeles stor«. En detaljeret oversigt over svarfordelingen for samtlige unge på alle 14 items (begrundelser) kan ses i bilagstabel 4.1. For at gøre det mere overskueligt har vi valgt at omsætte svarere til en point-score, hvorefter det er muligt at beregne en gennemsnitsscore på det enkelte item for alle unge eller for udvalgte grupper af unge⁸.

Tabel 4.6 viser, hvor stor vægt et gennemsnit af *alle unge* i undersøgelsen mener, at de lagde på de 14 begrundelser, som blev bragt i forslag. Begrundelserne falder naturligt i tre grupper: De tre første søger at indkredse aspekter af de unges ønsker om at gøre noget andet end fortsætte i uddannelse. Herefter følger syv items, der går på motiver til at vælge en (bestemt) uddannelse, og endelig handler de fire sidste items om, hvilke personer der havde betydning for valget. Tidligere forskning under programmet: *Uddannelse til alle*, som blev gennemført i midten af 1990'erne, viste, at de unge talte meget med forældrene om deres valg af ungdomsuddannelse, men det stod ikke klart, hvor stor indflydelse disse havde på valget (Andersen 1997). Navnlig de unge, som valgte en *gymnasial* uddannelse, tilkendegav, at deres venners og kammeraters uddannelsesvalg havde haft ret stor indflydelse på deres eget valg. Dels som en tilskyndelse til at gøre som vennerne (tiltrækning), dels som en spore til at gøre noget andet end kammeraterne (frastødning). Anderledes forholdt det sig for eleverne på *erhvervsskolerne*, hvor diskussioner om uddannelsesvalg med venner ikke fandtes at have haft afgørende betydning. Her spillede forældrene en mere synlig rolle som sparringspartnere, og de unge var relativt mere optagede af, hvordan deres valg passede sammen med forældrenes mening (Andreasen et al. 1998).

Ved udspørgningen i 2004 var det vigtigste for de unge, deres overvejselser omkring »fremtidige beskæftigelsesmuligheder«, deres »faglige interesser« og forventningen om, at valget på sigt ville føre til et »godt arbejdsmiljø«. Næsten lige så stor betydning havde det, at der på den valgte uddannelse var et »godt socialt miljø«. Derefter kom forventninger om at

de med den pågældende uddannelse i ryggen ville blive i stand til at få »et arbejde med en høj status« og en »høj indkomst«. Gennemsnitsscoren på disse seks items lå mellem 3 og 4. Dvs. mellem »middel« og »stor« betydning. Scoren på 3, for »faglige interesser« fremkommer (som vist i bilagstabel 4.1) eksempelvis ved, at 29% af alle de unge lagde »særdeles stor« vægt på dette hensyn; yderligere 34% svarede, at det havde »stor« betydning, mens 19% mente, det havde haft »middel« betydning, og 6% svarede »lille« betydning. Endelig mente 12%, at det »ingen betydning« havde haft. – Blandt de lavest scorende begrundelser finder vi en henvisning til, at den unge havde »brug for at tjene penge« (et klassisk argument for afbrud eller manglende start på uddannelse), »skoletræthed« samt hhv. »venners valg« og »klassekammeraters valg«. I alle fire tilfælde ligger scoren mellem 1,5 og ca. 2, dvs. mellem »ingen« og »lille betydning«. Hele 72% af de unge angav således, at for dem havde behovet for at tjene penge slet »ingen betydning« haft. – Set for hele ungdomsgruppen under et havde forældrenes rådgivning noget større betydning end kammeraters og venners valg.

Undersøgelsens unge valgte som bekendt med få undtagelser efter grundskolen at gå i gang med en ungdomsuddannelse. Derfor er det ikke overraskende, at det er de begrundelser, der knytter an til den enkeltes faglige interesser (det, den unge var god til i skolen) og mulighederne for i fremtiden at kunne få et arbejde, som nyder anseelse og giver en god indkomst, der vejede tungest til i overvejelserne. Interessant er det derimod at undersøge, om de relativt få unge, der brød væk fra hovedstrømmen ved ikke at fortsætte i en ungdomsuddannelse, vægtede argumenterne på samme måde. Det gjorde de tydeligvis ikke. På samtlige 14 begrundelser er vægtningen signifikant forskellig fra den vægtning, som de unge, der startede på en uddannelse, foretog. »Skoletræthed« er således den højest scorende begrundelse blandt de unge, som ikke fortsatte i uddannelse, men efter grundskolen gik ud og fik sig et arbejde eller holdt fri. Begrundelsen, at der var »brug for at tjene penge«, var ganske som forventet markant stærkere i denne gruppe. Endvidere lagde disse unge mere vægt på »positive erfaringer fra erhvervspraktik« og på deres »fritidsinteresser«. Alle andre begrundelser blev ikke tillagt så stor vægt, som flertallet gjorde.

Tabel 4.6 Gennemsnitlig score på spørgsmål om, hvad der havde betydning for beslutningen om, hvad den unge skulle lave lige efter 9.-10. klasse. Opdelt efter deres aktivitet umiddelbart efter grundskolen

Indikator	Alle	Startede på en ungdomsuddannelse	Fik arbejde eller holdt fri	Signifikans-test af forskel (p =)
A. Skoletræthed	2,03	1,87	3,53	< .0001
B. Brug for at tjene penge	1,59	1,48	2,66	< .0001
C. Pos. erfaringer fra erhv.praktik	2,13	2,09	2,42	.0002
D. Faglige interesser	3,63	3,70	2,93	< .0001
E. Fritidsinteresser	2,35	2,32	2,53	.0139
F. Fremtidige beskæft.muligheder	3,78	3,87	2,85	< .0001
G. Et arbejde med høj status	3,06	3,12	2,46	< .0001
H. Høj indkomst	3,05	3,10	2,68	< .0001
I. Godt arbejdsmiljø	3,65	3,68	3,30	< .0001
J. En udd. med godt socialt miljø	3,32	3,35	3,01	< .0001
K. Klassekammeraters valg	1,55	1,57	1,32	< .0001
L. Venners valg	1,65	1,68	1,42	< .0001
M. Forældres rådgivning	2,34	2,35	2,19	.0338
N. Læreres rådgivning	2,23	2,28	1,74	< .0001
O. Antal i gruppen	3.073	2767	297	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

4.4.1 Argumenter for valget af uddannelse

Ungdomsuddannelserne er med hensyn til indhold og faglige krav lige så forskellige som farverne på en palet. Derfor må vi forvente, at de unge har haft forskellige prioriteter, alt efter hvilke former for uddannelse de søgte ind på efter grundskolen. Tabel 4.7 er af samme type som tabel 4.6. Nu vises gennemsnitsscoren blot for unge på udvalgte typer af ungdomsuddannelser⁹.

Tabel Gennemsnitlig score på spørgsmål om, hvad der havde betydning for 4.7 beslutningen om, hvad den unge skulle lave lige efter 9.-10. klasse. Opdelt efter den valgte aktivitet. Procent

	Gymnasiale uddannelser				Erhvervsrettede uddannelser			
	Alm. gym.	Hf	Hhx	Htx	Handels- skole	Teknisk skole	SOSU	
A. Skoletræthed	1,34	2,25 ***	1,60 ***	1,45	2,36 ***	2,90 ***	2,57 ***	
B. Brug for at tjene penge	1,18	1,33 ***	1,36 ***	1,35 **	1,69 ***	2,24 ***	1,95 ***	
C. Pos. erfaringer fra erhv.praktik	1,59	1,98 ***	2,14 ***	2,17 ***	2,55 ***	3,03 ***	2,72 ***	
D. Faglige interesser	3,78	3,22 ***	3,77	4,14 *	3,44 ***	3,85 ***	3,26 ***	
E. Fritidsinteresser	2,21	2,35	2,10	2,36	2,22 *	2,79 ***	2,50	
F. Fremtidige beskæft.muligheder	4,11	3,64 ***	4,03	4,07	3,49 ***	3,58 ***	3,55 **	
G. Et arbejde med høj status	3,39	2,66 ***	3,45	3,50	2,74 ***	2,77 ***	2,71 ***	
H. Høj indkomst	3,20	2,44 ***	3,45 *	3,47	2,79 ***	2,99 *	2,50 ***	
I. Godt arbejdsmiljø	3,66	3,56	3,70	3,72	3,74 **	3,70	4,05	
J. En udd. med godt socialt miljø	3,50	3,25 *	3,37	2,94 ***	3,35 **	3,29 **	3,83	
K. Klassekammeraters valg	1,72	1,61	1,56	1,49 *	1,44 **	1,40 ***	1,64	
L. Venners valg	1,85	1,70	1,66	1,67	1,46 ***	1,43 ***	1,71	
M. Forældres rådgivning	2,54	2,27 *	2,24 ***	2,23	2,18 ***	2,13 ***	2,29 *	
N. Læreres rådgivning	2,51	2,26 **	2,25 ***	2,31	2,07 ***	1,81 ***	2,02 ***	
Antal i gruppen	1.064	193	402	137	209	512	58	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984.

Anm.: Der er foretaget Chi²-test af lighed mellem fordelingen bag det enkelte gennemsnit på uddannelsen og det tilsvarende gennemsnit for referencegruppen (Alm. gymnasium). *** betyder, at fordelingen afviger signifikant på 0,1%-niveau. ** betyder, at fordelingen afviger signifikant på 1%-niveau – og * betyder, at afvigelsen er signifikant på 5%-niveau.

Uanset hvilken af de syv udvalgte uddannelsesgrupper vi betragter, er der tre begrundelser, som hører til de hyppigst nævnte. Det er de »fremtidige beskæftigelsesmuligheder«, de unges »faglige interesser« og udsigten til at få et »godt arbejdsmiljø«. Desuden tillægges det at kunne få »et arbejde med høj status« og med »høj indkomst« stor vægt. Når bortses fra henvisningen til de »faglige interesser«, som kan være et argument på både

kort og langt sigt, er det karakteristisk, at begrundelserne drejer sig om forhold, der først bliver aktuelle, når uddannelsen en gang er gennemført, og de unge har fundet sig et job på arbejdsmarkedet. Det langsigtede perspektiv synes således at gøre sig gældende med stor styrke, når der vælges uddannelse. Når det er sagt, skal det dog også nævnes, at et sjette argument, der alene går på det kortsigtede: »en uddannelse med et godt socialt miljø«, nævnes lige så hyppigt som status- og indkomstargumenterne.

Antalsmæssigt var der klart flest unge, som gik i det traditionelle, *almene gymnasium*. Her opnåede hensynet til »fremtidige beskæftigelsesmuligheder« den højeste gennemsnitsscore (4,11), hvilket betyder, at flertallet af de unge lagde stor eller særdeles stor vægt på denne begrundelse. Dernæst fulgte »faglige interesser«, ønsket om et »godt arbejdsmiljø« og »en uddannelse med et godt socialt miljø«. Først på 5- og 6-pladserne fulgte ønskerne om en gang at få et arbejde med høj løn og status.

Hf-eleverne lagde gennemsnitligt set lidt lavere vægt på de enkelte argumenter end eleverne i det almene gymnasium. Dette kunne ses som et udtryk for en lavere grad af entusiasme bag valget af hf. Indtrykket styrkes af, at gennemsnitsværdien for de tre begrundelser, som udtrykker interesse for noget andet end skolen (»skoletræthed«, »brug for at tjene penge« og »positive erfaringer fra erhvervspraktik«) overstiger gymnasieelevernes score. Her skiller hf'erne sig altså ud på den modsatte måde, ved at lægge relativt mere vægt på begrundelserne. Alt i alt kan prioriteringen blandt hf'erne således tyde på, at disse unge er gået ind i deres uddannelsesforløb med lidt mindre overbevisning end det almene gymnasiums elever.

De vigtigste begrundelser (dem med højest gennemsnitsværdi) prioriteres indbyrdes på samme måde (rang) og med samme styrke (pointscore) af de unge i *handelsgymnasiet* (hhx) som af unge fra det almene gymnasium. På de sekundære begrundelser skiller de sig imidlertid ud. For dem betød det mere at komme væk fra det kendte skolemiljø (skoletræt, brug for at tjene penge, positive erfaringer fra erhvervspraktik), end det gjorde for unge, der søgte ind på det almene gymnasium. Til gengæld betød forældres og læreres rådgivning mindre.

De unge på *teknisk gymnasium* (htx) skilte sig en smule ud i forhold til unge på øvrige gymnasiale uddannelser. Deres højeste gennemsnitsscore

faldt på begrundelsen: »faglige interesser« med hensynet til »fremtidige beskæftigelsesmuligheder« som den næsthøjeste scorende begrundelse. For de andre gymnasiale retninger er rækkefølgen omvendt. Htx'erne lagde endvidere stor vægt på et fremtidigt »godt arbejdsmiljø« samt udsigten til høj status og indkomst. For dem betød et godt socialt miljø på uddannelsen lidt mindre.

De mindre forskelle i vægtningen af forskellige begrundelser, der ses mellem unge fra forskellige typer af gymnasial uddannelse, kan være reelle, men specielt den kortsigtede begrundelse, forventningen om at finde »et godt socialt miljø på uddannelsen«, kan tænkes at rumme et element af efterrationalisering, farvet af de unges faktiske oplevelser.

De unge, som er i gang med eller har gennemført en af *handelskollernes uddannelser* (bortset fra hhx), lagde i gennemsnit størst vægt på udsigten til en gang at få et »godt arbejdsmiljø«. Når denne begrundelse fremstod som den vigtigste, skyldes det ikke en højere gennemsnitsscore end blandt unge på andre uddannelser. Scoren er nemlig på nogenlunde samme niveau. Derimod er scoren for »faglige interesser« og »fremtidige beskæftigelsesmuligheder« lavere end på de gymnasiale uddannelser. Det bringer disse begrundelser ned på 2.-3.-pladsen, næsten på niveau med hensynet til at få »et godt socialt miljø på uddannelsen«. Den relativt svagere betoning af de nævnte begrundelser modsvarer af, at de unge fra handels- og kontoruddannelserne i gennemsnit lagde mere vægt på »positive erfaringer fra erhvervspraktik«, på »skoletræthed« og på, at de havde »brug for at tjene penge«. Set i forhold til vægtningen blandt unge i de gymnasiale uddannelser havde udsigten til høj status og indkomst derimod spillet en klart mindre rolle.

De tekniske skoler udbyder en meget blandet buket af uddannelser, som formentlig med fordel kunne splittes yderligere op. Der er både fag med klar dominans af mænd (inden for bygge- og anlæg, mekanik, håndværk og teknik) og fag med klar kvindedominans (fx inden for service). Her behandles de imidlertid som en helhed. Set som et gennemsnit var det fortsat »faglige interesser«, forventningen om senere at få et »godt arbejdsmiljø«, hensynet til de »fremtidige beskæftigelsesmuligheder« samt ønsket om at få »et godt socialt miljø på uddannelsen«, der var de vigtigste begrundelser for den valgte uddannelse. For unge på de tekniske uddannel-

ser havde »positive erfaringer fra erhvervspraktik« samt »skoletræthed« spillet en lige så vigtig rolle som forestillingerne om en gang i fremtiden at få et arbejde med høj status og indkomst.

Antallet af unge på *social- og sundhedsuddannelserne* (SOSU) er klart mindre end på nogen af de andre områder. Derfor må gennemsnitscoren for de enkelte begrundelser også opfattes som lidt mere usikker end på de større uddannelsesområder. De unge på SOSU lagde størst vægt på udsigten til at komme til at arbejde på et område med et »godt arbejdsmiljø« og at få et godt socialt miljø på uddannelsen. Som det tredjevigtigste fremstod de »fremtidige beskæftigelsesmuligheder« og først på fjerdepladsen kom begrundelsen: »faglige interesser«. Lige som det gjaldt for unge på de tekniske skoler, lagde de unge på social- og sundhedsuddannelserne samme vægt på deres »positive erfaringer fra erhvervspraktik«, på at få et arbejde med høj »status« og »indkomst« samt på, at de var »skoletrætte«.

Denne forholdsvis summariske gennemgang af de forelagte begrundelsers indbyrdes vægtning peger i retning af, at vi står med to hovedgrupper af uddannelser: 1) de gymnasiale (ekskl. hf) og 2) de erhvervsrettede (på handels- og tekniske skoler samt SOSU). Uddannelsesvalgene synes begrundet mere langsigtet af unge på gymnasiale uddannelser og med større vægt på kortsigtede begrundelser blandt unge i erhvervsrettede uddannelser. Et umiddelbart behov for at tjene penge synes dog i alle grupper at have spillet en relativt beskeden rolle. Det samme gælder kammeraters og venners valg af uddannelse. Forældres og læreres rådgivning tillægges hovedsagelig en beskeden (sekundær) betydning for valget.

4.4.2 **Hvad ligger bag de enkelte begrundelser?**

Vi har ovenfor søgt at vise, hvad de unge, som valgte bestemte uddannelser, lagde vægt på. Man kunne også vende tingene på hovedet og i stedet spørge, hvad der karakteriserer de unge, som tillagde en bestemt begrundelse stor eller lille betydning. Tanken, der ligger bag denne synsmåde, er, at argumenterne for et givet valg ikke er opstået af ingenting, men må ses som resultatet af den enkeltes personlige erfaringer og erkendelse. Vi vil fx skille de unge, som svarede, at skoletræthed havde en *stor eller særdeles stor betydning* for deres beslutning om, hvad de skulle lave lige efter grundskolen, ud i en gruppe for sig, og tilsvarende de unge, som

mente, at skoletræthed *ingen betydning* havde. Efter udskillelse af disse to grupper står en mellemgruppe tilbage. Det er de unge, som mente, at skoletræthed havde en lille eller middel betydning for valget. Denne midtergruppe ser vi bort fra i analysen. – For de to ydergrupper beregnes gennemsnitsværdien af de indikatorer vedr familiemæssig baggrund, skolemiljø, interesser, fagligt niveau og selvopfattelse, som blev indsamlet i 9. klasse. Spørgsmålet er herefter, om disse indikatorer har forskellige gennemsnitsværdier i de to grupper, defineret ved deres svar på spørgsmålet om skoletræthed som begrundelse for valg af aktivitet efter grundskolen? Da indikatorerne er indsamlet i 9. klasse, dvs. før oplysningerne om, hvad der havde betydning for uddannelsesvalget, blev indsamlet, har det god mening at benytte disse indikatorer i analysen af et formodet årsag-virknings-forhold.

Analysen er foretaget for samtlige 14 begrundelser og gengivet i bilagstabellerne 4.3-1 til 4.2-14. De i alt 24 indikatorer kan opdeles i fem hovedgrupper: 1) indikatorer på den familiemæssige baggrund (forældres uddannelse og beskæftigelse), 2) indikatorer på den kulturelle overføring i familien (besiddelse af finkulturelle goder, deltagelse i finkulturelle aktiviteter, kommunikation med forældre om kultur og politik samt skole og dagligdag), 3) indikatorer på fagligt niveau (objektiv læsetest, egen oplevelse af fagligt niveau), 4) indikatorer på selvopfattelse (selvtillid, forventninger til eget potentiale, konkurrence- og samarbejdsorientering i skolen) samt 5) indikatorer på erfaringer fra skolen (relation til lærere, oplevelse af læreres hjælp til eleverne, uro i timerne, relation til kammerater i skolen).

Det forhold, at den unge *klarede sig godt i skolen* (var fagligt dygtig), går stort set hånd i hånd med den unges *selvopfattelse*, og er noget, der markerer en forskel i forhold til en række af de analyserede begrundelser.

Unge, der lagde særdeles stor vægt på de *fremtidige beskæftigelsesmuligheder*, på at få *et arbejde med høj status*, og på deres *faglige interesser*, er således karakteriseret ved at score signifikant højere end unge, der ikke tillagde disse forhold nogen betydning, på de fleste indikatorer inden for alle fem hovedgrupper. Det er de fagligt dygtige unge med en stærk selvopfattelse, positive erfaringer fra skolen, en stærk familiemæssig baggrund og en høj grad af kulturel overføring fra forældrene, der lagde størst vægt på de nævnte hensyn. Det er de unge, man forventer vil klare sig godt

i tilværelsen. Derfor kunne deres begrundelser også kaldes for »vinder«-argumenter. – I samme åndedrag kunne man så udnævne nogle »taber«-begrundelser, nemlig *skoletræthed* og ønsket om at *tjene penge*. Forskellene er også her signifikante over en bred bank, men denne gang er det de unge, som lagde stor vægt på disse begrundelser, der scorede lavt på indikatorerne.

Unge, der mente, at deres *erfaringer fra erhvervspraktik* havde haft stor betydning for valget af uddannelse, minder om de unge, som var skoletrætte og ville ud at tjene penge i den forstand, at de også scorede lavt, hvad angår fagligt niveau og selvopfattelse samt forældrebaggrund og kulturel overføring fra forældre. Deres skoleerfaringer var derimod ikke væsensforskellige fra gruppen af unge, som ikke tillagde erhvervspraktikken nogen betydning. Man kan udlægge det på den måde, at erhvervspraktikken navnlig ser ud til at have spillet en rolle i forhold til unge med relativt svage forudsætninger. Netop i mangel af andre styrkepositioner ser et vellykket praktikophold ud til at have kunnet yde et positivt bidrag i den unges valgsituation. I mange situationer spiller skolen en vigtig rolle i formidlingen af praktikopholdet. Det er i den forbindelse værd at bemærke sig, at det eneste område, hvor disse unge ikke falder negativt ud i forhold til de unge, for hvem praktikopholdet ingen betydning havde, var deres skoleerfaringer.

Når unge tillægger deres *fritidsinteresser* stor betydning for valget af uddannelse, ser det også ud til at blive anvendt som et kompenserende argument. Overordnet ligner disse unge alle andre, men på nogle få områder skiller de sig dog ud fra gruppen, som ikke tillagde fritidsinteresser nogen betydning for valget. Deres faglige niveau er lavere, og deres forældrebaggrund (målt ved forældrenes uddannelsesniveau) er svagere. Derimod er de, hvad selvopfattelse, skoleerfaringer og kulturel overførsel fra forældrene angår, stillet ligesom andre unge. Den relativt svage position på det skolefaglige område ser således ud til at give plads for andre typer af begrundelser, her fritidsinteresserne, når der skal vælges uddannelse efter grundskolen.

På overfladen kunne *ønsket om at få et arbejde med en høj indkomst* sættes i bås med ønsket om et arbejde med høj status og hensynet til de fremtidige beskæftigelsesmuligheder. Hvor forskellen mellem de unge, der

lagde vægt på begrundelserne, og de unge, der ikke gjorde det, trådte frem over en bred bank af indikatorer, sker det for indkomstbegrundelsen kun på nogle områder. Unge, der lod sig lede af ønsket om at tjene mange penge, havde en højere score med hensyn til faglig selvtillid og forventninger til eget potentiale, deres generelle faglige selvopfattelse var god, og de var konkurrenceorienterede i skolen. De havde lyst til at læse, men i den objektive test af læsefærdigheder scorede de ikke højere end andre. Deres familiære baggrund var (især takket være fars erhvervsmæssige placering) bedre end blandt unge, der ikke lagde vægt på, at uddannelsen skulle føre frem mod et arbejde med høj løn. Alt i alt synes disse unge navnlig at være præget af gåpåmod, af høje tanker om sig selv.

Som tidligere nævnt havde de fleste unge en forventning om, at deres uddannelse ville føre dem frem til et arbejde præget af *et godt arbejdsmiljø*. Det er ikke meget, som adskiller de unge, der lagde stor vægt på hensynet til arbejdsmiljøet, fra de unge, som slet ikke lagde vægt herpå, da de skulle vælge uddannelse. Måske er det et udtryk for, at de unges forhold til temaet er noget uvirkeligt. Det, der i denne forbindelse giver mest mening for de unge, er skolemiljøet. Skolen er de unges arbejdsplads. – Hvad de unge faktisk tænkte på, da de svarede på spørgsmålene, ved vi ikke. Men vi kan se, at unge, der lagde stor vægt på hensynet til et godt arbejdsmiljø, havde mere positive lærererfaringer end unge, der ikke lagde vægt på arbejdsmiljøet.

Ses på det mere kortsigtede hensyn, at *det sociale miljø på uddannelsen* skulle være godt, skilte unge, der lagde stor vægt herpå, sig signifikant ud fra unge, som slet ikke lagde vægt på det sociale miljø, ved at have haft bedre skoleerfaringer (god oplevelse af lærerne) og ved at komme fra hjem med en større kulturel overføring fra forældrene. Man kunne måske slutte, at ønsket om et godt socialt miljø på uddannelsen er udtryk for et ønske om tryghed.

De sidste fire begrundelser refererer til kammeraters og venners valg samt til forældres og læreres rådgivning. Som tidligere vist spillede kammerater og venner en beskeden rolle i det samlede billede. Hovedparten af de unge tillagde det højst en lille betydning, hvad kammerater og venner havde gjort. De forholdsvis få unge, som tillagde deres jævnaldrendes valg nogen betydning, havde en bedre familiær baggrund end andre, og den kul-

turelle overførsel fra forældrene var ligeledes bedre. – Ses derimod på gruppen, som lagde stor vægt på *forældrenes rådgivning*, er denne antalmæssigt større, og disse unge har en klart bedre familiebaggrund, der har været en stærkere kulturel overføring fra forældrene. Når det gælder indikatorer inden for det faglige niveau, selvopfattelse og skoleerfaringer scorer denne gruppe på samme niveau som de unge, der ikke fik eller tog forældrenes råd i betragtning. Noget kunne således tyde på, at det navnlig er unge uden stærke faglige kvalifikationer og en stærk selvopfattelse, der tager imod råd fra deres forældre, hvis de da har noget at bidrage med. Og her er det nok sandsynligt, at forældre, der selv placerer sig højt, hvad uddannelse og beskæftigelse angår, har de bedste muligheder for at tilbyde en relevant rådgivning. – De unge, som tog imod *råd fra deres lærere*, har en lidt anden profil. De har først og fremmest et godt fagligt niveau, og de har gode erfaringer med skolen. Men deres selvopfattelse er ikke tilsvarende stærk. Det kunne tyde på, at lærerne har taget ansvar og sørget for, at disse unge er kommet videre på den rette måde. Det er i øvrigt unge med en lidt bedre familiebaggrund og delvis stærkere kulturel overføring fra deres forældre, end vi finder blandt de unge, som slet ikke lagde vægt på lærernes rådgivning.

Det skal afslutningsvis understreges, at analysen af forskelle mellem unge, der lagde stor hhv. ingen vægt på en bestemt begrundelse, må ses som enkeltstående analyser vedrørende denne begrundelse. Man kan ikke »lægge analyserne sammen« og foretage tværgående konklusioner. Det skyldes ganske enkelt, at det ikke nødvendigvis er de samme unge, der fra den ene begrundelse til den næste fx placeres i gruppen, der mente, at dette forhold havde haft stor betydning for deres valg af aktivitet efter grundskolen.

5 De 19-åriges orientering mod arbejdsområder

Ved interviewet i 2004 befandt langt hovedparten af de unge sig fortsat i uddannelsessystemet. Kun 20% stod med en afsluttet ungdomsuddannelse og var derefter indtrådt på arbejdsmarkedet (eller i position som ledig/sabbat). Som vi så i kapitel 3, havde hovedparten (78%) af disse unge en gymnasial ungdomsuddannelse. Vi kan derfor vente, at en meget betydelig del af dem efter en tænkepause vender tilbage til uddannelsessystemet for at gå i gang med en videregående uddannelse. Men gruppen rummer også en del unge – fortrinsvis fra de erhvervsrettede uddannelser på handels- og tekniske skoler – som kan kaldes »færdiguddannede«. Havde vi ventet et år med at foretage interviewene, ville gruppen af færdiguddannede være vokset betydeligt. Det viser tilsvarende analyser af de ét år ældre unge fra 1983-generationen, som ikke er medtaget i denne rapport.

I dette kapitel skal vi se fremad på det arbejdsliv, som enten lige var startet eller i løbet af nogen tid ville gøre det for årgang 1984. Hvilke ønsker havde disse 19-årige til deres fremtidige arbejdsliv? Og hvordan hænger disse interesser sammen med de unges baggrund, som vi kender den fra de to dataindsamlinger (i 9. klasse og nu i 19-års-alderen)?

5.1 Arbejds- eller interesseområder

De unges interesse for at arbejde inden for bestemte, bredt afgrænsede områder blev belyst ved et spørgsmål om, hvad de gerne ville arbejde med i deres arbejdsliv. 12 konkrete interesseområder blev bragt i forslag,

og de unge skulle så angive, hvor stor vægt de lagde på at arbejde på det pågældende felt. Svarmulighederne gik fra »slet ingen vægt« over »lille«, »middel« og »stor« til »særdeles stor vægt«. For alle unge under ét er en detaljeret oversigt over svarenes fordeling vist i bilagstabel 5.1. For at bringe data på en mere overskuelig form er svarene omsat til en pointscore efter same princip, som blev anvendt i forrige kapitel, dvs. på en skala fra 1 til 5 er der givet 1 point for svaret: »slet ingen vægt« og 5 point for »særdeles stor vægt«. Herefter er i tabel 5.1 vist, hvor højt unge med forskellige kendetegn i gennemsnit vægter at arbejde inden for de enkelte områder. Det vises også, hvor højt de mulige arbejdsområder vægtes af alle unge under ét. En gennemsnitlig pointscore på 3 svarer til, at der blandt samtlige unge er lige så mange, der vægter området positivt (dvs. over middel), som negativt (under middel). Så højt når kun et *praktisk/fysisk arbejde* op. Årsagen til, at alle andre områder ikke kan præstere en sådan gennemsnitsscore, er, at det kræver en meget bred appel blandt de unge. En praktisk (ikke-teoretisk) tilgang til arbejdet er netop et aspekt, som kan realiseres inden for de fleste brancher. Derved får det en bred appel, som mange af de branche- eller professionsspecifikke aspekter savner. – Med en gennemsnitsscore på knap 2,80 placerer *handel og penge* sig som området med den næststærkeste appel til de unge. – I den anden ende af interesseskalaen finder vi (med en gennemsnitsscore på 2,0 eller derunder) de kreative beskæftigelsesområder (*mode, design og brugskunst* samt *teater, foto, maleri og skulptur*) med appel til unge med særlige interesser. *Politik* hører ligeledes til blandt de smalle interessefelter.

Tabel 5.1 Gennemsnitlig score blandt 19-årige på spørgsmål om, hvor stor vægt der lægges på udvalgte arbejdsområder i et fremtidigt arbejdsliv. Opdelt efter køn og etnisk baggrund

	Køn		Sprog talt i hjemmet		Alle
	Mænd	Kvinder	Dansk	Ikke dansk	
A. Teknik og/eller håndværk	3,02	1,98 ***	2,48	2,50	2,49
B. Praktisk/fysisk arbejde	3,09	2,83 ***	2,96	2,89	2,96
C. Kommunikation (radio, tv, video)	2,66	2,45 ***	2,54	2,70	2,55
D. Omsorgsarbejde	1,96	3,22 ***	2,60	2,71	2,60
E. Undervisning	2,12	2,49 ***	2,30	2,38	2,31
F. Politik	1,90	1,88	1,90	1,75	1,89
G. Sport og idræt	2,52	2,30 ***	2,40	2,56	2,41
H. Teater, foto, maleri, skulptur	1,59	2,19 ***	1,89	1,95	1,89
I. Mode, design, brugskunst	1,66	2,33 ***	1,99	2,23 *	2,01
J. Natur og miljø (dyr og planter)	2,13	2,42 ***	2,27	2,33	2,27
K. Handel og penge	2,98	2,58 ***	2,76	2,89	2,77
L. Edb	2,95	2,21 ***	2,56	2,73	2,57
M. Andet	1,55	1,63	1,60	1,47	1,59
Antal i gruppen	1504	1569	2902	154	3073

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984.

Anm.: Der er foretaget T-test af lighed mellem fordelingen bag det enkelte gennemsnit for mænd og kvinder samt for danske og ikke-danske unge. *** betyder, at fordelingen afviger signifikant på 0,1%-niveau. ** betyder, at fordelingen afviger signifikant på 1%-niveau – og * betyder, at afvigelsen er signifikant på 5%-niveau.

Kønnet spiller en afgørende rolle for, hvad de unge orienterer sig imod. Det er der ikke noget nyt i. De kulturbestemte forskelle i de to køns orientering har gjort sig gældende gennem generationer. Forskellene mellem drenges og pigers interesse er højsignifikant på 11 af områderne. Kun når det gælder interessen for at beskæftige sig med *politik*, er der ingen forskel. Det er et felt, begge køn lægger relativt ringe vægt på.

Drengene lægger meget større vægt end piger på at beskæftige sig med *teknik eller håndværk*. Forskellen i gennemsnitlig score er på et helt point, hvilket svarer til, at samtlige drenge har placeret sig et svarniveau højere end pigerne. Drengene scorer også højere med hensyn til interessen for at have et *fysisk/praktisk arbejde*, men her er forskellen langt mindre (godt 0,1 point). Den mindre difference skyldes alene en større interesse for området fra pigernes side. Drengene lægger endvidere større vægt end piger på at beskæftige sig med *handel og penge* samt i markant større omfang med

edb. Endelig udviser drenge en noget større interesse for at arbejde med *kommunikation* (radio, tv, video) og for at beskæftige sig med *sport og idræt*, end piger gør.

Piger interesserer sig til gengæld langt mere end drenge for *omsorgsarbejde*. Her er differencen mellem de to køns gennemsnitsscore på 1¼ point. Inden for de kreative beskæftigelsesområder, *mode, design og brugskunst* samt *teater, foto, maleri og skulptur* lægger piger ligeledes afgørende større vægt på feltet, end drenge gør. Endelig er interessen for at beskæftige sig med *undervisning* samt *natur og miljø* (dyr og planter) størst blandt pigerne.

Det skal understreges, at vi her beskæftiger os med gennemsnit for hele grupper. Selv om piger fx scorer meget højere på interessen for omsorgsarbejde, end drenge gør, vil der naturligvis være drenge, som går imod hovedstrømmen og lægger stor vægt på dette arbejdsområde, ligesom en del piger har tilkendegivet, at de absolut ikke lægger vægt på at beskæftige sig med omsorgsarbejde. Forskellen i gennemsnitsscore fortæller imidlertid, at der er en klar overvægt af drenge blandt de unge med ringe interesse og lige så klar en overvægt af piger blandt unge med stor interesse for omsorgsarbejdet.

Det er bemærkelsesværdigt, at unge med en *anden etnisk baggrund* end dansk i gennemsnit vægter de forskellige interesser på samme måde, som danske unge gør. Kun med hensyn til det kreative beskæftigelsesområde: mode, design og brugskunst, skiller unge med en ikke-dansk baggrund sig ud ved en lidt stærkere markeret interesse.

5.2 Interesseprofil på ungdomsuddannelser

Når de unge – som i tabel 5.2 – opdeles efter retningen på deres ungdomsuddannelse, ses en række markante forskelle i interesseprofil, som i vidt omfang er forventelige, fordi den enkelte uddannelse i større eller mindre grad er rettet mod bestemte beskæftigelsesområder. Det er således meget forståeligt, at de unge på *SOSU-uddannelserne* vægter omsorgsarbejde endog meget højt, og ligeledes et praktisk/fysisk arbejde. Tilsvarende lægger de unge med en uddannelse fra *handelsskolen* eller *handels-gymnasiet* (hhx) meget stor vægt på at komme til at beskæftige sig med

handel og penge. Hhx'erne afslører endvidere stor interesse for at arbejde med edb, hvorimod de unge med en traditionel handelsskoleuddannelse lægger betydelig vægt på et praktisk/fysisk arbejde. De unge med en uddannelse fra *teknisk skole* lægger overordentlig stor vægt på at få et arbejde med teknik/håndværk, der i sin karakter er praktisk/fysisk betonet. Blandt de unge fra *teknisk gymnasium* (htx) er der også stor interesse for at beskæftige sig med teknik og/eller håndværk. Også edb vægtes højt. Disse unge har endvidere en klar interesse for at beskæftige sig med noget praktisk/fysisk, men set i forhold til de unge på teknisk skole er vægtningen en del mere afdæmpet. – Det almene gymnasium er den bredest favnende ungdomsuddannelse, som netop derfor rummer meget forskellige interesseprofiler. Gennemsnitsbilledet bliver let lidt »grumset«. Dog skiller den antalsmæssigt store gruppe med almen gymnasial uddannelse sig ud i forhold til totalbilledet ved at vægte teknik/håndværk samt praktisk/fysisk arbejde lavt. Til gengæld lægger unge fra det almene gymnasium relativt større vægt end unge fra andre uddannelsesretninger på i et fremtidigt arbejdsliv at beskæftige sig med politik. Her skal dog advares mod at overfortolke resultatet. Politik er også blandt unge fra det almene gymnasium noget, relativt få lægger stor vægt på. – Endelig er det karakteristisk for hf'erne, at de lægger forholdsvis stor vægt på en gang i fremtiden at få et praktisk/fysisk betonet arbejde samt at blive beskæftiget med omsorgsarbejde. edb har til gengæld forholdsvis ringe interesse i denne gruppe.

Tabel 5.2 i viser, på hvilke områder interesserne hos unge på en uddannelse adskiller sig fra interesserne hos unge i referencegruppen, som er det almene gymnasium. Man kunne imidlertid også direkte kontrastere unge på *handelsgymnasiet* med unge på *teknisk gymnasium* for at se, hvordan disse grupper adskiller sig fra hinanden. Det viser sig så, at de unge på teknisk gymnasium lægger langt mere vægt dels på teknik og/eller håndværk, dels på praktisk/fysisk arbejde og dels på natur og miljø end unge fra handelsgymnasiet. Omvendt lægger sidstnævnte gruppe klart mere vægt på at beskæftige sig med handel og penge, men også – om end i mindre udpræget grad – med omsorgsarbejde samt mode, design og brugskunst.

Tabel 5.2 Gennemsnitlig score blandt 19-årige på spørgsmål om, hvor stor vægt der lægges på udvalgte arbejdsområder i et fremtidigt arbejdsliv. Opdelt efter ungdomsuddannelse

	Gymnasiale uddannelser				Erhvervsrettede uddannelser		
	Alm. gym.	Hf	Hhx	Htx	Handels-skole	Teknisk skole	SOSU
A. Teknik og/eller håndværk	1,83	2,02 *	1,81	3,59 ***	2,24 ***	4,16 ***	1,95
B. Praktisk/fysisk arbejde	2,38	3,03 ***	2,29	3,00 ***	3,10 ***	4,05 ***	3,74 ***
C. Kommunikation (radio, tv, video)	2,59	2,46	2,70	2,71	2,43	2,43 *	2,39
D. Omsorgsarbejde	2,83	3,43 ***	2,28 ***	1,96 ***	2,49 **	1,98 ***	4,72 ***
E. Undervisning	2,62	2,83 *	2,16 ***	2,15 ***	1,94 ***	1,93 ***	2,46
F. Politik	2,23	1,91 **	2,05 *	1,99 *	1,61 ***	1,48 ***	1,48 ***
G. Sport og idræt	2,33	2,57 *	2,45	2,23	2,35	2,41	2,72 *
H. Teater, foto, maleri, skulptur	2,09	2,38 **	1,69 ***	1,51 ***	1,86 *	1,47 ***	1,89
I. Mode, design, brugs-kunst	1,94	2,18 *	2,20 ***	1,80	2,56 ***	2,24 ***	1,77
J. Natur og miljø (dyr og planter)	2,40	2,40	1,90 ***	2,54	2,07 ***	2,29 *	2,32
K. Handel og penge	2,51	2,28 *	4,00 ***	2,57	3,65 ***	2,62	1,86 ***
L. Edb	2,43	1,95 ***	3,20 ***	3,19 ***	2,85 ***	2,65 **	1,91 **
M. Andet	1,79	1,75	1,41 ***	1,67	1,52 *	1,40 ***	1,34 *
Antal i gruppen	1.064	193	402	137	209	512	58

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984.

Anm.: Der er foretaget T-test af lighed mellem fordelingen bag det enkelte gennemsnit på uddannelsen og det tilsvarende gennemsnit for referencegruppen (Alm. gymnasium). *** betyder, at fordelingen afviger signifikant på 0,1%-niveau. ** betyder, at fordelingen afviger signifikant på 1%-niveau – og * betyder, at afvigelsen er signifikant på 5%-niveau.

En direkte sammenligning af interesserne hos unge på *handelsskolen* med interesserne blandt unge på *teknisk skole* viser, at handelsskoleeleverne lægger langt større vægt på at arbejde med handel og penge, noget større vægt på omsorgsarbejde samt de kreativer områder, mode, design og brugskunst samt teater, foto, maleri og skulptur. De unge på teknisk skole lægger til gengæld i markant større grad vægt på teknik og håndværk samt at arbejde praktisk/fysisk med tingene.

De unge på *SOSU-uddannelserne*, der retter sig imod beskæftigelse inden for hjemmehjælp, plejesektoren og det pædagogiske område, er næsten lige så interesserede som dem på *teknisk skole* i at arbejde praktisk med tingene, men har klart mindre interesse for teknik og håndværk. I for-

hold til omsorgsarbejde er interesseforskellen så stor, som den kan blive: unge på teknisk skole viser yderst ringe interesse, mens SOSU-eleverne udviser en særdeles stor interesse. Sidstnævnte gruppe viser også større interesse for at beskæftige sig med undervisning samt det kreative område: teater, foto, maleri og skulptur. Til gengæld er interessen for handel og penge samt for edb ringere end blandt unge på teknisk skole.

I forhold til unge på handelsskolen giver SOSU-eleverne udtryk for en langt større interesse, når det gælder omsorgsarbejde, en noget større interesse for praktisk/fysisk arbejde og for undervisning. Til gengæld tilkendegiver disse unge en klart ringere interesse for handel og penge samt edb. De scorer også lavt på interessen for det kreative felt: mode, design og brugskunst.

5.3 **Hvad ligger bag de enkelte interesser?**

Vi har set, hvordan der er en ganske god forbindelse mellem det, de unge lægger vægt på at beskæftige sig med i deres (kommende) arbejdsliv, og den uddannelse, de valgte. Det havde klart været at foretrække, at oplysningerne om de unges interesser var blevet indhentet før, de valgte deres uddannelse. Det skete ikke. Spørgsmålet om vægtning af arbejdsområder blev stillet i 2004, og det er en nærliggende mulighed, at svarene indeholder et element af efterrationalisering. Det faktiske uddannelsesforløb giver de unge en prægning, som gerne skulle resultere i, at deres lyst til at virke inden for det felt, uddannelsen peger frem mod, bliver skærpet.

Vi vil nu se på interessernes eventuelle sammenhæng med de indikatorer vedrørende familiebaggrund, kulturel overførsel i familien, skoleerfaringer, fagligt niveau og selvopfattelse, som indgik i de forrige kapitlers analyser. Det er data fra interviewet i 2000, hvorfor vi ikke vil have problemer med at angive retningen af eventuelle årsagssammenhænge.

For hvert af de 12 interessefelter har vi udvalgt den gruppe, som angav en stor interesse for at beskæftige sig med dette felt, og modsvarende den gruppe af unge, som ingen interesse havde for det pågældende område. Vi vil undersøge, om de to grupper adskiller sig fra hinanden med hensyn til de nævnte indikatorer. Analysen er parallel til den, vi foretog i kapitel 4

(afsnit 4.4.2) vedrørende begrundelser for valg af uddannelse, og resultaterne er samlet i bilagstabellerne 5.2.1-5.2.12.

Som vi tidligere har set, er der en bred interesse blandt unge for at beskæftige sig med noget *praktisk/fysisk*. Her ser vi imidlertid på de unge, som lægger allerstørst vægt på dette element, og de unge, som slet ingen vægt tillægger praktisk/fysisk arbejde. På stort set alle indikatorer er der markant forskel mellem de to grupper. Praktisk, fysisk betonet arbejde har størst appel til unge med en svag forældrebaggrund (såvel uddannelses- og stillingsmæssigt), unge fra familier med beskeden finkulturel besiddelse samt en svag kulturel overførsel fra forældrene. Den objektive læsescore er markant lavere blandt unge med stor interesse for praktisk/fysisk arbejde, og ligeledes lysten til at læse, den subjektive selvopfattelse (selvtillid, forventninger til eget potentiale og faglig selvsvurdering) og orienteringen imod konkurrencepræget indlæring. – Kun på følgende felter afveg unge med stor lyst til praktisk/fysisk arbejde ikke fra unge helt uden lyst til den form for beskæftigelse: forholdet til kammeraterne i skolen, opfattelsen af lærernes (villighed til) hjælp i undervisningen og oplevelsen af arbejdsdisciplin (uro i timerne).

Når vi sammenholder unge, der placerer sig i hver sin ende af interesse-skalaen for at arbejde med *teknik og/eller håndværk*, er mønsteret det samme som med hensyn til et praktisk/fysisk arbejde. Dog ligger de to grupper lige med hensyn til selvtillid og orienteringen mod konkurrencepræget indlæring.

Unge med stor interesse for *kommunikation* har en relativt bedre forældrebaggrund, når denne måles på forældrenes erhvervsmæssige placering. De angav i 9. klasse at tale forholdsvis mere med forældrene om kulturelle og politiske emner, de var relativt aktive på det finkulturelle område, og de havde relativt høje forventninger til eget potentiale samt en stærkere orientering mod konkurrence i skolen.

De unge, som lægger stor vægt på at udøve *omsorg* i deres arbejdsliv, gør sig positivt bemærket ved at have et godt forhold til forældrene, som de har talt mere med om skole og dagligdags emner end unge, der ikke har nogen interesse i at beskæftige sig med omsorgsarbejde. De har også fået mere hjælp til skolearbejdet. Forholdet til lærerne var bedre, og deres objektive læsescore lå på niveau med sammenligningsgruppen. Alligevel var

deres egen vurdering i 9. klasse, at de klarede sig forholdsvis dårligt i fagene, og de havde en lav faglig selvtillid. De scorede lavere med hensyn til konkurrenceorienteret læring, men højere med hensyn til samarbejdsorientering. Forældrenes baggrund er lidt svagere end blandt de unge, som ingen interesse har for omsorgsarbejde. Men der er ikke forskel med hensyn til familiens besiddelse af finkulturelle goder. Alt i alt kunne disse unges interesse for omsorgsarbejde tænkes at være en spejling af en positiv omsorg, de selv har været udsat for.

Unge, som i deres arbejdsliv gerne vil beskæftige sig med *undervisning*, scorer relativt højt på forældrenes uddannelse og socioøkonomiske placering. De er også højere placeret end sammenligningsgruppen uden interesse for at beskæftige sig med undervisning, når det gælder familiens besiddelse af finkulturelle goder samt deres egen deltagelse i finkultur. I 9. klasse angav de at tale relativt meget med forældrene om politik, kultur, skole og dagligdags emner. De havde et bedre forhold til deres lærere og scorede forholdsvis højt i den objektive læsetest. De havde en forholdsvis stor læselyst, og de opfattede sig selv som dygtig i fagene. Deres selvtillid og forventninger til eget potentiale lå forholdsvis højt, ligesom deres orientering mod konkurrence i skolen var relativt stærk. Med andre ord en gruppe unge med mange fordele og ingen ulemper.

Generelt lægger de unge ikke stor vægt på i deres arbejdsliv at komme til at beskæftige sig med *politik*. De, der gør det, skiller sig imidlertid markant ud ved at være gunstigt stillet med hensyn til familiemæssig baggrund, den kulturelle overføring i familien, det skolefaglige niveau, lysten til at læse, orienteringen mod konkurrence i skolen samt hvad selvopfattelse angår. Politik handler om magt og indflydelse. Karakteristikken af de unge med stor lyst til politik kan godt tolkes i retning af, at disse unge allerede som 19-20-årige har fattet interesse for at »gå efter indflydelsen«.

Unge med stor interesse for i deres arbejdsliv at beskæftige sig med *sport og idræt* har fædre med en relativt svag erhvervsmæssig placering. Der blev i 9. klasse ikke talt så meget med forældrene om skole og dagligdag. På skolen var forholdet til kammeraterne fint, mens det til lærerne var dårligt. Det var ikke oplevelsen, at lærerne hjalp eleverne, når der var behov for det, og arbejdsdisciplinen var dårlig (uro i timerne). Disse unge scorede i læsetesten lavere end den gruppe af unge uden interesse for sport

og idræt, som de sammenlignes med, og deres faglige selvvurdering var tilsvarende lavere. De havde ringe lyst til læsning. Men selvtillid og forventninger til eget potentiale afveg ikke signifikant fra den tilsvarende måling blandt unge, der ingen vægt lagde på at beskæftige sig med sport og idræt.

De kunstnerisk interesserede unge (*teater, foto, maleri, design*) har målt på faderens uddannelse og erhvervmæssige placering en relativt gunstig forældrebaggrund, og den kulturelle overføring i familien er markant. I skolen var forholdet til lærerne på niveau med interessen blandt unge, der ikke havde disse kreative interesser. Forholdet til kammeraterne var til gengæld svagere. Det er unge med gode læsefærdigheder og stor lyst til læsning. Ikke desto mindre var den faglige selvtillid i 9. klasse dårligere og forventningerne til eget potentiale heller ikke for gode.

De unge med kreative interesser (*mode, design og brugskunst*) har en lidt svagere familiemæssig baggrund, den kulturelle overføring i familien er stærk, hvad angår den unges egne finkulturelle aktiviteter, men ellers ikke. Der blev i 9. klasse talt relativt meget med forældrene om dagligdag og skolen. På det skolefaglige plan så det lidt sløjt ud. Læsescoren var forholdsvis lav, ligesom den subjektive oplevelse af selvtillid og af, hvordan det gik i fagene, var lav. Disse unge scorede forholdsvis lavt med hensyn til orientering mod konkurrence i skolen.

Unge med stor interesse for at beskæftige sig med *natur og miljø* har på de fleste områder en gennemsnitlig baggrund. De skiller sig lidt ud fra de unge, som ingen interesse har for natur og miljø, ved en lidt højere grad af kulturel overføring i familien og en klart større læselyst. De fik mere hjælp fra forældre til skolearbejdet, og deres orientering mod samarbejde i skolen var ligesom forholdet til kammeraterne dårligere end blandt de unge uden interesse for natur og miljø.

Også de unge med stor lyst til at beskæftige sig med *handel og penge* har en meget gennemsnitlig baggrund. Dog er det unge med selvtillid og store forventninger til eget potentiale. De scorede højt med hensyn til orientering mod konkurrence i skolen, men også i nogen grad med hensyn til samarbejde. Til gengæld placeredes de lavt med hensyn til læselyst.

Unge med stor interesse for edb har en meget gennemsnitlig baggrund. De er dog svagt placeret med hensyn til læselyst. På den anden side

har de høje tanker om sig selv. De vurderede i 9. klasse sig selv til at være dygtig i fagene, de havde høje forventninger til eget potentiale, og de havde selvtillid. De var endvidere stærkt orienteret mod konkurrence i skolen. Men det objektive mål for læsefærdigheder scorede de ikke specielt højt på.

5.4 Nogle overordnede motiver

I et tidligere afsnit (5.2) påviste vi, at der er en nær sammenhæng mellem de unges uddannelsesretning og deres beskæftigelsesmæssige interesser. For denne undersøgelse er det et problem, at de unge først i 2004 blev spurgt om deres beskæftigelsesmæssige interesser, altså på et tidspunkt, hvor ungdomsuddannelsen var ved at være afsluttet, og svarene derfor havde retrospektiv karakter. Vi kan ikke vide, om interessetilkendegivelsen er udtryk for efterrationalisering i forhold til en uddannelse med et bestemt beskæftigelsesmæssigt perspektiv, eller de samme interesser faktisk var til stede, da uddannelsen blev valgt, og derfor spillede en rolle for valgets udfald. – Vi vil imidlertid antage, at det sidste var tilfældet (i det mindste i et vist omfang), og at de unges langsigtede beskæftigelsesmæssige interesser således havde indflydelse på deres valg af uddannelse.

Vi har ligeledes – i kapitel 4 – set på, hvad de unge lagde vægt på, da de valgte uddannelse efter 9. klasse. Var der en sammenhæng mellem argumenterne og uddannelsesretningen? Hvis det er rigtigt, at de langsigtede beskæftigelsesmæssige interesser gjorde sig gældende ved valget af uddannelse, altså at disse interesser optrådte som selvstændige argumenter, burde de være bragt med ind i analysen af uddannelsesvalget. Med henblik på at gøre det vil vi først kaste alle argumenterne – både de anførte begrundelser for valget af uddannelse og de beskæftigelsesmæssige interesser – ind i en faktoranalyse og undersøge, om nogle overordnede motiver går igen i flere af de i alt 26 udsagn (items) om interesser og grunde til valget.

Formålet med faktoranalysen er at undersøge, om nogle af de mange items er beslægtede, således at besvarelsen af disse er styret af en fælles faktor (en værdi eller holdning). Denne faktor vil i så fald være overordnet i forhold til de enkelte items, som den udtrykker sig igennem. Faktoranaly-

sens resultatet (se bilag 4) er i dette konkrete tilfælde, at vi har kunnet udskille tre faktorer, der synes at ligge bag visse items.

Faktor 1: En orientering mod *praktisk arbejde* (og dermed en underforstået afstandtagen til dets modsætning: en boglig orientering).

Unge, der scorer højt på denne faktor, er karakteriseret ved at lægge relativt stor vægt på følgende begrundelser for deres uddannelsesvalg: de var *skoletrætte* – de havde *brug for at tjene penge* – og deres *positive erfaringer fra erhvervspraktik*. Endvidere lægger de relativt stor vægt på i deres arbejdsliv at komme til at arbejde med *teknik og/eller håndværk* samt at få et *praktisk/fysisk arbejde*.

Faktor 2: *Karriereorienterede unge*

Unge, der scorer højt på denne faktor, er karakteriseret ved at lægge relativt stor vægt på følgende begrundelser for deres uddannelsesvalg: de ønsker at få en *høj indkomst* og få et arbejde med *høj status*. Endvidere lægger de relativt meget vægt på deres *fremtidige beskæftigelsesmuligheder*.

Faktor 3: En orientering mod eller *afhængighed af omgivelsernes støtte eller bekræftelse* af det, de gør.

Unge, der scorer højt på denne faktor, er karakteriseret ved, at de lægger relativt stor vægt på deres *klassekammeraters* og *venners valg*, samt at de tillagde *forældres* og *læreres rådgivning* en vis betydning for deres valg af uddannelse.

Det skal bemærkes, at faktor 1, orienteringen mod *praktisk arbejde*, samler fem items, hvoraf de tre hører til gruppen af *begrundelser* for uddannelsesvalget, mens de to sidste items afspejler interesser i forhold til et fremtidigt arbejde. Faktor 2: karriereorienteringen, og faktor 3: afhængighed af omgivelsernes støtte, samler derimod udelukkende items, der hører til gruppen af begrundelser vor valget. Alt i alt er de overordnede motiver, som faktoranalysen har udledt, således væsentligst baseret på de unges begrundelser for valg af uddannelse.

De unges score på faktoren: *orientering mod praktisk arbejde*, viser sig – helt som forventet – at have en stærk sammenhæng med det faglige niveau: relativt dårlige læsefærdigheder hænger sammen med en stærkere orientering imod praktisk arbejde. Der er også en mindre, negativ sammenhæng med den unges generelle, faglige selvopfattelse (klarer sig godt i fagene), og med læselysten. Den familiemæssige baggrund spiller endvidere negativt sammen med den unges orientering mod det praktiske. Således er unge, hvis fædre og mødre selv tilhører restgruppen, og unge, hvis fædre har en forholdsvis lav placering på den socioøkonomiske skala, mere orienterede imod praktisk arbejde. Der er endvidere en negativ sammenhæng med parametrene for kulturel overføring i familien (unge, der taler meget med deres forældre om politiske og sociale emner, samt om, hvordan det går i skolen og dagligdagen, er mindre orienterede mod praktisk arbejde end unge, der taler mindre med deres forældre). Endelig spiller kønnet en rolle, idet der blandt drenge er en stærkere orientering imod det praktiske end blandt piger.

De unge, som scorer højt på faktoren: *karriereorientering*, har fædre, der er relativt højt placeret på den socioøkonomiske skala, de taler forholdsvis meget med forældrene om sociale og politiske emner, de har store forventninger til eget potentiale og er forholdsvis stærkt orienterede imod konkurrence i skolen. – De har derimod ikke noget fortrin, når det gælder faglige kvalifikationer (hverken den objektive læsetest eller den subjektive, faglige selvopfattelse giver dem en højere score end andre). Deres faglige selvtillid er også på almindeligt niveau. – Man kunne forsøgsvis sammenfatte disse iagttagelser i, at de unge med karriereorientering er socialt ambitiøse. De vil frem – og er parate til at tage (konkurrence)handsken op.

De unge, som scorer højt på den tredje faktor: *afhængighed af omgivelsernes støtte eller bekræftelse*, har fædre, hvis socioøkonomiske placering er højere end gennemsnittet. De har en bedre kommunikation med forældrene omkring politiske og sociale emner, og de havde i 9. klasse et relativt godt forhold til deres kammerater og til lærerne på skolen. – Herudover skilte de sig ikke ud fra alle andre.

5.5 Samlet analyse af baggrund og motiver til valg af visse uddannelser

Vi har set, hvordan unge på forskellige uddannelser er præget af forskellig baggrund og forskellige motiver. Men vi har ikke fået klarlagt det indbyrdes forhold mellem disse størrelser. Det er opgaven i den afsluttende analyse (se bilag 5), som på samme tid bringer den lange række af indikatorer indsamlet i år 2000 og de tre motiver (udledt af faktoranalysen) i spil over for de tre hyppigst valgte ungdomsuddannelser: det almene gymnasium, handelsgymnasiet og en uddannelse på teknisk skole. Samtidig er det meget forskellige grene af uddannelsesspektret. Det almene gymnasium er således påvist at rangere i toppen af uddannelseshierarkiet, mens teknisk skole rangerer på de lavere trin (Andersen 1997). Når vi har begrænset den multivariate analyse til disse uddannelsesretninger, skyldes det, at analysen ellers ville blive for kompliceret og resultaterne usikre som følge af relativt små analysegrupper. Analysen er gennemført trinvis, således at indikatorer med mindst betydning successivt er blevet udelukket af analysen, indtil kun forhold med signifikant indvirkning stod tilbage. Dog er indikatorerne for social baggrund under alle omstændigheder holdt inde hele vejen, således at der med sikkerhed er korrigeret for den sociale baggrunds betydning.

Det almene gymnasium dækker ca. en tredjedel af alle unge. Denne gruppe har været analysens referencegruppe, dvs. den gruppe, de to andre måler sig mod. Omtrent halvt så mange af de unge (dvs. ca. hver sjette) valgte en uddannelse på teknisk skole, og lidt færre (en ottendedel) valgte at uddanne sig på handelsskolen.

Ganske mange af de forhold, som har været inddraget i analysen, viser sig at yde selvstændige bidrag til forklaring af, hvilken af de tre typer uddannelse de unge valgte. Mest markant tegner motivfaktoren *orientering mod praktisk arbejde* sig. Det er ikke mindst de unge på teknisk skole, der i voldsom grad skiller sig ud fra de unge på gymnasierne ved i langt højere grad at være orienteret mod praktisk arbejde. Men også hhx'erne er noget mere praktisk orienterede.

Orientering mod støtte/accept fra omgivelserne til det, man gør, er også en faktor, der spiller afgørende ind på valget mellem de tre retninger.

Unge i det almene gymnasium er således mere afhængige af navnlig deres kammeraters/venners holdninger og valg end unge på de to andre retninger.

En knap så vigtig, men dog signifikant, betydning har de unges *karriereorientering*. De unge på handelsskolen er lidt mere orienterede mod at gøre karriere end unge i det almene gymnasium, som dog orienterer sig klart mere mod en karriere, end de unge på teknisk skole gør.

Kønnet er en af de faktorer, som gør sig gældende med stor styrke. Piger har langt sjældnere end drenge valgt en uddannelse på teknisk skole. Der er også relativt færre piger på handelsskolen end i det almene gymnasium.

Fagligt set er der en særdeles stærk sammenhæng mellem *pointscoren i læsetesten* og uddannelsesretningen. Unge på teknisk skole læser klart dårligere end unge i alment gymnasium. Det samme gælder i mindre udtalt grad for unge på handelsskolen.

Det samme mønster gør sig gældende – om end i mindre udtalt grad – hvad angår de unges egen generelle *oplevelse af at være dygtig i fagene*. Derimod spiller faglig selvtillid og forventninger til eget potentiale ikke nogen påviselig rolle. Heller ikke de unges orientering mod konkurrence eller samarbejde i indlæringen.

Skoleerfaringerne spiller kun i begrænset omfang en rolle for valget af uddannelsesretning. Således havde de unge, der valgte at gå i handelsgymnasiet, et relativt dårligere forhold til såvel deres lærere og kammerater end tilfældet var for de unge, som valgte det almene gymnasium. Derimod spillede disse forhold ikke nogen rolle i valget mellem teknisk skole og gymnasium.

Forholdene i hjemmet spiller også en rolle. Unge på teknisk skole kom således relativt hyppigere end unge i det almene gymnasium fra en blandet (sted)familie. Faderens socioøkonomiske placering var højere blandt unge i alment gymnasium end på de to andre uddannelsesretninger. Unge på teknisk skole havde relativt oftere en far uden erhvervsuddannelse. Og unge på handelsskolen havde hyppigere en mor, der selv havde en erhvervsfaglig uddannelse (med svendebrev). – Hvad indikatorer på kulturel overføring i familien angår, besad forældrene til unge i det almene gymnasium (i 9. klasse) i langt højere grad end forældre til unge på han-

delsgymnasiet de finkulturelle goder, der blev spurgt til, mens besiddelsen af goder til uddannelsesmæssige formål var den samme. Der blev i 9. klasse talt relativt mere om kultur og politik (men ikke om skole og dagligdag) i hjemmet hos de unge, der valgte alment gymnasium. Disse unge var også selv mere aktive på det finkulturelle område end unge, der valgte handelsgymnasiet. – Her, hvor der er korrigeret for den sociale baggrunds betydning, viser det sig, at den kulturelle overføring i familien ikke spiller nogen påviselig rolle for spørgsmålet, om den unge valgte teknisk skole eller alment gymnasium.

Sammenfattende adskiller de unge på teknisk skole sig fra sammenligningsgruppen (unge i det almene gymnasium) primært ved en dramatisk stærkere orientering mod praktisk arbejde og et lavere fagligt niveau. Karriereorienteringen og afhængigheden af omgivelsernes accept/støtte er også lavere. Det samme gælder faderens uddannelsesniveau (flere i restgruppen). Alt andet lige spiller den kulturelle overføring i familien og skoleerfaringerne derimod ingen rolle. Da der formentlig er en sammenhæng mellem orienteringen mod praktisk arbejde og svage faglige forudsætninger (som i nogen grad afskærer de unge fra at vælge en boglig, gymnasial uddannelse), kan konklusionen skærpes til, at det, der adskiller de unge på en teknisk erhvervsrettet uddannelse fra unge på et alment gymnasium, er de faglige forudsætninger for at gennemføre den pågældende uddannelse.

For de unge, som valgte handelsgymnasiet, stiller det sig lidt anderledes (i sammenligningen med unge i det almene gymnasium). Først og fremmest skilte de sig ikke voldsomt ud (men dog lidt), hvad angår orientering mod praktisk arbejde. Deres faglige niveau var lavere, og de havde dårligere skoleerfaringer end de unge, der valgte det almene gymnasium. Til gengæld havde de en stærkere karriereorientering. Forældrenes erhvervs- og uddannelsesmæssige niveau var det samme, men den kulturelle overførsel var svagere.

Analysen tyder således på, at det almene gymnasium i en vis forstand opleves som en videreførsel af grundskolen og således appellerer til de unge, som har fundet sig godt tilpas i dette miljø. Det almene gymnasium er også den af de gymnasiale uddannelser, der står for fastholdelse af, hvad man kunne kalde: den gamle overklasses kulturelle univers. Derfor appellerer det til unge fra hjem med en stærk kulturel overføring. Omvendt sy-

nes handelsgymnasiet at have mere appel til de unge, som har evnerne til en gymnasial uddannelse, men som måske var løbet lidt sur i det med kammerater og lærere i grundskolen, altså unge, som trængte til lidt luftforandring. De var også mere fokuseret på at gøre karriere og ikke »belastet« af et stærk finkulturel overføring i familien. Med uddannelser på samme faglige niveau er det forståeligt, at det ikke er de faglige faktorer, men andre mere kulturelt betonede faktorer, der spiller den afgørende rolle i uddannelsesvalget.

Bilag 1

Niveauopdeling af læsekompetence

En udførlig introduktion til begrebet læsekompetence, som det er anvendt i PISA-undersøgelserne, er givet i kapitel 3 i »Forventninger og færdigheder« (Andersen et al. 2001). Dette bilag rummer et kort sammendrag med særligt henblik på at beskrive de fem (seks) niveauer for læsekompetence.

Læsekompetencen er opgjort som en pointscore på en skala, der er fastlagt med 500 som det internationale gennemsnit for elever fra de OECD-lande, som deltog i undersøgelsen – hvor hvert OECD-land indgår med lige stor vægt – og med en spredning (standardafvigelse) på 100 point. Det betyder i praksis, at ca. to tredjedele af eleverne fra OECD-landene vil have en læsescore på mellem 400 og 600 point.

Den gennemsnitlige læsescore for et enkelt land behøver ikke falde sammen med OECD-gennemsnittet. Gennemsnittet for Danmark i PISA-2000 var således 497, hvilket betyder, at de danske elever lå en smule under OECD-gennemsnittet.

Antallet af point, den enkelte elev har opnået, indikerer, hvilket færdighedsniveau eleven befinder sig på. Der opereres med fem niveauer, hvor 5 er det højeste og 1 det laveste færdighedsniveau. Hertil kommer de elever, som end ikke har færdigheder svarende til niveau 1. De befinder sig »under niveau 1«.

Niveau 5 (625 point eller derover)

Elever på niveau 5 har en udbygget læsekompetence, som gør dem i stand til at anvende ukendte og komplicerede tekster til at danne sig deres egen mening og til selvstændigt at vurdere tekstens indhold og budskab. Eleverne kan identificere de forhold i teksten, som er relevante for den opgave, de er i gang med, og de er i stand til at drage slutninger, trække på særlig viden og tage kritisk stilling til forhold, som kan bryde med vante forestillinger.

Niveau 4 (553-624 point)

Elever på niveau 4 er i stand til at anvende deres læsekompetence i løsningen af komplicerede opgaver. De kan finde informationer, der er indlejret i en større helhed, og de kan vurdere nuancer i sproget og bruge denne viden til at danne sig deres egen mening om indholdet i en tekst.

Niveau 3 (481-552 point)

Elever på niveau 3 kan læse og anvende tekster, der ikke er alt for komplicerede, og er i stand til at finde flere forskellige informationer i en tekst. De kan sammenholde forskellige afsnit i teksten og er i stand til at relatere det læste til almindelig hverdagsviden.

Niveau 2 (408-480 point)

Elever på niveau 2 kan klare de mest basale opgaver i forbindelse med læsning: De kan finde frem til klart defineret information, kan forstå utvetydigt formulerede passager i teksten og kan udnytte noget af den viden, de har i forvejen, til at forstå teksten.

Niveau 1 (335-407 point)

I PISA har man fokuseret på læsefærdigheden hos de elever, der *kan* læse. Man ser på, hvilke basisfærdigheder eleverne har, når de forlader eller lige har forladt den obligatoriske skole/undervisning. I hvor høj grad er eleverne i stand til at anvende læsning til at skaffe sig et overblik, til at udvikle deres vidensområde gennem læsning og til at reflektere over det læste og vurdere det i en personlig sammenhæng? De mest simple opgaver er de opgaver, der er placeret på niveau 1. Her skal eleverne kunne

finde frem til en enkelt, klart formuleret information i en tekst, eller kunne sammenholde det læste med almindelig dagligdags viden.

Under niveau 1 (under 335 point)

Der vil i PISA-undersøgelsen også være elever, som ikke har opnået de mest basale afkodningsfærdigheder. Elever med afkodningsvanskeligheder har en langsom og fragmenteret læsning, som kun vanskeligt fører til forståelse af en tekst. Elever, som scorer under niveau 1, må siges at have så store læsevanskeligheder, at de nok vil have svært ved at læse den mængde af sammenhængende og skematiserede tekster, som de fleste almindelige borgere vil blive præsenteret for i nutidens samfund, og de vil derfor kun vanskeligt være i stand til at kunne anvende det, de kan læse, til personlige formål.

Personer med læsefærdigheder på niveau 1 eller derunder vil have vanskeligt ved at anvende deres læsning som et redskab i deres fortsatte uddannelse og i deres fremtidige arbejde.

Bilag 2

Indikatorer brugt i rapporten

Rapportens analyser benytter en række indikatorer på de unges familiemæssige baggrund, den kulturelle overførsel fra forældrene, skolemiljøet, læseinteresse, faglige færdigheder og selvopfattelse. Disse data er som led i PISA-undersøgelsen år 2000 indsamlet ved de dengang 15-åriges selvudfyldning af et personspørgeskema. Datafremstillingen følger samme standard, som gælder for den internationale PISA-undersøgelse (se: PISA INTERNATIONAL DATA BASE – July 31, 2001) Findes der et link til dokumentationen?

1. Familiemæssig baggrund

Fars/mors erhvervsuddannelse (Tekniske betegnelser for variablene: BFMJ og BMMJ) beskrives ved en kode for den højest gennemførte erhvervsuddannelse. Hvis forælderen ingen erhvervsuddannelse har, indplaceres efter skoleuddannelse

Fars/mors socioøkonomiske placering (Teknisk betegnelse for variablene: FISCED og MISCED). Kode for beskæftigelses-/stillingsniveau.

Forældres højeste socioøkonomiske placering (Teknisk betegnelse for variabelen: HISEI)

Indplacering efter det højeste beskæftigelses-/stillingsniveau, uanset om det er fars eller mors.

Familiens besiddelse af udvalgte goder til uddannelsesformål (Teknisk betegnelse for variabelen: HEDRES)

Indeks dannet af følgende spørgsmål:

»Har I følgende derhjemme?«

- a. En ordbog
- b. Et stille sted til at læse/studere
- c. Et skrivebord til at læse/studere ved
- d. Lærebøger (fx i medicin)
- e. Lommeregner

2. Kulturel overførsel i familien

Familiens besiddelse af finkulturelle goder (Teknisk betegnelse for variabelen: CULTPOSS)

Indeks dannet af følgende spørgsmål:

»Har I følgende derhjemme?«

- a. Klassisk litteratur (fx Shakespeare, Kierkegaard)
- b. Digtsamlinger
- c. Kunstværker (fx maleri)

Finkulturelle aktiviteter (Teknisk betegnelse for variabelen: CULTACTV)

Indeks dannet af følgende spørgsmål:

»Hvor tit har du gennem det sidste år:«

- a. besøgt et museum eller kunstgalleri?
- b. været til opera, ballet eller klassisk koncert?
- c. været i teatret?

Taler med forældre om kultur og politik (Teknisk betegnelse for variabelen: CULTCOM)

Indeks dannet af følgende spørgsmål:

»Hvor tit sker det, at dine forældre:«

- a. diskuterer politiske eller sociale emner med dig?
- b. diskuterer bøger, film eller fjernsynsprogrammer med dig?
- c. lytter til klassisk musik med dig?

Taler med forældre om skole og dagligdag (Teknisk betegnelse for variabelen: SOCCOM)

Indeks dannet af følgende spørgsmål:

»Hvor tit sker det, at dine forældre:«

- a. diskuterer, hvordan det går dig i skolen?
- b. sidder og spiser et hovedmåltid sammen med dig?
- c. bruger tid til at tale med dig?

Forældre hjælper med skolearbejdet (Teknisk betegnelse for variabelen: FAMEDSUP)

Indeks dannet af følgende spørgsmål:

»Hvor tit hjælper følgende personer dig med dit skolearbejde?«

- a. din mor
- b. din far
- c. dine brødre og søstre

3. Skolemiljøet

Relationer til kammerater i skolen (Teknisk betegnelse for variabelen: BELONG)

Indeks dannet af følgende items:

»Min skole er et sted, hvor:«

- a. jeg føler mig udenfor (eller holdes udenfor)
- b. jeg let får venner
- c. jeg føler, jeg hører til
- d. jeg tit føler ubehag, og at jeg ikke hører til
- e. andre elever virker, som om de kan lide mig
- f. jeg tit føler mig ensom

Relationer til lærere på skolen (Teknisk betegnelse for variabelen: STUDREL)

Indeks dannet af følgende items:

»Hvor uenig eller enig er du i følgende udsagn om lærerne på din skole?«

- a. Eleverne kommer godt ud af det med lærerne
- b. De fleste lærere er interesseret i elevernes trivsel
- c. De fleste af mine lærere lytter virkelig til, hvad jeg vil sige

- d. Hvis jeg får brug for ekstra hjælp, får jeg den også fra mine lærere
- e. De fleste af mine lærere behandler mig godt

Læreres hjælp til eleverne (Teknisk betegnelse for variabelen: TEACH-SUP)

Indeks dannet af følgende spørgsmål:

»Hvor tit sker følgende i dansktimerne?«

- a. Læreren viser interesse for hver enkelt elevs indlæring
- b. Læreren giver eleverne mulighed for at udtrykke deres mening
- c. Læreren hjælper eleverne med deres arbejde
- d. Læreren bliver ved med at undervise, indtil eleverne forstår
- e. Læreren gør en masse for at hjælpe eleverne
- f. Læreren hjælper eleverne med indlæringen

Uro i klassen (Teknisk betegnelse for variabelen: DISCLIMA)

Indeks dannet af følgende spørgsmål:

»Hvor tit sker følgende i dansktimerne?«

- a. Læreren må vente i lang tid, før eleverne falder til ro
- b. Eleverne arbejder ikke godt
- c. Eleverne hører ikke efter, hvad læreren siger
- d. Eleverne begynder først at arbejde længe efter, timen er startet
- e. Der er støj og uro
- f. I begyndelsen af timen går der mere end 5 minutter med ikke at lave noget

4. Interesse for læsning og bøger

Læselyst (Teknisk betegnelse for variabelen: JOYREAD)

Indeks dannet af følgende spørgsmål:

»Hvor uenig eller enig er du i følgende udsagn om læsning?«

- a. Jeg læser kun, hvis jeg er nødt til det
- b. Læsning er en af mine yndlingsinteresser
- c. Jeg kan godt lide at diskutere bøger med andre mennesker
- d. Jeg har problemer med at komme igennem en bog
- e. Jeg bliver glad, hvis jeg får en bog forærende
- f. Jeg synes, det er tidsspilde at læse

- g. Jeg kan godt lide at gå i en boghandel eller på biblioteket
- h. Jeg læser kun for at få oplysninger, jeg har brug for
- i. Jeg kan ikke sidde stille og læse i mere end nogle minutter ad gangen

Læser i fritiden (Teknisk betegnelse for variabelen: INTREA) – Læsemotivation

Indeks dannet af følgende items:

- a. Jeg vil ikke give afkald på at læse, da det er sjovt
- b. Jeg læser i min fritid
- c. Jeg bliver nogle gange fuldstændig opslugt af at læse

5. Fagligt niveau

Læsefærdigheder (objektiv måling ved læsetest) (Teknisk betegnelse for variabelen: WLEREAD)

Generel faglig selvopfattelse (subjektiv vurdering) (Teknisk betegnelse for variabelen: SCACAD)

Indeks dannet af følgende items:

- a. Jeg lærer tingene hurtigt i de fleste skolefag
- b. Jeg er god til de fleste skolefag
- c. Jeg klarer mig godt i prøverne i de fleste skolefag

Specifik selvopfattelse i dansk (subjektiv vurdering) (Teknisk betegnelse for variabelen: SCVERB)

Indeks dannet af følgende items:

- a. Jeg er håbløs I dansktimerne
- b. Jeg lærer tingene hurtigt I dansk
- c. Jeg får gode karakterer I dansk

6. Selvopfattelse

Selvtillid (Teknisk betegnelse for variabelen: SELFEF)

Indeks dannet af følgende items:

- a. Jeg er sikker på, jeg kan forstå det vanskeligste stof, der bliver præsenteret i en tekst
- b. Jeg er overbevist om, at jeg kan klare mig glimrende i opgaver og ved prøver

- c. Jeg er sikker på, at jeg kan mestre de færdigheder, der bliver undervist i

Forventninger til eget potentiale (Teknisk betegnelse for variabelen: CEXP) – Egenkontrol

Indeks dannet af følgende items:

- a. Hvis jeg sætter mig for at lære noget meget svært, så kan jeg også lære det
- b. Hvis jeg beslutter mig for ikke at få dårlige karakterer, så kan jeg også gennemføre det
- c. Hvis jeg beslutter mig for ikke at få nogen fejl, så kan jeg også

Konkurrenceorientering i skolen (Teknisk betegnelse for variabelen: COMLRN)

Indeks dannet af følgende items:

- a. Jeg kan lide at prøve at blive bedre end andre elever
- b. Forsøg på at blive bedre end de andre får mig til at arbejde godt
- c. Jeg vil gerne være den bedste til noget
- d. Jeg lærer hurtigere, hvis jeg prøver på at klare mig bedre end de andre

Samarbejdsorientering i skolen (Teknisk betegnelse for variabelen: COPLRN)

Indeks dannet af følgende items:

- a. Jeg kan lide at arbejde sammen med andre elever
- b. Jeg kan lide at hjælpe andre til at klare sig godt i en gruppe
- c. Det er nyttigt at inddrage alles ideer, når der arbejdes på et projekt

Bilag 3

Analyse af sammenhæng mellem uddannelsesmæssig status i 19-års-alderen og en række indikatorer målt i 15-års-alderen (9. klasse)

Proc Catmod proceduren i SAS.

Responsvariabel Udniv1L

Niveau 1 – Tilhører restgruppen (har hverken fuldført eller er i gang med en ungdomsuddannelse)

Niveau 2 – Uklar position

Niveau 3 – Videregående udd. (har gennemført en ungdomsuddannelse og er nu i gang med en videregående uddannelse)

Niveau 4 – Har gennemført en ungdomsuddannelse og er nu i arbejde eller ledig

Niveau 5 – (referenceniveau) – I gang med ungdomsuddannelse

Uafhængige variabler, som ikke er forklaret i bilag 2:

rbmmj – fars beskæftigelses-/stillingsniveau

rbmmjmis – fars beskæftigelses-/stillingsniveau kendes ikke (missing)

rbfmj – mors beskæftigelses-/stillingsniveau

rbfmjmis – mors beskæftigelses-/stillingsniveau kendes ikke (missing)

miscd1 – fars højeste uddannelsesniveau: Har ikke gået i skole

miscd2 – fars højeste uddannelsesniveau: Højst (fuldført) 6. klasse

miscd3 – fars højeste uddannelsesniveau: Fuldført 7., 8., 9. eller 10. klasse

- miscd4 – fars højeste uddannelsesniveau: Fuldført erhvervsfaglig uddannelse (svendebrev)
- miscd5 – fars højeste uddannelsesniveau: fuldført videregående uddannelse (KVU, MVU eller LVU) – referenceniveau
- miscd6 – fars højeste uddannelsesniveau kendes ikke (missing)
- fiscd1 – mors højeste uddannelsesniveau: Har ikke gået i skole
- fiscd2 – mors højeste uddannelsesniveau: Højest (fuldført) 6. klasse
- fiscd3 – mors højeste uddannelsesniveau: Fuldført 7., 8., 9. eller 10. klasse
- fiscd4 – mors højeste uddannelsesniveau: Fuldført erhvervsfaglig uddannelse (svendebrev)
- fiscd5 – mors højeste uddannelsesniveau: Fuldført videregående uddannelse (KVU, MVU eller LVU) – referenceniveau
- fiscd6 – mors højeste uddannelsesniveau kendes ikke (missing)
- fstruc1 – familietype: Enlig mor eller far
- fstruc2 – familietype: Kernefamilie (referenceniveau)
- fstruc3 – familietype: Stedfamilie
- ST31Q08 – keder sig i skolen (9. klasse)

Data Summary			
Response	udniv11	Response Levels	5
Weight Variable	None	Populations	2866
Data Set	ALPHA	Total Frequency	2866
Frequency Missing	0	Observations	2866

Maximum Likelihood Analysis
Maximum likelihood computations converged.

Maximum Likelihood Analysis of Variance			
Source	DF	Chi-Square	Pr > ChiSq
Intercept	4	116.85	<.0001
rbmmj	4	13.20	0.0103
rbmmjmis	4	13.00	0.0113
rbfmj	4	7.08	0.1317
rbfmjmis	4	8.14	0.0865
fiscd1	4	11.27	0.0237
fiscd2	4	6.88	0.1423
fiscd3	4	3.55	0.4706
fiscd4	4	2.27	0.6869
fiscd6	4	9.39	0.0520
miscd1	4	5.06	0.2816
miscd2	4	4.99	0.2886
miscd3	4	11.67	0.0200
miscd4	4	1.95	0.7440
miscd6	4	6.65	0.1556
fstruc1	4	11.31	0.0233
fstruc3	4	9.49	0.0499
sex	4	43.57	<.0001
WLEREAD	4	71.59	<.0001
STUDREL	4	3.88	0.4231
BELONG	4	1.18	0.8813
ST31Q08	4	11.05	0.0260
CULTACTV	4	16.43	0.0025
SCACAD	4	25.88	<.0001
Likelihood Ratio	1E4	6448.50	1.0000

Analysis of Maximum Likelihood Estimates					
Parameter	Function Number	Estimate	Standard Error	Chi-Square	Pr > ChiSq
Intercept	1	-0.6927	0.6114	1.28	0.2572
	2	-1.0986	1.0284	1.14	0.2854
	3	-4.1540	0.5532	56.39	<.0001
	4	-4.2173	0.4551	85.86	<.0001
rbmmj	1	-0.0163	0.00564	8.33	0.0039
	2	-0.0148	0.00983	2.26	0.1324
	3	-0.00139	0.00470	0.09	0.7678
	4	0.00461	0.00377	1.50	0.2210

Analysis of Maximum Likelihood Estimates					
Parameter	Function Number	Estimate	Standard Error	Chi-Square	Pr > ChiSq
rbmmjmis	1	-0.6858	0.3014	5.18	0.0229
	2	-1.3139	0.5802	5.13	0.0236
	3	0.3051	0.2763	1.22	0.2695
	4	0.1805	0.2399	0.57	0.4517
rbfmj	1	0.00526	0.00580	0.82	0.3649
	2	0.000742	0.00974	0.01	0.9393
	3	0.00553	0.00471	1.38	0.2404
	4	0.00959	0.00377	6.47	0.0110
rbfmjmis	1	-0.0189	0.3190	0.00	0.9528
	2	-0.1041	0.5625	0.03	0.8532
	3	0.3368	0.2904	1.35	0.2461
	4	0.6519	0.2413	7.30	0.0069
fiscd1	1	1.1202	0.3919	8.17	0.0043
	2	0.8930	0.6572	1.85	0.1742
	3	0.6752	0.4223	2.56	0.1098
	4	-0.0714	0.3992	0.03	0.8581
fiscd2	1	0.6237	0.2636	5.60	0.0180
	2	0.2525	0.4595	0.30	0.5826
	3	0.3182	0.2269	1.97	0.1609
	4	0.1245	0.1841	0.46	0.4989
fiscd3	1	0.2464	0.2483	0.98	0.3211
	2	-0.1223	0.4291	0.08	0.7757
	3	0.2419	0.1968	1.51	0.2189
	4	-0.1070	0.1609	0.44	0.5061
fiscd4	1	0.0830	0.2611	0.10	0.7507
	2	0.2122	0.4269	0.25	0.6192
	3	0.1136	0.2040	0.31	0.5776
	4	-0.1759	0.1642	1.15	0.2842
fiscd6	1	0.9676	0.3343	8.38	0.0038
	2	-0.2640	0.7023	0.14	0.7070
	3	0.3686	0.3424	1.16	0.2817
	4	0.0754	0.2869	0.07	0.7927
miscd1	1	0.3879	0.4259	0.83	0.3625
	2	1.1516	0.7088	2.64	0.1042
	3	-0.0549	0.5500	0.01	0.9205
	4	0.6700	0.4172	2.58	0.1083
miscd2	1	-0.0305	0.2158	0.02	0.8876
	2	0.8077	0.4127	3.83	0.0503
	3	0.1592	0.2016	0.62	0.4295
	4	0.1726	0.1706	1.02	0.3114

Analysis of Maximum Likelihood Estimates					
Parameter	Function Number	Estimate	Standard Error	Chi-Square	Pr > ChiSq
misced3	1	0.0763	0.2440	0.10	0.7546
	2	1.1897	0.4161	8.18	0.0042
	3	0.3739	0.2038	3.37	0.0666
	4	0.2820	0.1770	2.54	0.1112
misced4	1	-0.1853	0.2170	0.73	0.3931
	2	0.4254	0.4125	1.06	0.3025
	3	-0.0309	0.1795	0.03	0.8633
	4	-0.0347	0.1474	0.06	0.8136
misced6	1	-0.3422	0.3766	0.83	0.3635
	2	1.4245	0.6317	5.08	0.0241
	3	0.1917	0.3725	0.26	0.6069
	4	0.0178	0.3410	0.00	0.9584
fstruc1	1	0.5751	0.1830	9.88	0.0017
	2	-0.0464	0.3653	0.02	0.8989
	3	-0.1086	0.1841	0.35	0.5555
	4	-0.00258	0.1457	0.00	0.9858
fstruc3	1	0.2978	0.2180	1.87	0.1719
	2	-0.6963	0.5321	1.71	0.1907
	3	-0.0356	0.2056	0.03	0.8624
	4	-0.4190	0.1907	4.83	0.0280
sex	1	0.2276	0.1476	2.38	0.1230
	2	0.0890	0.2611	0.12	0.7332
	3	0.3707	0.1274	8.46	0.0036
	4	0.6771	0.1057	41.01	<.0001
WLEREAD	1	-0.00344	0.000924	13.87	0.0002
	2	-0.00628	0.00156	16.18	<.0001
	3	0.00325	0.000838	15.00	0.0001
	4	0.00332	0.000689	23.23	<.0001
STUDREL	1	-0.0939	0.0769	1.49	0.2218
	2	0.1831	0.1320	1.93	0.1653
	3	0.0129	0.0700	0.03	0.8540
	4	-0.00917	0.0573	0.03	0.8728
BELONG	1	0.0400	0.0717	0.31	0.5770
	2	0.0257	0.1276	0.04	0.8403
	3	-0.0514	0.0639	0.65	0.4212
	4	0.00533	0.0519	0.01	0.9182
ST31Q08	1	0.1855	0.0801	5.36	0.0206
	2	0.3219	0.1425	5.10	0.0239
	3	0.0349	0.0736	0.22	0.6353
	4	0.1034	0.0603	2.94	0.0864

Analysis of Maximum Likelihood Estimates					
Parameter	Function Number	Estimate	Standard Error	Chi-Square	Pr > ChiSq
CULTACTV	1	-0.1574	0.0819	3.69	0.0546
	2	0.2535	0.1484	2.92	0.0877
	3	0.0535	0.0739	0.52	0.4693
	4	0.1723	0.0614	7.88	0.0050
SCACAD	1	-0.1109	0.0812	1.86	0.1721
	2	0.2155	0.1457	2.19	0.1392
	3	0.2496	0.0762	10.73	0.0011
	4	0.2241	0.0619	13.10	0.0003

Bilag 4

Faktoranalyse af begrundelser for valg af aktivitet efter grundskolen og foretrukne arbejdsområder i et arbejdsliv

Items i analysen

Hvor stor betydning havde følgende for din beslutning om, hvad du skulle lave lige efter 9. eller 10. klasse? (på en skala fra 1 til 5)

- du var skoletræt
- du havde brug for at tjene penge
- dine positive erfaringer fra erhvervspraktik
- dine faglige interesser
- dine fritidsinteresser
- dine fremtidige beskæftigelsesmuligheder
- dit ønske om i fremtiden at få et arbejde med høj status
- dit ønske om i fremtiden at få en høj indkomst
- dit ønske om i fremtiden at få et godt arbejdsmiljø
- dit ønske om en uddannelse med ry for et godt socialt miljø
- dine klassekammeraters valg
- dine venners valg
- dine forældres rådgivning
- dine læreres rådgivning

Hvor stor vægt lægger du på at arbejde med følgende? (På en skala fra 1 til 5)

- teknik og/eller håndværk

- praktisk/fysisk arbejde
- kommunikation (radio, tv, video)
- omsorgsarbejde
- undervisning
- politik
- sport og idræt
- teater, foto, maleri, skulptur
- mode, design, brugskunst
- natur og miljø (dyr og planter)
- handel og penge
- edb

Faktoranalysen udpeger tre faktorer. Nedenfor angives, hvilke items der indgår i den enkelte faktor. »Factor loadings« er en teknisk koefficient. Kvadratet på denne angiver, hvor meget af variationen i svarfordelingen på det enkelte item der kan tilskrives faktoren.

Eksempel: Bidraget fra faktor 1 (en generel orientering mod praktisk arbejde) til forklaring af variationen i svarfordelingen på item: »du var skoletræt« er $0,59^2$ (= 0,3481) dvs. ca. 35%.

Faktor 1 ses at forklare nogenlunde lige meget af variationen i alle items (dog ligger forklaringskraften i forhold til »positive erfaringer fra erhvervspraktik« lidt lavere).

Faktor 2 forklarer meget af variationen i de to items, hvorimod forklaringsbidraget til det tredje (fremtidige beskæftigelsesmuligheder) er markant mindre.

Faktor 3 forklarer meget af variationen i de to første items (klassekammeraters og venners valg) og kun lidt af variationen i de to sidste items (forældres og læreres rådgivning).

Faktor 1:
Skala for orientering mod praktisk arbejde – factor loadings

Item	Factor Loading
Hvilken betydning havde følgende for, hvad du skulle lave lige efter 9. eller 10. klasse?	
Du var skoletræt	0,59
Du havde brug for at tjene penge	0,57
Dine positive erfaringer fra skolepraktik	0,45
Hvor stor vægt lægger du på i dit arbejdsliv at beskæftige dig med følgende:	
Teknik og/eller håndværk	0,58
Praktisk/fysisk arbejde	0,62

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Faktor 2:
Skala for orientering mod karriere – factor loadings

Item	Factor Loading
Hvilken betydning havde følgende for, hvad du skulle lave lige efter 9. eller 10. klasse?	
Dine fremtidige beskæftigelsesmuligheder	0,44
Dit ønske om i fremtiden at få et arbejde med høj status	0,93
Dit ønske om i fremtiden at få en høj indkomst	0,79

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Faktor 3:
Skala for afhængighed af omgivelsernes støtte – factor loadings

Item	Factor Loading
Hvilken betydning havde følgende for, hvad du skulle lave lige efter 9. eller 10. klasse?	
Dine klassekammeraters valg	0,88
Dine venners valg	0,88
Dine forældres rådgivning	0,34
Dine læreres rådgivning	0,32

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Bilag 5

Analyse af sammenhæng mellem visse uddannelsesretninger og en række indikatorer målt i 15-års-alderen (9. klasse)

Proc Catmod proceduren i SAS.

Responsvariabel Uddvalga

- Niveau 1 – Har gennemført eller er i gang med en uddannelse på teknisk skole
- Niveau 2 – Har gennemført eller er i gang med en hhx
- Niveau 3 – (referenceniveau) – Har gennemført eller er i gang med uddannelse på alment gymnasium

Uafhængige variabler, som ikke er forklaret i bilag 2:

- rbmmj – fars beskæftigelses-/stillingsniveau
- rbmmjmis – fars beskæftigelses-/stillingsniveau kendes ikke (missing)
- rbfmj – mors beskæftigelses-/stillingsniveau
- rbfmjmis – mors beskæftigelses-/stillingsniveau kendes ikke (missing)
- miscd1 – fars højeste uddannelsesniveau: Har ikke gået i skole
- miscd2 – fars højeste uddannelsesniveau: Højest (fuldført) 6. klasse
- miscd3 – fars højeste uddannelsesniveau: Fuldført 7., 8., 9. eller 10. klasse
- miscd4 – fars højeste uddannelsesniveau: Fuldført erhvervsfaglig uddannelse (svendebrev)

- misced5 – fars højeste uddannelsesniveau: Fuldført videregående uddannelse (KVU, MVU eller LVU) – referenceniveau
- misced6 – fars højeste uddannelsesniveau kendes ikke (missing)
- fisced1 – mors højeste uddannelsesniveau: Har ikke gået i skole
- fisced2 – mors højeste uddannelsesniveau: Højst (fuldført) 6. klasse
- fisced3 – mors højeste uddannelsesniveau: Fuldført 7., 8., 9. eller 10. klasse
- fisced4 – mors højeste uddannelsesniveau: Fuldført erhvervsfaglig uddannelse (svendebrev)
- fisced5 – mors højeste uddannelsesniveau: Fuldført videregående uddannelse (KVU, MVU eller LVU) - referenceniveau
- fisced6 – mors højeste uddannelsesniveau kendes ikke (missing)
- fstruc1 – familietype: Enlig mor eller far
- fstruc2 – familietype: Kernefamilie (referenceniveau)
- fstruc3 – familietype: Stedfamilie
- ST31Q07 – Har ikke lyst til at gå i skole (9. klasse)
- ST31Q08 – Keder sig i skolen (9. klasse)

Data Summary			
Response	uddvalga	Response Levels	3
Weight Variable	None	Populations	1810
Data Set	ALPHA	Total Frequency	1810
Frequency Missing	1263	Observations	1810

Maximum Likelihood Analysis	
Maximum likelihood computations converged.	

Maximum Likelihood Analysis of Variance			
Source	DF	Chi-Square	Pr > ChiSq
Intercept	2	24.27	<.0001
rbmmj	2	0.12	0.9398
rbmmjmis	2	0.73	0.6954
rbfmj	2	12.23	0.0022
rbfmjmis	2	7.36	0.0253
fisced1	2	0.92	0.6307
fisced2	2	6.27	0.0436
fisced3	2	6.20	0.0451
fisced4	2	2.33	0.3119

Maximum Likelihood Analysis of Variance			
Source	DF	Chi-Square	Pr > ChiSq
fiscd6	2	3.67	0.1598
miscd1	2	3.06	0.2162
miscd2	2	4.32	0.1156
miscd3	2	2.17	0.3385
miscd4	2	5.24	0.0728
miscd6	2	0.39	0.8224
fstruc1	2	0.78	0.6763
fstruc3	2	4.32	0.1151
sex	2	29.09	<.0001
WLEREAD	2	35.46	<.0001
STUDREL	2	8.52	0.0141
BELONG	2	3.85	0.1462
ST31Q07	2	0.65	0.7227
ST31Q08	2	0.73	0.6940
CULTPOSS	2	20.32	<.0001
HEDRES	2	8.64	0.0133
CULTCOM	2	3.68	0.1585
SOCCOM	2	0.37	0.8314
CULTACTV	2	6.54	0.0380
FAMEDSUP	2	0.27	0.8723
TEACHSUP	2	0.57	0.7538
DISCLIMA	2	0.18	0.9155
JOYREAD	2	5.73	0.0570
SELFEF	2	4.71	0.0947
CEXP	2	2.42	0.2982
SCACAD	2	4.01	0.1349
COMLRN	2	0.25	0.8810
COPLRN	2	4.21	0.1219
indprakt	2	253.57	<.0001
indkarri	2	20.94	<.0001
indsocia	2	25.67	<.0001
Likelihood Ratio	4E3	1989.38	1.0000

Analysis of Maximum Likelihood Estimates					
Parameter	Function Number	Estimate	Standard Error	Chi-Square	Pr > ChiSq
Intercept	1	5.0961	1.0830	22.14	<.0001
	2	2.0115	0.7015	8.22	0.0041
rbmmj	1	-0.00283	0.00810	0.12	0.7269
	2	-0.00030	0.00518	0.00	0.9543

Analysis of Maximum Likelihood Estimates					
Parameter	Function Number	Estimate	Standard Error	Chi-Square	Pr > ChiSq
rbmmjmis	1	-0.4034	0.5022	0.65	0.4218
	2	-0.00081	0.3418	0.00	0.9981
rbfmj	1	-0.0221	0.00849	6.78	0.0092
	2	-0.0155	0.00526	8.67	0.0032
rbfmjmis	1	-0.7837	0.5010	2.45	0.1178
	2	-0.8879	0.3419	6.75	0.0094
fiscd1	1	-0.4389	0.8109	0.29	0.5884
	2	0.2926	0.5095	0.33	0.5658
fiscd2	1	0.9160	0.3828	5.73	0.0167
	2	0.3461	0.2497	1.92	0.1658
fiscd3	1	0.8399	0.3416	6.05	0.0139
	2	0.0569	0.2193	0.07	0.7952
fiscd4	1	0.2506	0.3588	0.49	0.4849
	2	0.3170	0.2127	2.22	0.1362
fiscd6	1	1.1597	0.6279	3.41	0.0648
	2	0.0803	0.4383	0.03	0.8546
miscd1	1	0.4117	0.8828	0.22	0.6410
	2	-1.1287	0.7619	2.19	0.1385
miscd2	1	0.5473	0.3546	2.38	0.1227
	2	0.4309	0.2369	3.31	0.0689
miscd3	1	-0.1331	0.3762	0.13	0.7234
	2	0.2912	0.2303	1.60	0.2061
miscd4	1	0.4987	0.3055	2.66	0.1026
	2	0.3850	0.1914	4.04	0.0443
miscd6	1	-0.2169	0.6534	0.11	0.7400
	2	-0.2971	0.4857	0.37	0.5408
fstruc1	1	-0.1508	0.3216	0.22	0.6391
	2	-0.1803	0.2117	0.73	0.3944
fstruc3	1	0.7038	0.3663	3.69	0.0547
	2	0.3234	0.2352	1.89	0.1691
sex	1	-1.4044	0.2605	29.06	<.0001
	2	-0.2741	0.1603	2.92	0.0872
WLEREAD	1	-0.00959	0.00168	32.54	<.0001
	2	-0.00357	0.00106	11.28	0.0008
STUDREL	1	-0.0753	0.1427	0.28	0.5981
	2	-0.2671	0.0923	8.38	0.0038
BELONG	1	-0.0448	0.1269	0.12	0.7243

Analysis of Maximum Likelihood Estimates					
Parameter	Function Number	Estimate	Standard Error	Chi-Square	Pr > ChiSq
	2	0.1347	0.0771	3.05	0.0806
ST31Q07	1	-0.0463	0.1478	0.10	0.7541
	2	0.0576	0.0968	0.35	0.5517
ST31Q08	1	0.0108	0.1413	0.01	0.9393
	2	-0.0719	0.0916	0.62	0.4328
CULTPOSS	1	0.0865	0.1306	0.44	0.5078
	2	-0.3404	0.0839	16.47	<.0001
HEDRES	1	-0.2840	0.1347	4.45	0.0349
	2	0.1140	0.0864	1.74	0.1868
CULTCOM	1	-0.1296	0.1395	0.86	0.3528
	2	-0.1783	0.0941	3.59	0.0580
SOCCOM	1	-0.0508	0.1449	0.12	0.7260
	2	0.0345	0.0942	0.13	0.7139
CULTACTV	1	-0.2398	0.1407	2.90	0.0884
	2	-0.2085	0.0891	5.48	0.0192
FAMEDSUP	1	-0.0584	0.1413	0.17	0.6795
	2	-0.0398	0.0922	0.19	0.6655
TEACHSUP	1	0.0379	0.1617	0.05	0.8146
	2	-0.0617	0.1006	0.38	0.5394
DISCLIMA	1	0.0511	0.1609	0.10	0.7510
	2	0.0354	0.0991	0.13	0.7207
JOYREAD	1	-0.0649	0.1381	0.22	0.6386
	2	-0.2061	0.0865	5.68	0.0172
SELFEF	1	0.1314	0.1673	0.62	0.4322
	2	-0.1797	0.1070	2.82	0.0932
CEXP	1	-0.1038	0.1534	0.46	0.4987
	2	0.1102	0.0979	1.27	0.2604
SCACAD	1	-0.2944	0.1627	3.28	0.0703
	2	-0.1465	0.1061	1.91	0.1674
COMLRN	1	-0.0382	0.1241	0.09	0.7580
	2	0.0221	0.0731	0.09	0.7627
COPLRN	1	0.1096	0.1294	0.72	0.3971
	2	0.1709	0.0840	4.15	0.0417
indprakt	1	3.2269	0.2072	242.61	<.0001
	2	0.2786	0.1378	4.09	0.0432
indkarri	1	-0.3987	0.1238	10.37	0.0013
	2	0.1691	0.0788	4.60	0.0319

Analysis of Maximum Likelihood Estimates					
Parameter	Function Number	Estimate	Standard Error	Chi-Square	Pr > ChiSq
indsocia	1	-0.5952	0.1268	22.05	<.0001
	2	-0.2346	0.0758	9.57	0.0020

Data Summary			
Response	uddvalga	Response Levels	3
Weight Variable	None	Populations	1867
Data Set	ALPHA	Total Frequency	1867
Frequency Missing	1206	Observations	1867

Maximum Likelihood Analysis of Variance			
Source	DF	Chi-Square	Pr > ChiSq
Intercept	2	33.71	<.0001
rbmmj	2	0.24	0.8874
rbmmjmis	2	1.27	0.5302
rbfmj	2	16.17	0.0003
rbfmjmis	2	6.83	0.0329
fiscd1	2	0.79	0.6737
fiscd2	2	4.77	0.0921
fiscd3	2	5.13	0.0771
fiscd4	2	2.35	0.3086
fiscd6	2	4.23	0.1204
miscd1	2	2.50	0.2868
miscd2	2	4.26	0.1190
miscd3	2	1.89	0.3896
miscd4	2	6.43	0.0401
miscd6	2	0.49	0.7813
fstruc1	2	0.94	0.6235
fstruc3	2	4.27	0.1182
sex	2	45.74	<.0001
WLEREAD	2	43.67	<.0001
STUDREL	2	17.25	0.0002
BELONG	2	7.40	0.0247
CULTPOSS	2	22.10	<.0001
HEDRES	2	11.61	0.0030
CULTCOM	2	7.05	0.0295
CULTACTV	2	8.81	0.0122

Maximum Likelihood Analysis of Variance			
Source	DF	Chi-Square	Pr > ChiSq
SCACAD	2	6.89	0.0320
indprakt	2	263.95	<.0001
indkarri	2	24.09	<.0001
indsocia	2	27.86	<.0001
Likelihood Ratio	4E3	2072.48	1.0000

Analysis of Maximum Likelihood Estimates					
Parameter	Function Number	Estimate	Standard Error	Chi-Square	Pr > ChiSq
Intercept	1	5.3224	0.9830	29.32	<.0001
	2	2.4139	0.6402	14.22	0.0002
rbmmj	1	-0.00240	0.00784	0.09	0.7600
	2	0.00135	0.00499	0.07	0.7861
rbmmjmis	1	-0.5290	0.4841	1.19	0.2745
	2	-0.0367	0.3300	0.01	0.9114
rbfmj	1	-0.0247	0.00835	8.78	0.0030
	2	-0.0177	0.00516	11.74	0.0006
rbfmjmis	1	-0.7905	0.4888	2.61	0.1059
	2	-0.8208	0.3322	6.11	0.0135
fisced1	1	-0.3347	0.8017	0.17	0.6763
	2	0.2957	0.4926	0.36	0.5484
fisced2	1	0.8101	0.3775	4.60	0.0319
	2	0.2447	0.2434	1.01	0.3147
fisced3	1	0.7659	0.3392	5.10	0.0240
	2	0.0924	0.2139	0.19	0.6658
fisced4	1	0.2383	0.3532	0.46	0.4999
	2	0.3129	0.2080	2.26	0.1325
fisced6	1	1.2067	0.5982	4.07	0.0437
	2	0.1557	0.4246	0.13	0.7139
miscd1	1	0.3771	0.8555	0.19	0.6593
	2	-0.9063	0.6840	1.76	0.1852
miscd2	1	0.5185	0.3460	2.25	0.1340
	2	0.4213	0.2296	3.37	0.0665
miscd3	1	-0.1118	0.3676	0.09	0.7610
	2	0.2690	0.2265	1.41	0.2349
miscd4	1	0.4500	0.2981	2.28	0.1311
	2	0.4407	0.1843	5.72	0.0168
miscd6	1	-0.0607	0.6173	0.01	0.9217

Analysis of Maximum Likelihood Estimates					
Parameter	Function Number	Estimate	Standard Error	Chi-Square	Pr > ChiSq
	2	-0.3252	0.4740	0.47	0.4927
fstruc1	1	-0.1151	0.3092	0.14	0.7096
	2	-0.1998	0.2065	0.94	0.3331
fstruc3	1	0.6971	0.3510	3.95	0.0470
	2	0.2691	0.2267	1.41	0.2353
sex	1	-1.5554	0.2300	45.74	<.0001
	2	-0.2785	0.1411	3.89	0.0484
WLEREAD	1	-0.00978	0.00158	38.15	<.0001
	2	-0.00412	0.000994	17.16	<.0001
STUDREL	1	-0.0910	0.1176	0.60	0.4388
	2	-0.3159	0.0766	17.00	<.0001
BELONG	1	-0.00942	0.1154	0.01	0.9350
	2	0.1777	0.0689	6.65	0.0099
CULTPOSS	1	0.0761	0.1275	0.36	0.5507
	2	-0.3471	0.0814	18.16	<.0001
HEDRES	1	-0.3208	0.1316	5.94	0.0148
	2	0.1279	0.0838	2.33	0.1271
CULTCOM	1	-0.1856	0.1272	2.13	0.1444
	2	-0.2199	0.0849	6.71	0.0096
CULTACTV	1	-0.2467	0.1368	3.25	0.0713
	2	-0.2427	0.0864	7.89	0.0050
SCACAD	1	-0.2672	0.1315	4.13	0.0422
	2	-0.1887	0.0851	4.91	0.0267
indprakt	1	3.2360	0.2027	254.87	<.0001
	2	0.3459	0.1328	6.78	0.0092
indkarri	1	-0.3869	0.1189	10.59	0.0011
	2	0.1917	0.0762	6.33	0.0119
indsocia	1	-0.6405	0.1264	25.69	<.0001
	2	-0.2029	0.0730	7.72	0.0055

Bilag 6

Bilagstabeller

Tabel B4.1 Hvad havde betydning for din beslutning om, hvad du skulle lave lige efter 9.-10. klasse? Procent

	Ingen betydning	Lille betydning	Middel betydning	Stor betydning	Særlig stor	Ved ikke	Procentgrundlag
A. A. Skoletræthed	58	11	12	8	11	0	3073
B. B. Brug for at tjene penge	72	11	8	5	4	0	3073
C. C. Pos. erfaringer fra erhv.praktik	53	11	14	12	9	1	3073
D. D. Faglige interesser	12	6	19	34	29	0	3073
E. E. Fritidsinteresser	42	14	20	13	10	0	3073
F. F. Fremtidige beskæft.muligheder	11	7	14	30	37	1	3073
G. G. Et arbejde med høj status	22	12	22	24	19	1	3073
H. H. Høj indkomst	19	13	25	25	16	0	3073
I. I. Godt arbejdsmiljø	12	7	15	32	32	1	3073
J. J. En udd. med godt socialt miljø	16	10	22	28	23	1	3073
K. K. Klassekammeraters valg	69	15	9	5	2	0	3073
L. L. Venners valg	64	16	11	6	2	0	3073
M. M. Forældres rådgivning	35	21	24	14	5	0	3073
N. N. Læreres rådgivning	39	20	23	13	4	0	3073

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.1 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning oplevelsen af *skoletræthed* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Stor eller særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	51,94	44,99	< ,0001
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	46,96	39,63	< ,0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	44,95	39,40	< ,0001
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,74	4,21	< ,0001
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	5,06	4,46	< ,0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,08	-0,37	< ,0001
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	0,01	-0,32	< ,0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,41	0,02	< ,0001
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,27	-0,21	< ,0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,31	0,04	< ,0001
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,31	0,30	0,7349
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,20	0,03	0,0007
Relationer til lærere på skolen	Studrel	,042	0,06	< ,0001
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,23	0,07	< ,0001
Uro i timerne	Disclima	0,17	0,32	< ,0001
Læselyst	Joyread	0,22	-0,43	< ,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,37	-0,17	< ,0001
Læsescore (testresultat)	Wlread	530,52	443,73	< ,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	0,15	-0,39	< ,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,28	-0,28	< ,0001
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,65	-0,05	< ,0001
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,34	0,16	< ,0001
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,29	-0,05	< ,0001
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,57	0,39	< ,0001
Maksimalt antal i kategorien		1771	581	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.2 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning oplevelsen af *at have brug for at tjene penge* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Stor eller særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	51,77	44,06	< ,0001
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	46,85	38,54	< ,0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	44,69	39,35	< ,0001
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,71	4,18	< ,0001
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	50,3	4,44	< ,0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,11	-0,40	< ,0001
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,01	-0,30	< ,0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,38	0,04	< ,0001
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,26	-0,25	< ,0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,30	-0,05	< ,0001
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,33	0,39	0,3098
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,16	0,12	0,5391
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,39	0,08	< ,0001
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,22	0,07	0,0040
Uro i timerne	Disclima	0,17	0,33	0,0011
Læselyst	Joyread	0,17	-0,45	< ,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,34	-0,17	< ,0001
Læsescore (testresultat)	Wlread	523,81	420,90	< ,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	0,09	-0,40	< ,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,22	-0,25	< ,0001
Generel faglig selvsvurdering	Scacad	0,56	-0,06	< ,0001
Specifik selvsvurdering i dansk	Scverb	0,32	0,21	0,0367
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,25	0,01	0,0004
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,55	0,51	0,5599
Maksimalt antal i kategorien		2201	289	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.3 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *positive erfaringer fra praktik* havde for valg af uddannelse lige efter 9.klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Stor eller særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	52,11	46,04	< ,0001
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	47,88	39,94	< ,0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	45,14	40,18	< ,0001
Fars erhvervsuddannelsesniveaue	Fisced	4,77	,4,25	< ,0001
Mors erhvervsuddannelsesniveaue	Misced	5,04	4,60	< ,0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,13	-0,28	0,0003
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	0,00	-0,27	< ,0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,40	0,12	< ,0001
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,25	-0,07	< ,0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,30	0,13	< ,0001
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,30	0,37	0,1057
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,15	0,10	0,2926
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,34	0,21	0,5722
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,17	0,22	0,1621
Uro i timerne	Disclima	0,20	0,18	0,4930
Læselyst	Joyread	0,18	-0,18	< ,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,34	0,08	< ,0001
Læsescore (testresultat)	Wleread	526,71	467,71	< ,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	0,09	-0,14	< ,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,22	-0,03	< ,0001
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,55	0,29	< ,0001
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,34	0,26	0,0361
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,26	0,09	0,0005
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,52	0,55	0,4630
Maksimalt antal i kategorien		1636	658	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.4 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *faglige interesser* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	47,85	51,44	0,0003
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	44,28	45,37	0,3409
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	40,79	44,74	0,0003
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,49	4,63	0,0936
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,66	4,97	0,0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,27	-0,12	0,0076
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,18	0,02	0,0009
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,21	0,36	0,0134
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,05	0,20	0,0195
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,14	0,25	0,0709
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,26	0,29	0,5143
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,09	0,17	0,2243
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,10	0,38	< ,0000
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,05	0,26	0,0002
Uro i timerne	Disclima	0,25	0,21	0,3568
Læselyst	Joyread	-0,08	0,12	0,0027
Læser i fritiden	Intrea	0,16	0,33	0,0125
Læsescore (testresultat)	Wleread	488,45	513,42	< ,0000
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,25	0,15	< ,0000
Forventninger til eget potentiale	Cexp	-0,05	0,26	< ,0000
Generel faglig selvsvurdering	Scacad	0,22	0,57	< ,0000
Specifik selvsvurdering i dansk	Scverb	0,25	0,33	0,1729
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,07	0,25	0,0120
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0	0,51	0,9506
Maksimalt antal i kategorien		356	880	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.5 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *fritidsinteresser* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	49,27	48,22	0,3178
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	44,58	42,41	0,0597
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	42,53	41,58	0,3824
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,57	4,41	0,0446
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,88	4,68	0,0170
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,20	-0,23	0,5731
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,11	-0,08	0,6250
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,30	0,22	0,2013
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,11	0,06	0,3557
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,26	0,15	0,0637
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,30	0,41	0,0468
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,16	0,15	0,8162
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,29	0,30	0,8463
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,18	0,19	0,7851
Uro i timerne	Disclima	0,20	0,22	0,7446
Læselyst	Joyread	0,06	-0,09	0,0147
Læser i fritiden	Intrea	0,23	0,14	0,2248
Læsescore (testresultat)	Wlread	509,88	471,35	< ,0000
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,00	-0,09	0,1374
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,11	0,02	0,1234
Generel faglig selvsvurdering	Scacad	0,45	0,21	0,0001
Specifik selvsvurdering i dansk	Scverb	0,29	0,30	0,8577
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,22	-0,01	0,0007
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,52	0,49	0,5405
Maksimalt antal i kategorien		1291	310	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.6 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *fremtidige beskæftigelsesmuligheder* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	46,65	51,87	< ,0001
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	40,95	46,61	< ,0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	40,10	44,49	< ,0001
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,35	4,70	< ,0001
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,61	5,05	< ,0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,36	-0,08	< ,0001
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	- 0,27	0,02	< ,0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,17	0,38	0,0003
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,00	0,27	< ,0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,19	0,34	0,0068
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,36	0,35	0,8000
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,11	0,22	0,1057
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,18	0,43	< ,0001
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,09	0,28	0,0005
Uro i timerne	Disclima	0,23	0,15	0,0602
Læselyst	Joyread	- 0,09	0,17	< ,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,13	0,32	0,0030
Læsescore (testresultat)	Wleread	477,63	522,17	< ,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	- 0,29	0,14	< ,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	- 0,16	0,29	< ,0001
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,15	0,60	< ,0001
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,21	0,32	0,0523
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,00	0,25	0,0004
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,53	0,57	0,4911
Maksimalt antal i kategorien		329	1152	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.7 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *ønsket om at få et arbejde med høj status* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	46,90	52,15	< ,0001
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	42,24	47,49	< ,0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	40,35	44,16	< ,0001
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,46	4,67	0,0032
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,71	4,96	0,0010
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,31	-0,05	< ,0001
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,23	0,04	< ,0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,17	0,41	< ,0001
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	-0,02	0,29	< ,0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,17	0,29	0,0201
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,34	0,32	0,7060
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,10	0,19	0,1330
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,20	0,36	0,0052
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,13	0,28	0,0017
Uro i timerne	Disclima	0,23	0,21	0,6379
Læselyst	Joyread	-0,06	0,07	0,0208
Læser i fritiden	Intrea	0,15	0,25	0,0899
Læsescore (testresultat)	Wleread	483,35	505,84	< ,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,19	0,16	< ,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	-0,10	0,30	< ,0001
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,27	0,53	< ,0001
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,22	0,31	0,0722
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,02	0,33	< ,0001
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,49	0,58	0,0940
Maksimalt antal i kategorien		665	576	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.8 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *ønsket om at få et arbejde med høj indkomst* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	47,63	50,85	0,0011
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	42,70	45,99	0,0026
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	41,29	43,24	0,0517
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,49	4,65	0,0362
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,72	4,89	0,0276
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,28	-0,13	0,0060
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,17	-0,06	0,0459
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,24	0,33	0,0855
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,01	0,18	0,0044
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,20	0,22	0,7180
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,43	0,28	0,2909
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,11	0,22	0,0893
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,26	0,26	0,9673
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,13	0,23	0,0512
Uro i timerne	Disclima	0,24	0,22	0,6473
Læselyst	Joyread	0,06	-0,10	0,0115
Læser i fritiden	Intrea	0,25	0,12	0,0491
Læsescore (testresultat)	Wleread	490,47	493,74	0,5759
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,20	0,11	< ,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	-0,07	0,26	< ,0001
Generel faglig selvsvurdering	Scacad	0,28	0,45	0,0059
Specifik selvsvurdering i dansk	Scverb	0,20	0,30	0,0694
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,01	0,44	< ,0001
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,56	0,55	0,9480
Maksimalt antal i kategorien		598	504	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.9 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *ønsket om at få et arbejde med godt arbejdsmiljø* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	49,37	48,96	0,6795
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	44,98	43,68	0,2348
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	43,02	41,71	0,2088
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,62	4,50	0,1463
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,74	4,79	0,5388
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,22	-0,19	0,4839
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,07	-0,07	0,9912
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,25	0,26	0,8669
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,08	0,13	0,3986
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,21	0,25	0,4535
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,24	0,39	0,0037
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,20	0,21	0,9307
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,23	0,41	0,0029
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,10	0,26	0,0019
Uro i timerne	Disclima	0,23	0,19	0,4329
Læselyst	Joyread	0,01	0,05	0,5018
Læser i fritiden	Intrea	0,24	0,23	0,8797
Læsescore (testresultat)	Wleread	501,79	489,82	0,0384
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,01	-0,07	0,3921
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,01	0,15	0,0165
Generel faglig selvsvurdering	Scacad	0,38	0,36	0,6973
Specifik selvsvurdering i dansk	Scverb	0,26	0,29	0,5250
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,16	0,16	0,9372
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,49	0,58	0,1361
Maksimalt antal i kategorien		987	381	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.10 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *et godt socialt miljø* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	48,76	50,06	0,1747
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	44,06	45,08	0,3365
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	42,31	42,84	0,5971
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,50	4,58	0,3226
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,77	4,84	0,3757
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	- 0,26	- 0,12	0,0115
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	- 0,12	0,03	0,0100
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,22	0,37	0,0062
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,03	0,15	0,0386
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,16	0,28	0,0279
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,26	0,41	0,0026
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,10	0,15	0,4297
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,13	0,42	< ,0001
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,06	0,27	< ,0001
Uro i timerne	Disclima	0,25	0,21	0,3396
Læselyst	Joyread	- 0,05	0,08	0,0270
Læser i fritiden	Intrea	0,16	0,26	0,1264
Læsescore (testresultat)	Wleread	498,22	491,89	0,2416
Selvtillid (fagligt)	Selfef	- 0,01	- 0,05	0,5669
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,05	0,15	0,0783
Generel faglig selvsvurdering	Scacad	0,39	0,38	0,8807
Specifik selvsvurdering i dansk	Scverb	0,19	0,34	0,0048
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,16	0,19	0,6987
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,51	0,59	0,1411
Maksimalt antal i kategorien		506	700	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.11 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *klassekammeraters valg* havde for deres valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Stor/særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	49,06	52,08	0,0113
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	43,82	47,79	0,0024
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	42,75	44,26	0,2167
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,54	4,66	0,2087
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,83	5,00	0,0763
Familiens besiddelse af udvalgte goder til uddannelsesformål	Hedres	- 0,21	- 0,07	0,0459
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,14	0,05	0,0092
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,26	0,42	0,0211
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,10	0,20	0,1724
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,22	0,28	0,3387
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,30	0,40	0,1260
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,10	0,24	0,0758
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,29	0,41	0,1092
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,19	0,17	0,7597
Uro i klassen	Disclima	0,21	0,26	0,3877
Læseglæde	Joyread	0,02	0,03	0,9301
Læseinteresse	Intrea	0,21	0,22	0,8983
Læsescore (testresultat)	Wleread	499,84	506,75	0,3216
Tro på sig selv (fagligt)	Selfef	-0,02	0,04	0,4235
Tro på egne evner (potentiale)	Cexp	0,10	0,24	0,0428
Generel faglig selvopfattelse	Scacad	0,43	0,46	0,7163
Specifik selvopfattelse i dansk	Scverb	0,28	0,22	0,4213
Konkurrenceorientering i skolen	Comlrn	0,19	0,33	0,0798
Samarbejdsorientering i skolen	Coplrn	0,51	0,64	0,0467
Maksimalt antal i kategorien		2123	210	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.12 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *venners valg* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Stor eller særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	49,07	51,84	0,0107
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	43,94	46,55	0,0305
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	42,46	44,62	0,0499
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,52	4,73	0,0128
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,81	4,95	0,1006
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,21	-0,08	0,0346
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,15	0,08	0,0003
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,25	0,46	0,0004
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,08	0,26	0,0081
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,20	0,25	0,3627
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,31	0,32	0,8421
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,09	0,24	0,0300
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,28	0,37	0,1764
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,18	0,14	0,4563
Uro i timerne	Disclima	0,21	0,31	0,0372
Læselyst	Joyread	0,02	0,03	0,9679
Læser i fritiden	Intrea	0,21	0,25	0,6594
Læsescore (testresultat)	Wleread	498,58	503,73	0,4193
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,04	0,03	0,3260
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,08	0,20	0,0567
Generel faglig selvsvurdering	Scacad	0,41	0,45	0,5892
Specifik selvsvurdering i dansk	Scverb	0,27	0,34	0,2690
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,17	0,33	0,0331
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,51	0,57	0,2785
Maksimalt antal i kategorien		1965	257	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.13 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *forældres råd* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Stor eller særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	46,80	52,10	< ,0001
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	41,90	47,36	< ,0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	40,48	45,01	< ,0001
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,40	4,68	< ,0001
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,68	5,00	< ,0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,28	-0,11	0,0005
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,25	0,04	< ,0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,15	0,46	< ,0001
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	-0,00	0,29	< ,0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,17	0,31	0,0017
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,24	0,47	< ,0001
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,11	0,10	0,8510
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,24	0,34	0,0419
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,18	0,16	0,6519
Uro i timerne	Disclima	0,24	0,20	0,2220
Læselyst	Joyread	-0,08	0,14	< ,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,14	0,33	0,0002
Læsescore (testresultat)	Wleread	496,23	500,33	0,4087
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,06	-0,01	0,3455
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,06	0,14	0,1084
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,37	0,37	0,8871
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,24	0,31	0,0892
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,16	0,16	0,9627
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,50	0,53	0,5820
Maksimalt antal i kategorien		1088	608	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B4.2.14 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, opdelt efter, hvilken betydning *læreres råd* havde for valg af uddannelse lige efter 9. klasse

Indikator	Variabel	Ingen betydning	Stor eller særdeles stor betydning	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	47,95	51,17	0,0002
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	42,76	46,61	< ,0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	41,72	43,40	0,0542
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,47	4,56	0,2078
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,72	4,93	0,0031
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,24	-0,17	0,1589
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,18	-0,05	0,0135
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,20	0,43	< ,0001
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,02	0,20	0,0008
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,20	0,32	0,0110
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,29	0,38	0,0687
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,10	0,14	0,4391
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,17	0,44	< ,0001
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,12	0,29	< ,0001
Uro i timerne	Disclima	0,26	0,16	0,0164
Læselyst	Joyread	-0,10	0,17	< ,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,11	0,39	< ,0001
Læsescore (testresultat)	Wleread	488,04	514,41	< ,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,06	0,01	0,2102
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,05	0,12	0,1698
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,37	0,48	0,0253
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,25	0,35	0,0534
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,15	0,22	0,1780
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,48	0,55	0,1401
Maksimalt antal i kategorien		1199	524	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel Unges svar i 19-20-års-alderen på, hvor stor vægt de lægger på at
 B5.1 arbejde inden for udvalgte områder i deres arbejdsliv? Procent

	Slet in- gen vægt	Lille vægt	Middel vægt	Stor vægt	Særde- les stor vægt	Ved ik- ke / uopl.	Antal
7.A. Teknik/håndværk	38	18	16	12	16	0	3073
7.B. Praktisk/fysisk arbejde	19	19	26	21	15	0	3073
7.C. Kommunikation	29	22	23	17	9	0	3073
7.D. Omsorgsarbejde	32	20	18	15	14	0	3073
7.E. Undervisning	36	21	24	13	6	0	3073
7.F. Politik	54	19	14	8	4	0	3073
7.G. Sport og idræt	37	19	19	14	10	0	3073
7.H. Teater, foto, maleri, skulp- tur	55	19	12	8	5	0	3073
7.I. Mode, design, brugskunst	51	19	14	10	6	0	3073
7.J. Natur og miljø	38	21	22	12	7	0	3073
7.K. Handel og penge	26	18	23	19	14	0	3073
7.L. Edb	30	19	24	17	9	0	3073
7.M. Andet	68	1	2	3	8	16	3073

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B5.2.1 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt* og *særdeles stor vægt* på i deres arbejdsliv at beskæftige sig med *teknik og/eller håndværk*

Indikator	Variabel	Slet ingen vægt	Særdeles stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	51,31	46,58	<,0001
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	46,83	40,22	<,0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	43,69	41,89	0,0484
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,68	4,31	<,0001
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,97	4,54	<,0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,16	-0,29	0,0084
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,04	-0,27	<,0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,40	0,08	<,0001
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,25	-0,16	<,0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,35	0,03	<,0001
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,35	0,29	0,2268
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,14	0,17	0,6440
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,34	0,21	0,0155
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,21	0,15	0,2280
Uro i timerne	Disclima	0,20	0,23	0,3984
Læselyst	Joyread	0,24	-0,45	<,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,37	-0,17	<,0001
Læsescore (testresultat)	Wleread	522,50	451,66	<,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	0,01	-0,08	0,1297
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,17	-0,07	<,0001
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,50	0,25	<,0001
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,38	0,13	<,0001
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,19	0,14	0,3756
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,55	0,51	0,3796
Maksimalt antal i kategorien		1650	741	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, B5.2.2 der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt* og *særdeles stor vægt* på i deres arbejdsliv at beskæftige sig med *praktisk/fysisk arbejde*

Indikator	Variabel	Slet ingen vægt	Særdeles stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	54,47	45,38	<,0001
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	50,05	39,80	<,0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	46,15	40,68	<,0001
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,96	4,23	<,0001
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	5,14	4,48	<,0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,05	-0,32	<,0001
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	0,09	-0,31	<,0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,42	0,06	<,0001
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,34	-0,18	<,0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,33	0,01	<,0001
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,22	0,39	0,0028
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,14	0,16	0,7842
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,35	0,15	0,0020
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,20	0,15	0,3659
Uro i timerne	Disclima	0,18	0,24	0,2666
Læselyst	Joyread	0,31	-0,34	<,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,38	-0,09	<,0001
Læsescore (testresultat)	Wleread	539,95	453,97	<,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	0,22	-0,13	<,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,28	0,00	<,0001
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,67	0,24	<,0001
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,34	0,18	0,0096
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,36	0,16	0,0027
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,45	0,50	0,4270
Maksimalt antal i kategorien		807	715	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B5.2.3 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt og særdeles stor vægt* på i deres arbejdsliv at beskæftige sig med *kommunikation*

Indikator	Variabel	Ingen vægt	Særdeles stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	47,24	51,05	0,0008
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	42,46	45,45	0,0146
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	40,98	44,22	0,0041
Fars erhvervsuddannelsesniveaue	Fisced	4,44	4,50	0,4798
Mors erhvervsuddannelsesniveaue	Misced	4,69	4,76	0,4092
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,27	-0,11	0,0114
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,21	-0,02	0,0027
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,23	0,37	0,0296
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,03	0,23	0,0039
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,25	0,28	0,6800
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,29	0,42	0,0348
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,13	0,08	0,4876
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,28	0,38	0,1394
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,18	0,15	0,5931
Uro i timerne	Disclima	0,20	0,25	0,4124
Læselyst	Joyread	0,04	0,05	0,8553
Læser i fritiden	Intrea	0,23	0,33	0,1860
Læsescore (testresultat)	Wleread	494,87	490,27	0,4910
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,08	-0,06	0,8128
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,04	0,18	0,0422
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,37	0,41	0,5477
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,27	0,35	0,2431
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,13	0,27	0,0525
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,46	0,55	0,1809
Maksimalt antal i kategorien		1281	395	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B5.2.4 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt* og *særdeles stor vægt* på i deres arbejdslev at beskæftige sig med *omsorgsarbejde*

Indikator	Variabel	Slet ingen vægt	Særdeles stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	49,68	47,86	0,0524
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	44,54	42,77	0,0859
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	43,58	40,38	0,0008
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,64	4,42	0,0023
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,82	4,74	0,3443
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,18	-0,22	0,4329
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,14	-0,04	0,1044
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,19	0,34	0,0054
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,09	0,20	0,0650
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,17	0,40	<,0001
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,26	0,45	<,0001
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,13	0,11	0,8563
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,24	0,37	0,0286
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,16	0,24	0,1330
Uro i timerne	Disclima	0,21	0,19	0,7216
Læselyst	Joyread	-0,17	0,31	<,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,04	0,42	<,0001
Læsescore (testresultat)	Wleread	500,81	501,81	0,8547
Selvtillid (fagligt)	Selfef	0,13	-0,12	<,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,12	0,16	0,4732
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,50	0,29	0,0003
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,25	0,34	0,0939
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,30	0,02	<,0001
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,47	0,60	0,0137
Maksimalt antal i kategorien		1386	661	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B5.2.5 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt* og *stor vægt* på i deres arbejdsliv at beskæftige sig med *undervisning*

Indikator	Variabel	Ingen vægt	Stor/særdeles stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	47,52	51,33	<,0001
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	42,72	45,85	0,0007
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	41,34	43,53	0,0093
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,47	4,58	0,0711
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,70	5,00	<,0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,27	-0,11	0,0005
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,24	0,08	<,0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,14	0,49	<,0001
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	-0,03	0,30	<,0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,16	0,31	0,0014
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,31	0,37	0,1429
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,16	0,14	0,6768
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,24	0,43	0,0003
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,17	0,23	0,1489
Uro i timerne	Disclima	0,22	0,21	0,7343
Læselyst	Joyread	-0,18	0,27	<,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,01	0,43	<,0001
Læsescore (testresultat)	Wleread	485,65	514,96	<,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,10	0,04	0,0069
Forventninger til eget potentiale	Cexp	-0,01	0,21	<,0001
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,32	0,52	<,0001
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,22	0,35	0,0040
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,10	0,24	0,0115
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,52	0,52	0,9547
Maksimalt antal i kategorien		1680	895	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B5.2.6 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt* og *stor vægt* på i deres arbejdsliv at beskæftige sig med *politik*

Indikator	Variabel	Ingen vægt	Stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	47,53	54,27	<,0001
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	42,43	49,61	<,0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	41,24	46,17	<,0001
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,40	4,94	<,0001
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,67	5,18	<,0001
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,29	-0,00	<,0001
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,26	0,26	<,0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,17	0,54	<,0001
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	-0,05	0,56	<,0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,17	0,38	<,0001
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,32	0,30	0,8268
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,09	0,12	0,6214
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,24	0,35	0,0480
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,17	0,12	0,2316
Uro i timerne	Disclima	0,24	0,19	0,2916
Læselyst	Joyread	-0,10	0,43	<,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,08	0,57	<,0001
Læsescore (testresultat)	Wlread	488,45	542,32	<,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,14	0,31	<,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,00	0,33	<,0001
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,31	0,74	<,0001
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,26	0,40	0,0078
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,10	0,40	<,0001
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,53	0,45	0,1472
Maksimalt antal i kategorien		2352	546	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, B5.2.7 der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt* og *særdeles stor vægt* på i deres arbejdsliv at beskæftige sig med *sport og idræt*

Indikator	Variabel	Slet ingen vægt	Særdeles stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	50,97	47,50	0,0013
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	46,05	42,07	0,0008
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	43,78	41,98	0,1038
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,63	4,49	0,0955
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,89	4,78	0,1904
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,17	-0,24	0,24
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,09	-0,20	0,1093
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,30	0,22	0,1917
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,15	0,06	0,1493
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,28	0,15	0,0355
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,26	0,43	0,0041
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,09	0,23	0,0346
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,40	0,16	0,0003
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	00,20	0,11	0,0799
Uro i timerne	Disclima	0,19	0,23	<,0001
Læselyst	Joyread	0,16	-0,21	<,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,32	0,02	<,0001
Læsescore (testresultat)	Wleread	512,45	476,16	<,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	0,04	-0,05	0,1650
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,12	0,09	0,6471
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,49	0,31	0,0051
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,31	0,23	0,1849
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,18	0,24	0,3798
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,49	0,53	0,4447
Maksimalt antal i kategorien		1639	450	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B5.2.8 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt* og *særdeles stor vægt* på i deres arbejdsliv at beskæftige sig med *teater, foto, maleri, design*

Indikator	Variabel	Ingen vægt	Særdeles stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	49,22	51,81	0,0044
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	44,01	47,95	<,0001
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	42,55	44,06	0,1008
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,55	4,73	0,0080
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,80	4,89	0,2258
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,19	-0,09	0,0336
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,20	0,20	<,0001
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	,019	0,55	<,0001
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,06	0,35	<,0001
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,21	0,30	0,0661
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,30	0,41	0,0212
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,18	0,01	0,0043
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,32	0,35	0,4951
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,20	0,17	0,6277
Uro i timerne	Disclima	0,20	0,26	0,1201
Læselyst	Joyread	-0,09	0,33	<,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,12	0,47	<,0001
Læsescore (testresultat)	Wleread	498,49	509,71	<,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	0,06	-0,15	<,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,16	0,05	0,0411
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,46	0,43	0,5088
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,26	0,41	0,0029
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,25	0,15	0,0678
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,52	0,49	0,5574
Maksimalt antal i kategorien		2457	624	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B5.2.9 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt* og *særdeles stor vægt* på i deres arbejdsliv at beskæftige sig med *mode, design og brugskunst*

Indikator	Variabel	Ingen vægt	Særdeles stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	50,24	48,09	0,0126
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	44,89	43,03	0,0518
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	43,79	41,85	0,0280
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,61	4,45	0,0131
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,86	4,77	0,1825
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,20	-0,13	0,1272
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,15	-0,06	0,0899
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,24	0,39	0,0018
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,10	0,19	0,0652
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,21	0,34	0,0063
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,29	0,35	0,1832
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,15	0,07	0,1137
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,32	0,22	0,0473
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,21	0,12	0,0449
Uro i timerne	Disclima	0,21	0,23	0,5113
Læselyst	Joyread	-0,01	0,04	0,3661
Læser i fritiden	Intrea	0,20	0,19	0,8860
Læsescore (testresultat)	Wleread	507,64	482,452	<,0001
Selvtillid (fagligt)	Selfef	0,11	-0,19	<,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,17	0,09	0,1167
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,52	0,24	<,0001
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,30	0,27	0,5790
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,26	0,10	0,0023
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,49	0,53	0,3480
Maksimalt antal i kategorien		2281	684	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B5.2.10 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt* og *særdeles stor vægt* på i deres arbejdsliv at beskæftige sig med *natur og miljø*

Indikator	Variabel	Slet ingen vægt	Særdeles stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	49,35	49,59	0,7770
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	44,35	44,34	9965
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	42,60	43,46	0,3163
Fars erhvervsuddannelsesniveaue	Fisced	4,59	4,54	0,5158
Mors erhvervsuddannelsesniveaue	Misced	4,84	4,84	0,9669
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,22	-0,13	0,0592
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,16	-0,02	0,0054
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,22	0,34	0,0090
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,05	0,17	0,0223
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,23	0,25	0,5482
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,28	0,41	0,0036
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,20	0,07	0,0108
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,32	0,38	0,2362
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,21	0,18	0,3994
Uro i timerne	Disclima	0,18	0,22	0,3089
Læselyst	Joyread	-0,08	0,25	<,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,08	0,42	<,0001
Læsescore (testresultat)	Wleread	498,59	506,38	0,1139
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,02	0,01	0,5475
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,10	0,14	0,3907
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,40	0,46	0,2348
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,29	0,34	0,2613
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,20	0,16	0,4157
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,56	0,46	0,0225
Maksimalt antal i kategorien		1643	828	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B5.2.11 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt* og *særdeles stor vægt* på at beskæftige sig med *handel og penge*

Indikator	Variabel	Ingen vægt	Særdeles stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	50,01	49,95	0,9500
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	45,31	44,76	0,6160
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	43,09	42,56	0,5959
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,59	4,57	0,7594
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,87	4,83	0,5897
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,23	-0,13	0,0966
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,10	-0,09	0,9232
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,33	0,28	0,3668
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,18	0,07	0,0853
Taler med forældre om skole og dagligdag	Socom	0,24	0,20	0,5291
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,34	0,26	0,1029
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,11	0,20	0,1135
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,38	0,23	0,0156
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,20	0,16	0,4140
Uro i timerne	Disclima	0,22	0,21	0,7972
Læselyst	Joyread	0,16	-0,16	<,0001
Læser i fritiden	Intrea	0,34	0,07	<,0001
Læsescore (testresultat)	Wleread	502,32	497,87	0,4412
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,10	0,06	0,0087
Forventninger til eget potentiale	Cexp	0,01	0,19	0,0020
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,34	0,45	0,0542
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,29	0,27	0,7033
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrm	0,06	0,38	<,0001
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrm	0,46	0,57	0,0449
Maksimalt antal i kategorien		1173	648	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Tabel B5.2.12 Gennemsnitlig score i 9. klasse på en række indikatorer blandt unge, der i 19-års-alderen lagde hhv. *ingen vægt* og *særdeles stor vægt* på i deres arbejdsliv at beskæftige sig med *edb*

Indikator	Variabel	Ingen vægt	Særdeles stor vægt	Signifikanstest af forskel (p =)
Forældres højeste socioøkonomiske placering	Hisei	48,49	50,72	0,0429
Fars socioøkonomiske placering	BFMJ	43,60	45,43	0,1300
Mors socioøkonomiske placering	BMMJ	42,47	43,53	0,3412
Fars erhvervsuddannelsesniveau	Fisced	4,49	4,58	0,3141
Mors erhvervsuddannelsesniveau	Misced	4,79	4,84	0,5664
Familiens besiddelse af udvalgte ressourcer til uddannelsesformål	Hedres	-0,31	-0,13	0,0057
Familiens besiddelse af finkulturelle goder	Cultposs	-0,13	-0,15	0,7223
Finkulturelle aktiviteter	Cultactv	0,31	0,21	0,1092
Taler med forældre om kultur og politik	Cultcom	0,09	0,07	0,7193
Taler med forældre om skole og dagligdag	Soccom	0,26	0,15	0,0587
Forældre hjælper med skolearbejdet	Famedsup	0,36	0,25	0,0549
Relationer til kammerater i skolen	Belong	0,12	0,17	0,5638
Relationer til lærere på skolen	Studrel	0,29	0,28	0,9341
Læreres hjælp til eleverne	Teachsup	0,20	0,24	0,5376
Uro i timerne	Disclima	0,22	0,19	0,4600
Læselyst	Joyread	0,08	-0,17	0,0004
Læser i fritiden	Intrea	0,25	0,07	0,0161
Læsescore (testresultat)	Wleread	495,46	492,64	0,6708
Selvtillid (fagligt)	Selfef	-0,18	0,12	<,0001
Forventninger til eget potentiale	Cexp	-0,00	0,16	0,0179
Generel faglig selvvurdering	Scacad	0,27	0,48	0,0035
Specifik selvvurdering i dansk	Scverb	0,31	0,24	0,2771
Konkurrenceorienteret i skolen	Comlrn	0,02	0,37	<,0001
Samarbejdsorienteret i skolen	Coplrn	0,51	0,60	0,1722
Maksimalt antal i kategorien		1329	428	

Kilde: Forløbsundersøgelsen af unge født i 1984 (PISA-Longitudinal).

Litteraturliste

Andersen, A. M. et al. (2001): *Forventninger og færdigheder - danske unge i en international sammenligning*. København: akf, DPU og SFI-Survey. 2001.

Andersen, D. (1997): *Uddannelsesvalg efter 9. klasse*. København: Socialforskningsinstituttet, 1997 (97:3).

Andreasen, L. B. et al. (1998): *Veje til forbedring og fornyelse af ungdomsuddannelserne*. København: akf forlaget. 1998.

Ekholm, M. et al. (2004): *OECD-rapport om grundskolen i Danmark - 2004*. Undervisningsministeriet, <http://pub.uvm.dk/2004/oecd.8-6-2004> 2004.

Jacobsen, K.F. (2004): *Befolkningens uddannelsesniveau*. København: Danmarks Statistik. 2004.

Limkilde-Kjær, A. (2003): *Uddannelse på kryds og tværs – 2003*. Undervisningsministeriet, <http://pub.uvm.dk/2003/kryds>.

Mejding, J. (2004): *PISA 2003. Danske unge i en international sammenligning*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

VK-regeringen II (2005): *Nye mål. Regeringsgrundlag*.

Summary

Four Years after Basic Compulsory Education 19-year-olds on post compulsory education choices and paths

Issued May 2005

by Dines Andersen

Theme of the report: Why did they choose that path?

The education of young people is a theme for regular statistical analysis in Denmark. Consequently, we know quite a good deal about *how many* young people follow which educational programmes each year. However, if we ask *why* the young people chose to follow that particular path, our knowledge is immediately more limited. With data from a new longitudinal database on young people, we can now begin to shed new light on the *why* questions.

This report deals with young people *four years after basic compulsory education*. How far have they come in their chosen course of education? And how can we explain their situations at this particular point in time? Some do not appear to have made any progress. They belong to the educational residual group who, because of their lack of education, are considered especially at risk of marginalisation in a globalised knowledge society. This report focuses particularly on this group. Is it possible to pinpoint, during basic compulsory education, those young people who have a difficult life ahead of them as part of the residual group?

Another theme is direction. After basic compulsory education, young people are presented with a variety of post compulsory education programmes. There should be something for everyone, and all young people, regardless of ability or qualifications, should be able to find a path for their continued upgrading. What characterises those young people who chose various main tracks in post compulsory education? Which conditions do they consider most important when explaining why they chose a specific course of education?

A longitudinal database on young people in the globalised knowledge society

The analyses in this report are based on data from a longitudinal database that is currently under construction. As many of the young people who participated in the first Danish PISA study in 2000 as possible were re-interviewed four years later (in 2004), and the database comprises the combined information from both years. The aim is to regularly expand the database with relevant information from public registers as well as via new rounds of interviews, with special focus on topics that the registers do not shed light on, for example values and attitudes. At the moment, the database only contains the original data from PISA 2000 and the data from the re-interviews in 2004.

State of affairs after four years

Just before the summer holidays four years after completing the 9th form, most of the young people (55 per cent) were still in the process of obtaining a post compulsory education. A large portion would, in the course of a few months, take their upper secondary school leaving examinations or receive their certificate of completed apprenticeship. But at the time of the interviews, they were still *in the process* of obtaining a post compulsory education. The status of the young people at that particular time depended, to some extent, on which of the two main educational tracks they chose. The upper secondary school track can be completed three years after leaving the 9th form, while the vocationally-oriented programmes generally take between 3-4 years after leaving the 10th form. One third had already *completed* their post compulsory education and had immediately continued on to a new course of (higher) education or left

the educational system, perhaps only temporarily to take some time off to think (sabbatical), perhaps as »fully-qualified« (with vocational training from a business or technical college). A third important group is the young people who are not (or no longer) in a course of education and have not completed a post compulsory education. This educational *residual group* represents just 9 per cent of the young people in the study. Its actual size is certainly larger, cf. the section below on the dropout rate of the study.

Are there several conditions that determine the individual's placement?

There is great interest in getting young people through the educational system faster in order to get more people out into the labour market and, thus, counteract the demographic shift between the groups of providers and dependants. Are there differences between the »sprinters« (young people who have already completed a post compulsory education) and those young people who are not as fast? Are there differences among the sprinters, between those who have moved on to a new course of (higher) education after post compulsory education, and those who have left the educational system? The latter group mainly comprises post compulsory school graduates, of whom most would be expected to re-enter the educational system after taking time off to think. What determines whether a person belongs to one or the other group?

Answers to such questions can be found through statistical analysis of educational status at the age of 19. A wide variety of conditions that describe the young people's family background, cultural transfer within the family, their interests, relationships with teachers and classmates in the 9th form and their academic level have been taken into consideration in the analysis, which shows that a number of these conditions are significant – even after correction for social background. The strongest of these conditions are two indicators relating to the academic level of the young people: their *test results for reading proficiency* and their *self-assessment of academic level* in the 9th form (that they perceive themselves as good at most subjects). The better the reading skills, the greater the likelihood that the young person will have completed a course of education; whereas the lower the score on the reading test, the greater the likelihood that the young

person will become part of the residual group. The variation with regard to self-assessment of academic level basically follows the same pattern. But although we cannot prove that young people in the residual group who are still in the course of an education have a lower self-assessment of academic level, there is undoubtedly a strong correlation between test results and self-assessment of academic level. Objectively, young people who do well will also build up the idea that they are good at that subject. But this self-knowledge also has an independent value as an explanatory factor.

Gender also plays a role. This is related to the fact that girls are more likely than boys to choose an upper secondary school education, so more girls than boys have had the opportunity to have already completed a post compulsory education programme as opposed to still being in the process.

Family background has an influence partly indirectly through its importance for the young people's reading proficiency and self-assessment, partly directly through its continuous importance in the young people's everyday lives. In this way we can uncover the effect of some indicators relating to family background: the *vocational training* of both parents and the *socio-economic status* of the mother (but not the father), which plays a role in certain areas in that a low socio-economic status for the mother increases the risk of the young person ending up in the residual group. A high socio-economic status for the father, on the other hand, gives an increased chance that the young person has already completed a post compulsory education programme and is now outside the educational system (though perhaps temporarily). If the father belongs to the residual group (does not have vocational training), there is an increased risk that the young person will also end up in the residual group. Furthermore, there is an increased likelihood of placement in the residual group if the person comes from a family where the breadwinner is *single*.

Young people scoring high on the *own high-culture interests* indicator (goes to the theatre, opera, ballet, classical concerts and art museums) will, other things being equal, have a greater chance of having completed a post compulsory education without immediately moving on to a new course of (higher) education. Conversely, young people scoring low on this indicator have an increased risk of belonging to the residual group.

Finally, we see that if the young person was *bored at school* in the 9th form, there is an increased likelihood of ending up in the residual group.

On the other hand, the study shows that a number of school-related factors, such as good relations with teachers and classmates, help from teachers when needed and a peaceful working environment in class have no independent significance for the educational status of the young people four years after basic compulsory education.

In summary, the findings of the study can be put as follows: the question of how the young people later fared in the educational system primarily depends on their academic level and their self-assessment in relation to this. Both aspects are, to a great extent, a result of the social learning environment the school has been able to offer. It has become part of the personal baggage they carry with them and can draw upon later in their lives. Another part of the personal toolbox comes from the home. It is the cultural-economic influence the parents have had on their children, and which they can draw upon in later years when the child has become a young adult. Family continues to be part of the young people's network, and will therefore have an influence, in the late teenage years, with regard to guidance, practical assistance and personal development. Basic compulsory education is a thing of the past, and so the school-related factors only have a limited impact on the future course of life. Good relations with teachers and classmates, a peaceful working environment, etc. are conditions that impact on the learning situation. The better they are, the more the students will learn and the better will their personal development be, but »the good school« must also be measured according to the students' academic qualifications and self-knowledge. When the young people leave school, they also leave the learning environment of basic compulsory education behind them. On the other hand, most continue in a new learning environment in their post compulsory education programmes. This is where »the good school« has an impact in relation to the young people.

10th form

The 10th school year in Denmark is intended to help those young people who are *not sufficiently prepared* (mature) with regard to which post compulsory education is the right one for them, taking their wishes and their abilities into account. It is also a chance to *improve their academic qualifications* before embarking on a post compulsory education that might otherwise have been too tough for students who are not as strong

academically. The question is whether the 10th form is used according to its purpose, or whether the option has become a »year of experience« for already qualified students, as is sometimes claimed.

There is a clear correlation between the reading skills of young people and their use of the extra 10th year in basic compulsory education. The majority of *young people with really good skills* decided against a 10th year, instead moving directly to a post compulsory education. The poorer the reading skills the more likely the student is to choose a 10th year. Among those young people at the second-lowest level, three out of four chose the 10th form. The dominant impression, therefore, is that the option of an extra 10th year in basic compulsory education is primarily used by those young people for whom the option is intended.

The residual group: those with low-resources

Denmark's most important raw material in the knowledge society is a well-educated population. Nine or ten years of schooling is not enough. It takes more, which is why the focus for several years now has been on reducing the size of the residual group, which is that portion of a generation that does not obtain an education higher than basic compulsory education. Of the young people studied, 90 per cent immediately moved on to a post compulsory education after completing lower secondary school. And among the last 10 per cent most embarked on a course of education at a later time. Only 1.5 per cent of the young people had not attempted to obtain a post compulsory education. However, the size of the residual group may increase over the years to include those young people who do not want to or are unable to complete their post compulsory education. And it may also grow smaller as people without an education embark on and obtain an education later in their lives. So the residual group is a variable entity.

It is not accidental whether we choose to move on to a post compulsory education or to hesitate following basic compulsory education. On average, young people who do not immediately move on to a new course of education differ markedly from those who do. On almost every indicator, their average score is lower. Considered as a group, it is the *low-resource young people* who do not immediately move on to a new course of education. It should be noted, however, that there are significant

variations within both groups with regard to the average values we have compared. Thus, there are young people who did not move on, but who scored above average for young people in a new course of education. Still, there are many more who scored below the average.

Reasons for their choice

Through interviews at the age of 19, the young people indicated how much emphasis they placed on various reasons for their choice of activity after compulsory education. Some of the reasons stemmed from a desire to do something else than go to school. As expected, young people from the residual group, in particular, placed great emphasis on the fact that they were tired of going to school, they wanted to earn money or gain vocational experience. For all other young people, these arguments played a very small role.

Those young people who embarked on a course of education expressed a variety of motives for choosing a particular education. The strongest reasons involved long-term planning, for instance consideration of *future employment options*, the young people's *academic interests* and their expectations that their choice will lead to a *good working environment*. Some emphasis, though not as much, was also on the prospect of a job with *high status and a high income*. This average portrait of everyone is also the portrait of the many young people in standard upper secondary school in Denmark. Higher Preparatory Examination (HF) students do not appear quite as convincing in their reasons as standard upper secondary school students. First, they placed great emphasis on their reasons for not obtaining an education (but doing something else). Second, they prioritised their motives for choice of education lower.

In general, the young people who chose a *commercial upper secondary school* prioritised in the same way as those in standard upper secondary school. However, they appear to have placed more emphasis on getting out of the standard school environment, and on the prospect of status and income. The young people who chose a *technical upper secondary school* differed greatly from the other upper secondary school paths in that they placed a good deal of emphasis on their academic interests.

The other main post compulsory school track is the *vocationally-oriented programmes* at business, technical, social and health service colleges. Young people who chose these programmes prioritised their reasons slightly differently. Overall, they emphasised being tired of school and positive experience in vocational traineeships higher, while the prospect of high status and income clearly played a less significant role.

Of course, the young people's motives and interests do not just fall out of the sky. They are a result of influences from home, friends and school. The academic ballast and self-knowledge the young people acquire is especially important for their personal development. The young people who emphasised their *future employment prospects*, getting a *job with high status* and their *academic interests* also scored much higher on most indicators than young people who did not consider these aspects important. Academically capable young people with a strong self-image, positive experiences from school, strong family background and high degree of cultural transfer from their parents placed the greatest importance on these aspects – these are young people who are expected to do well in life. The opposite is the case for the reasons relating to *tired of school* and a desire to *earn money*. The differences here are also broadly significant, but in this regard the young people who emphasised these reasons scored low on the indicators.

Some reasons appear to be secondary in that they come into play when other (more important) arguments are not present. This applies to *experience from a vocational traineeship*, which particularly appears to have played a role with regard to young people with low qualifications. In fact, in lack of other positions of strength, a successful vocational traineeship appears to have had a positive impact on the young people's choice. When young people emphasised their leisure-time activities as important to their choice of education, this appears, on the contrary, to be used as a compensatory argument.

The young people also indicated the importance of working within a specific field for their future working life. These wishes combined with the reasons for choice of course of education were analysed with a view to revealing areas where there is so much correlation in the responses that it is most likely attributable to one underlying aspect, which has carried through to several of the questions. One such factor analysis led to three overriding

motives: an inclination towards *practical work*, *career-orientation* and a dependence on *support or other encouragement from their surroundings*.

Why did they choose as they did?

After pinpointing the three overriding motives for choice of education, they were included in a complete analysis of the backgrounds and motives for the young people's choice of three very different educational tracks: technical college, commercial and standard upper secondary school. When the significance of social background is compensated for, the analysis shows that the choice among the three main tracks is decided based on many conditions.

Overall, young people at technical college primarily differ from the comparison group (young people at standard upper secondary school) in that they are significantly more oriented towards practical work and have a lower academic level. Career orientation and dependence on the acceptance/support of their surroundings are also lower. The same applies to the educational level of the father (more in the residual group). Other things being equal, cultural transfer within the family and experiences at school do not play a significant role. Because there is presumably a correlation between an inclination towards practical work and low academic qualifications (which, to some extent, discourage the young people from choosing an academic upper secondary education), the conclusion must be that what distinguishes the young people taking a technical-vocational education from young people taking a standard upper secondary education are the academic qualifications for completing such an education.

For those young people who chose a commercial upper secondary education, things look a little different (in comparison with young people taking a standard upper secondary education). Initially, they did not differ very much (though slightly) with regard to inclination towards practical work. Their academic level was lower, and they had poorer experiences with school than those who chose a standard upper secondary education. On the other hand, they had a stronger career orientation. Their parents' vocational and educational levels were the same, but they experienced less cultural transfer.

Thus, the study suggests that the standard upper secondary education is considered, to some extent, a continuation of basic compulsory educa-

tion and, consequently, appeals to those young people who felt comfortable in that environment. The standard upper secondary education is also the upper secondary education that upholds what might be termed: the old-fashioned, upper-class cultural universe, which is why it appeals to young people from homes with strong cultural transfer. On the other hand, the commercial upper secondary education seems to appeal to those young people who have the skills for an upper secondary education, but who have had negative experiences with schoolmates and teachers in lower secondary school – that is, young people who need a change of pace. They are more focused on having a career and not »overloaded« with strong high-cultural transfer within the family. With courses of education at the same academic level, it is understandable that the other more cultural factors, rather than the academic factors, play a decisive role in choice of education.

The representativeness of the database (dropout rate)

Through their participation in PISA 2000, we already had a pretty good understanding of the young people we wanted to come into contact with. This gave us a better picture of whom we were not able to re-interview in 2004 than would normally be possible. The chance of finding parameters in which the dropout rate is distorted is significantly greater. We can also demonstrate that reading skills, ethnic background, gender and family type were significant factors with regard to the composition of the dropout rate. Thus, the data available to us are underrepresented with regard to young people with poor reading skills, young people from other ethnic backgrounds than Danish, young men and young people who were not part of a traditional nuclear family. The distorted dropout rate is primarily significant in terms of the findings that indicate the *size* of the group, which means that the problems discussed in this report are actually more extensive than we are able to illustrate.

Noter

1. Begrebet: restgruppe bruges i flere betydninger. Den snævre afgrænsning af restgruppen (personer *uden nogen form for uddannelse* efter grundskolen) indebærer, at 13% tilhører restgruppen. Efter den bredere afgrænsning (personer uden uddannelse *med erhvervskompetence*), udgør restgruppen ca 20%. Heri er inkluderet personer med en uddannelse, der giver studiekompetence (fx studentereksamen), men ikke erhvervskompetence.
2. De fleste i gruppen stod lige før afslutning af uddannelsen. Det ses bedst ved at sammenholde gruppens størrelse blandt den et år ældre årgang 1983 (24%) med størrelsen i undersøgelsens årgang 1984 (56%).
3. For en nærmere beskrivelse af de enkelte læseniveauer henvises til bilag 1.
4. For en nærmere beskrivelse af de enkelte indikatorer henvises til bilag 2.
5. Når det i den løbende tekst nævnes, at en gennemsnitsværdi er større/mindre end en anden, så er der tale om en statistisk signifikant forskel.
6. Figuren baseres på en modelberegning, hvor alle andre variabler end læsetestresultatet er sat til deres gennemsnitsværdier. Da læsefærdighederne er normalfordelt med $\frac{2}{3}$ i området fra ca. 400 til ca. 600 point, er de beregnede værdier i figurens yderområder (top og bund) baseret på ganske få personer, hvilket forøger usikkerheden med hensyn til kurvernes forløb i disse områder mærkbart.
7. Hvis man som et tankeeksperiment undlod at tage læsescoren med i analyserne, ville indikatoren for faglig selvvurdering overtage positionen som den førende forklaringsfaktor på feltet for fagligt færdighedsniveau.
8. Pointgivningen er foretaget »på en skala fra 1 til 5«, hvor svaret »ingen betydning« har fået værdien 1, og »særdeles stor betydning« har fået værdien 5. »Ved ikke« og »uoplyst« er betragtet som missing data.
9. Da de unge ikke blev spurgt direkte om, hvilken uddannelse de startede på efter grundskolen, har det været nødvendigt at indplacere den enkelte efter primært: igangværende ungdomsuddannelse og sekundært: gennemført ungdomsuddannelse. Det er ikke taget højde for, at en del af de unge har skiftet uddannelse undervejs, og at deres oprindelige valg derfor var et andet end det, de her henføres til.